

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΚΒ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 | 1/15 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1973 | ΑΡΙΘ. 17—18

ΣΥΜΠΟΣΙΟΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

Η ΚΑΛΟΥΜΕΝΗ Β' ΕΠΙΣΤΟΛΗ

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΡΩΜΗΣ

«ΠΡΟΣ ΚΟΡΙΝΘΙΟΥΣ»

IV. ΓΝΩΜΑΙ ΠΑΛΑΙΩΝ ΤΕ ΚΑΙ ΝΕΩΤΕΡΩΝ ΕΡΕΥΝΗΤΩΝ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΡΓΟΥ

11. Ἄς ἐπανέλθωμεν νῦν ὅθεν ἐξέβημεν, διὰ νὰ ἴδωμεν ποίαν γνώμην ἕκαστος τῶν τε παλαιότερων καὶ τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν περὶ τῆς δῆθεν «Β' Ἐπιστολῆς Κλημεντος» διετύπωσε. Πρῶτος, ὅστις ἰσχυρίσθη ὅτι πρόκειται περὶ ἔργου, συνταχθέντος ὑπὸ τοῦ Πάπα Σωτηρίου (166/74), ὑπῆρξεν ὁ Adolf Hilgenfeld, *Clementis Romani epistulae*. Lipsiae 1866 καὶ οὐχὶ ὁ Adolf von Harnack, ὡς ἀνεξετάστως ὑπὸ τῶν Πατρολόγων ἀναγράφεται. Ὁ Harnack ὁμολογουμένως διὰ πολλῶν ἐπιχειρημάτων ἀνέπτυξε τὸν ἰσχυρισμὸν τοῦτον, ὃν ἀσθενέστερον ἀντεπροσώπευσε πρῶτος ὁ Hilgenfeld. Ἀμφότεροι πάντως ἐστηρίχθησαν εἰς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ τῶν εἰς τὸν Διονύσιον, ἐπίσκοπον Κορίνθου (μεταξὺ 155 καὶ 190 μ.Χ.). Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος διέσωσεν ἀποσπάσματα ἐπιστολῆς τοῦ πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης Σωτηρίου (περίπου 166/74), ἐν ἧ ταῦτα διελάμβανεν: «Ἐξ ἀρχῆς γὰρ ὑμῶν ἔθος ἐστὶ τοῦτο, πάντας μὲν ἀδελφοὺς ποικίλως εὐεργετεῖν, ἐκκλησίαις τε πολλαῖς

ταῖς κατὰ πᾶσαν πόλιν ἐφόδια πέμπειν, ὧδε μὲν τὴν τῶν δεομένων πενίαν ἀναφύχοντας, ἐν μετάλλοις δὲ ἀδελφοῖς ὑπάρχουσιν ἐπιχορηγοῦντας, δι' ὧν πέμπετε ἀρχῆθεν ἐφοδίων, πατροπαράδοτον ἔθος Ρωμαίων Ρωμαῖοι διαφυλάττοντες, ὃ οὐ μόνον διατετήρηκεν ὁ μακάριος ὑμῶν ἐπίσκοπος Σωτήρ, ἀλλὰ καὶ ἐπηύξηκεν, ἐπιχορηγῶν μὲν τὴν διαπεμπομένην δαψίλειαν τὴν εἰς τοὺς ἁγίους, λόγοις δὲ μακαρίους τοὺς ἀνιόντας ἀδελφούς ὡς τέκνα πατῆρ φιλόστοργος παρακαλῶν»¹⁵. Ἐν συνεχείᾳ δὲ προστίθησιν ἐξ ἰδίων καὶ ταῦτα ὁ Εὐσέβιος: «Ἐν αὐτῇ δὲ ταύτῃ καὶ τῆς Κλήμεντος πρὸς Κορινθίους μέμνηται ἐπιστολῆς, δηλῶν ἀέκαθεν ἐξ ἀρχαίου ἔθους ἐπὶ τῆς ἐκκλησίας τὴν ἀνάγνωσιν αὐτῆς ποιεῖσθε». Καὶ προστίθησιν αὐτουσίους ἔπειτα τοὺς λόγους τοῦ Διονυσίου: Λέγει γοῦν «τὴν σήμερον οὖν Κυριακὴν ἁγίαν ἡμέραν διηγáγομεν, ἐν ἣ ἀνέγνωμεν ὑμῶν τὴν ἐπιστολήν, ἣν ἔξομεν αἰεὶ ποτε ἀναγιώσκοντες νουθετεῖσθαι, ὡς καὶ τὴν προτέραν ἡμῖν διὰ Κλήμεντος γραφεῖσαν»¹⁶.

12. Προδήλως ὁ Διονύσιος ὁμιλεῖ περὶ δύο ἐπιστολῶν, μίαν τὴν τοῦ Σωτήρος, ἣν καὶ ἀνέγνωσεν ἐπ' ἐκκλησίας, ὑποσχόμενος ὅτι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι θ' ἀναγιώσκη ταύτην πρὸς νουθεσίαν τῶν ἀδελφῶν, ὡς πράττει καὶ διὰ τὴν «προτέραν», τὴν διὰ Κλήμεντος γραφεῖσαν. Φυσικὸν ἦτο, λέγει ὁ Hilgenfeld, ν' ἀποδοθῇ καὶ ἡ δευτέρα ἐπιστολὴ εἰς τὸν Κλήμεντα ὑπὸ τοῦ ἀρχαίου ἀντιγραφέως τοῦ κώδικος. Τὸ αὐτὸ ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς τὸν Ἄλεξανδρινὸν κώδικα τῆς Ἀγ. Γραφῆς. Ἄλλ' ὁ Harnack ἀνέπτυξεν ἐν τῇ πολυμαθείᾳ του μίαν ἀξιοθαύμαστον ἐπιχειρηματολογίαν ἐν τῷ ἀνωτέρῳ μνημονευθέντι ἔργῳ του, ἐπικρατήσασαν ἐπὶ πολλὰς δεκαετηρίδας. Σήμερον ὅμως αἰγνώμει τῶν ἐπιστημόνων δίστανται τόσον ὡς πρὸς τὸν τόπον, ἐν ᾧ συνετάγη τὸ ἔργον, ὅσον καὶ ὡς πρὸς τὸν συγγραφεὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν μορφήν τοῦ ἔργου. Αἱ ἀναληφθεῖσαι προσπά-

15. Εὐσ., Ἐκκλ. Ἱστ. IV, 22,10.

16. Αὐτόθι, στ. 11.

θειαί τῶν νεωτέρων ἐρευνητῶν πρὸς ἀκριβέστερον καθορισμὸν τοῦ χρόνου τῆς συντάξεως τοῦ ἔργου καὶ τοῦ συντάκτου τούτου δυστυχῶς ἀπέτυχον, ἐλλείπει ἐσωτερικῶν ἢ καὶ ἐξωτερικῶν τεκμηρίων τοῦ ἔργου. Ἡ ἐμβριθὴς ἐπιχειρηματολογία τοῦ Harnack κατέρρευσε ἀφ' ἑαυτῆς, διότι ἡ ὑφή τοῦ ἔργου πᾶν ἄλλο ἢ ἐπιστολικὴ εἶναι. Τὸ ἔργον, ὡς εἶπομεν, εἶναι κατὰ τε τὴν ὑφήν καὶ κατὰ τὸ περιεχόμενον Ὁμιλία, καὶ μάλιστα ἡ ἀρχαιοτέρα Ὁμιλία ἢ Κήρυγμα ἐπ' ἐκκλησίας. Ὁ J. Rendel Harris¹⁷ καὶ ὁ H. Streeter¹⁸ διετύπωσαν τὴν γνώμην, ὅτι πρόκειται περὶ Ὁμιλίας, συνταχθείσης ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, ἐφ' ὅσον αἰθεολογικαὶ ἰδέαι τοῦ ἀγνώστου συντάκτου τῆς Ὁμιλίας ἀποδεικνύουν Ἀλεξανδρινῆς Θεολογίας ἐπίδρασιν καὶ ὅτι τὸ «Κατ' Αἰγυπτίους Εὐαγγέλιον» ἐχρησιμοποιήθη ὡς πηγὴ.

13. Ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν ἐξηγεῖται τὸ πῶς ἡ Ὁμιλία αὕτη ἀπεδόθη καὶ δὴ καὶ ὡς ἐπιστολὴ Β' εἰς τὸν Κλήμεντα Ρώμης. Σήμερον οἱ πλεῖστοι τῶν Πατρολόγων, ἂν μὴ πάντες, κλίνουσιν εἰς ἀποδοχὴν τῆς ἀντιλήψεως τῶν J. B. Lightfoot¹⁹, Fr. X. Funk²⁰, G. Krüger²¹ ὅτι ἡ Ὁμιλία αὕτη συνετάγη καὶ ἐλέχθη ἐν Κορίνθῳ. Πρὸς τοῦτο συνηγορεῖ καὶ ἡ ἐν τῷ II. κεφ. ἐκθεσις περὶ ἀγῶνος πνευματικοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φθαρτοὺς ἀγῶνας. Ὑπενθυμίζει δ' οὕτω ὁ ὀμιλητὴς τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰσθμίων, καθ' οὓς «ὁ τὸν φθαρτὸν ἀγῶνα ἀγωνιζόμενος,

---

17. The Authorship of the so-called Second Epistle of Clement: ZNW 25 (1926) 258-262.

18. The Primitive Church Studied with Special Reference to the Origins of the Christian Ministry. London 1929, 243 ἔξ.

19. The Apostolic Fathers. London and New York 1890, 306/16.

20. Patres Apostolici, 1901, Bd. I. - Die apostolischen Väter (Krügers Sammlung ausgewählter kirchen- und dogmengeschichtlicher Quellenschriften, 2. Reihe, B. 1). 2. Aufl. 1906). - Der sog. zweite Clemensbrief (Kirchengeschichtlichen Abhandlungen und Untersuchungen 3, S. 261/75) 1907. — Theolog. Quartalschrift 84 (1902) 349/64.

21. Bemerkungen zum zweiten Klemensbrief: Studies in Early Christianity, ed. by S. J. Case. New York and London 1928, 417/39. — Zu II. Klem. 14, 2: ZNW 31 (1932) 204/5.

ἐὰν εὕρεθῃ φθείρων, μαστιγωθείς αἵρεται καὶ ἔξω βάλλεται τοῦ σταδίου» (VII,4). Φυσικά, ἡ πνευματικὴ ἀθλησις τοῦ χριστιανοῦ συγκρινομένη μετὰ τῆς «φθαρτῆς» κατὰ κόσμον ἀθλήσεως, ἀποτελεῖ ἀπλὴν ἐνδειξιν πείρας καὶ γνώσεως τοῦ ὀμιλητοῦ περὶ τοῦ τρόπου διεξαγωγῆς τῶν ἀγῶνων μεταξὺ τῶν ἀθλητῶν τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλὰ καὶ δὲν ἀναγκάζει νὰ δεχθῶμεν, ὅτι ὁ ὀμιλητὴς εἶχεν ἀσφαλῶς ὑπ' ὄψιν του τοὺς ἀγῶνας τῶν Ἰσθμίων ταῦτα λέγων, καὶ ἄρα ὅτι πρόκειται περὶ ὀμιλητοῦ ἐν Κορίνθῳ ζῶντος. Τὸ πρόβλημα λοιπὸν καὶ τοῦ τόπου τῆς συντάξεως τῆς Ὀμιλίας παραμένει ἐν ἀβεβαιοτήτι, ἐφ' ὅσον ἐλλείπουσιν ἱστορικαὶ καὶ ἐκ τοῦ κειμένου σαφεῖς μαρτυρίαι. Διὰ νὰ συνδεθῇ πάντως πρὸς τὴν Α' Ἐπιστολὴν τοῦ Κλῆμεντος Ρώμης «πρὸς Κορινθίους», ἡμποροῦμεν ἁπλῶς δεδικαιολογημένως νὰ υποθέσωμεν, ὅτι αὕτη Κορινθιακὴν ἔχει τὴν προέλευσιν, ὁ δὲ ἄγνωστος ἀντιγραφεὺς τοῦ ἀρχετύπου κώδικος ἀνέγραψεν, ἀντὶ ἴσως τοῦ τίτλου «Πρὸς Κορινθίους» μετὰ τὴν «Κλῆμεντος Ἐπιστολὴ Α'» καὶ «Πρὸς Κορινθίους ἐπιστολὴ Β'». Σημειωτέον, ὅτι ὁ Ἀλεξανδρινὸς κώδιξ καταγράφει ἐν συνεχείᾳ τῆς Α' ἐπιστολῆς Κλῆμεντος καὶ τὴν λεγομένην Β', ἀλλ' ἄνευ χαρακτηρισμοῦ. Μόνον ἐν τῷ ἐν ἀρχῇ τοῦ κώδικος ἀναγραφέντι Πίνακι ὑπὸ ἐτέρας χειρὸς — ἀρχαίῳ ὅμως καὶ τούτῳ — ἀναγράφεται ὁ τίτλος «Κλῆμεντος ἐπιστολὴ Β'». Ὁ Ἱεροσολυμιτικὸς κώδιξ τιτλοφορεῖ: «Κλῆμεντος πρὸς Κορινθίους Β'». Ἡ δὲ Συριακὴ μετάφρασις προστίθησι πρὸ τοῦ τίτλου τοῦ κώδικος Ἱεροσολυμιτικοῦ καὶ «τοῦ αὐτοῦ». Ἐκ πάντων τούτων εὐλόγως ἐπικρατεῖ σύγχυσις περὶ τοῦ συγγραφέως καὶ περὶ τοῦ τόπου, ἐν ᾧ ἐλέχθη ἡ Ὀμιλία. Καὶ τὸ μόνον βέβαιον παραμένει τὸ ὅτι πρόκειται οὐχὶ περὶ Ἐπιστολῆς, ἀλλὰ περὶ Ὀμιλίας, τῆς ἀρχαϊοτέρας Ὀμιλίας ἐκκλησιαστικοῦ ἀνδρὸς πρὸς τοὺς πιστοὺς τῆς κοινότητός του, πρεσβυτέρου ἢ ἐπισκόπου, ἄγνωστον. Πάντως ἐκ τῆς μελέτης τοῦ κειμένου καὶ ἐκ τῆς συγκρίσεως τῶν ποικίλων γνωμῶν τῶν ἀσχοληθέντων πάλαι τε καὶ νῦν περὶ τὸ ἐν λόγῳ ἔργον, ἤχθην εἰς τὸ συμπέρασμα, ὅτι ἀσφαλῶς

ΕΠΙΚΑΙΡΑ

Πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ θείου κηρύγματος.

Τὸ θεῖον κήρυγμα εἶναι ἀπαραίτητον εἰς τὰς λειτουργικὰς συνάξεις ἐν τῷ ναῷ. Ἀνστοχῶς ὁμως ὁ ἄμβων σιγᾷ εἰς πλείστους ναοὺς, διότι οἱ ἐφημέριοί των δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὸν διακονοῦν. Τοῦτο ἰσχύει ἰδίως διὰ τὴν ὑπαιθρον χώραν. Θὰ ἠδύνατο ὁμως νὰ ἀναπληροῦνται ἢ ἔλλειψις αὕτη διὰ τῆς ἀναγνώσεως ἐποικοδομητικῶν κειμένων, συντόμων βεβαίως καὶ συντεταγμένων εἰς ἀπλήν, εὐκολονόητον γλῶσσαν, ὥστε ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ νὰ σπειρεται εἰς τὰς ψυχάς. Τοιαῦτα κείμενα δημοσιεύονται τακτικῶς καὶ εἰς τὸν «Ἐφημέριον», ἀλλ' ἐπάρχον καὶ εἰς ἄλλα ὀρθόδοξα θρησκευτικὰ περιοδικά. Οὔτως ἡ ἀντλησίς των δὲν εἶναι δύσκολον πράγμα. Ἐννοεῖται, ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν πλέον καταλλήλων ἐξ αὐτῶν ἀπαιτεῖ ἰδιαιτέραν προσοχὴν καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνεται προχειρῶς.

περὶ Ὁμιλίας καὶ οὐχὶ περὶ Ἐπιστολῆς πρόκειται καὶ ὅτι δὲν ἀνήκει ἢ Ὁμιλία εἰς συντάκτην Ρωμαῖον ἢ Ἀλεξανδρινόν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς Κορίνθιον, ἀκμάσαντα περὶ τὰ μέσα τῆς Β' ἑκατονταετηρίδος μ.Χ. Ποῖος οὗτος, ἄγνωστον. Ἀσφαλῶς ὁμως οὐχὶ ὁ Διονύσιος, διότι θὰ ἔπρεπε τότε χρονικῶς νὰ τοποθετηθῆ εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ Πάπα Σωτηρίου (165-173), ὅπερ ἄτοπον, δι' οὗς εἶπομεν λόγους ἐν τῇ ἀναιρέσει τῆς σχετικῆς γνώμης τοῦ Harnack. Ἡ φράσις ἐν κεφ. XVII, 3: «καὶ μὴ μόνον ἄρτι δοκῶμεν πιστεύειν καὶ προσέχειν ἐν τῷ ρουθετεῖσθαι ἡμᾶς ὑπὸ τῶν πρεσβυτέρων, ἀλλὰ καὶ ὅταν εἰς οἶκον ἀπαλλαγῶμεν, μνημονεύωμεν τῶν τοῦ Κυρίου ἐνταλμάτων καὶ μὴ ἀντιπαρελκώμεθα ἀπὸ τῶν κοσμικῶν ἐπιθυμιῶν, ἀλλὰ πικνότερον προσερχόμενοι πειρώμεθα προκόπτειν ἐν ταῖς ἐντολαῖς τοῦ Κυρίου, ἵνα πάντες τὸ αὐτὸ φρονοῦντες συνηγμένοι ὦμεν ἐπὶ τὴν ζωὴν» ὑποδηλοῖ ἀσφαλῶς ὅτι ὁμιλεῖ Ἐπίσκοπος, καὶ μάλιστα ἐπὶ μορφώσει καὶ ἀρετῇ διακρινόμενος.

(Συνεχίζεται)

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Γ. ΜΠΟΝΗΣ
Καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ο ΑΓΩΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΤΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

Ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι μία ἀδιάκοπος προσπάθεια πρὸς πνευματικὴν πρόδον καὶ τελείωσιν. Ὁ Χριστιανὸς ζῆ τῶν «μὲν ὀπίσω ἐπιλανθανόμενος, τοῖς δὲ ἔμπροσθεν ἐπεκτεινόμενος, κατὰ σκοπὸν διώκων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως τοῦ Θεοῦ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Φιλιπ. γ', 14). Ἐπιστρατεύει ὅλας τὰς ἐσωτερικὰς του δυνάμεις, κατευθύνων ταύτας συνεχῶς καὶ ἀδιαλείπτως πρὸς τὸν σκοπὸν ἐξελίξεως καὶ ἀναπτύξεως αὐτοῦ «εἰς ἄνδρα τέλειον, εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (Ἐφεσ. δ', 13). Τοιοῦτοτρόπως ἡ προσωπικότης τοῦ Χριστιανοῦ δὲν εἶναι τι στατικόν, ἀλλ' εὐρίσκεται πάντοτε εἰς ἐξέλιξιν καὶ κίνησιν, εἰς τὸ γίνεσθαι καὶ διαμορφοῦσθαι. Ἡ συγκρότησις τῆς χριστιανικῆς προσωπικότητος δὲν εἶναι κάματος, ἀδράνεια ἢ νοχέλεια, ἀλλὰ συνεχῆς δυναμικὴ προσπάθεια, πορεία, δρόμος. Ἐντεῦθεν καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς συνεχοῦς νήψεως καὶ ἀσκήσεως, ἵνα ὁ πιστὸς «τὸν ὑπόλοιπον χρόνον τῆς ζωῆς ἐν εἰρήνῃ καὶ μετανοίᾳ ἐκτελέσῃ» καὶ ἔχῃ «χριστιανὰ τὰ τέλη τῆς ζωῆς, ἀνώδυνα, ἀνεπαίσχυντα, εἰρηνικά».

Ὡστε εἰδολογικὸν γνῶρισμα τῆς χριστιανικῆς ζωῆς εἶναι τὸ σταθερὸν καὶ ἀγωνιστικὸν φρόνημα καὶ ὁ μὴ ἀνεχόμενος ὑπο-

Ἡ παραμονὴ εἰς τὸ Ἱερὸν Βῆμα.

Τὸ Ἱερὸν Βῆμα, ὅπου τελεῖται ἡ ἀναίμακτος Θυσία, εἶναι τόπος, ἐνθα ἔχον θέσιν μόνον οἱ λειτουργοὶ καὶ τὰ ὑπηρετοῦντα αὐτοὺς παιδιά. Δὲν πρέπει λοιπὸν νὰ ἐπιτρέπεται ἀκρίτως ἡ παραμονὴ εἰς αὐτὸ ἄλλων ἀτόμων, εἰ μὴ ἐφ' ὅσον ὑφίσταται οὐγκειρομένη ἀνάγκη καὶ ὑπάρχουν ὄντως αἱ πρὸς τοῦτο προϋποθέσεις. Δυστυχῶς, ἡ πείρα μαρτυρεῖ, ὅτι, ὄχι σπανίως, δὲν τηρεῖται αὐτὴ ἢ ἐπιβαλλομένη ἀσθηρότης. Τὸ φαινόμενον εἶναι δυσάρεστον. Φανερῶνται ἐν πρώτοις ὅτι ἐλλεῖπει εἰς τινὰς τῶν ἐφημερίων μας ἡ συναίσθησις περὶ τῆς ἄκρας ἱερότητος τοῦ τόπου, πρᾶγμα ὅπερ ἀμβλύνει καὶ εἰς τὸ ἐκκλησίασμα τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ, τῆς συμμετοχῆς οὕτως εἰς τὴν θεῖαν λατρείαν μὴ οὔσης συνειδητῆς καὶ βαθείας.

χωρήσεις και συμβιβασμούς ἀπόλυτος χαρακτήρ. Ἡ ζωὴ αὕτη, κατὰ τὰς ἐκφράσεις τῶν μεγάλων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, προϋποθέτει οὐχὶ ἀμφιταλάντευσιν, μετεωρισμὸν καὶ σπατάλην τοῦ χρόνου, ἀλλ' «ἐδραϊάν καὶ μόνιμον» «διάθεσιν βελτίστην» καὶ «ἔξιν ἀρίστην», ὁρμὴν «ἀεὶ καὶ μᾶλλον» πρὸς τὰ πρόσω καὶ ἄνω, «ἐν παντὶ καιρῷ καὶ περιστάσει πάσῃ» «πρὸς τὸν Θεὸν συντεταμένην ψυχὴν», ἐπιμονήν, ἐτοιμότητα διὰ τὴν «ἐν τῷ σκάμματι καὶ τῷ σταδίῳ» πάλην, διὰ τὸ «πυκτεύειν» καὶ τὸ «πρὸς τὸν διάβολον παγκρατιάζειν», ἀφοβίαν διὰ τὸ «πῦρ καὶ τὸ ξίφος καὶ τοὺς θήρας καὶ τοὺς τὰς σάρκας τέμνοντας ὄνυχας», πνεῦμα γενικῶς θυσίας, ἰδρώτας, πόνον, μόχθον, προσοχήν, πολλήν ἐπιμέλειαν, ἀγρυπνίαν, ἐγρήγορσιν καὶ νῆψιν. Ὁ ζῶν ἐν Χριστῷ, «ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἀεὶ προαιρέσεως βεβηκώς» καὶ ὁμοιάζων πρὸς γλυκὺν ποταμὸν, ρέοντα δι' ἄλμυρᾶς θαλάσσης καὶ μὴ ἀναμιγνύμενον μετ' αὐτῆς, δὲν ἰσοπεδοῦται ὑπὸ τοῦ ὁδοστρωτῆρος τῆς μάξης, οὔτε ἐμφανίζεται «πρὸς τὰς ἐκάστοτε χρείας μεθαρμοζόμενος» ἢ «πρὸς τὴν ἐκάστου ἀρέσκειαν τὰς γνώμας μετατιθέμενος».

Εἰς νεοελληνικὴν παράφρασιν ὁ Γρηγόριος Ναζιανζηνὸς λέγει τὰ ἐξῆς περὶ ἀρετῆς εἰς ἓν ποίημά του:

«Τὸ γλυκὸ χιόνι κι' ἡ θερμὴ φωτιά
δὲν ἐπιδέχονται καμμιά ἀνάμιξι.

ἽΟποιοι ζητήσῃ νὰ θερμάνῃ τὸ χιόνι
μὲ τὴ φωτιά ἢ νὰ ψυχράνῃ

τὴ φωτιά μὲ τὸ χιόνι, ἀμέσως θὰ ἰδῇ

καὶ τὰ δυὸ νὰ διαλύωνται πρὶν προφθάσουν ν' ἀναμιχθοῦν».

Δι' αὐτὸ ὁ Χριστιανὸς καὶ ἐὰν ἀκόμη πρόκειται νὰ ζημιωθῇ καὶ ἠττηθῇ κατὰ κόσμον, οὐδέποτε προδίδει τὰς ἀρχάς του, διότι «κρεῖττον ἠτᾶσθαι καλῶς ἢ νικᾶν ἐπισφαλῶς καὶ ἀθέσμως». Οὗτος οὐδέποτε ἐπιτρέπει εἰς τὴν δειλίαν, τὴν ραστώνην, τὴν ἀπόγνωσιν καὶ τὴν ραθυμίαν νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ψυχὴν του. Πάντοτε εὐέλπισ καὶ «μετὰ πλείονος σπουδῆς» ἐκδιώκει τὴν

ὀλιγωρίαν καὶ τὴν χαύνωσιν, καταφέρων ἀλλεπάλληλα κτυπήματα κατὰ τοῦ κακοῦ. Ἐὰν ὁ ξυλοκόπος τοῦ δάσους,—ἔρωτᾷ ὁ Χρυσόστομος—, δώση ἐν κτύπημα καὶ «μὴ καταπέση τὸ ἄκαρπον δένδρον, οὐ δίδωσιν ἄλλην πληγὴν, οὐ τὴν τετάρτην, οὐ τὴν πέμπτην, οὐ τὴν δεκάτην;».

Ἐκάστην ἐσπέραν ὁ ὄσιος Ἡσύχιος ἠσθάνετο λίαν κεκοπιακῶς. Ὅταν ἠρωτήθη ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου πόθεν προέρχεται ἡ κόπωση αὐτῆ, ἐκεῖνος ἀπήντησεν: «Ἐχω τόσες ἐργασίες κάθε μέρα! Ἐχω δυὸ γεράκια, ποῦ πρέπει νὰ τιθασσεύω, δυὸ λαγούς ποῦ πρέπει νὰ τοὺς γυμνάζω, ἓνα δράκοντα ποῦ πρέπει νὰ φυλάττω, ἓνα λιοντάρι ποῦ μ' αὐτὸ πρέπει καθημερινὰ νὰ μάχωμαι, καὶ ἓνα ἀσθενῆ, ποῦ πρέπει νὰ περιποιοῦμαι». Ὁ ἡγούμενος ἠρώτησε νὰ μάθῃ τί σημαίνουν πάντα ταῦτα. «Τὰ δυὸ γεράκια εἶναι τὰ μάτια μου. Πρέπει νὰ τὰ προφυλάσσω, διὰ νὰ μὴ ἴδουν κάτι, ποῦ θὰ μὲ βλάβῃ. Οἱ δύο λαγοὶ εἶναι τὰ πόδια μου. Πρέπει νὰ τὰ συγκρατῶ, διὰ νὰ μὴ ἀκολουθήσουν τὴν ὁδὸν τῆς ἀμαρτίας. Οἱ δύο ἀστοὶ εἶναι τὰ χέρια μου. Πρέπει νὰ ἐργάζωμαι μὲ αὐτά, διὰ νὰ ζῶ. Ὁ δράκων εἶναι ἡ γλῶσσά μου, πρέπει νὰ τὴν δεσμεύω. Ὁ λέων εἶναι ἡ καρδιά μου, μὲ αὐτὴν πρέπει διαρκῶς νὰ ἀγωνίζωμαι. Καὶ ὁ ἀσθενὴς εἶναι τὸ σῶμά μου. Πρέπει νὰ τὸ φροντίζω καὶ νὰ τὸ περιποιοῦμαι, διὰ νὰ κατοικῆ σ' αὐτὸ ἡ ψυχὴ μου».

Τὸ παράδειγμα τοῦ ὀσίου Ἡσυχίου μᾶς διδάσκει, ὅτι ὁ Χριστιανὸς εἰς τὸν πνευματικὸν του ἀγῶνα δὲν πρέπει νὰ εἶναι βραδύς, ἀμελής καὶ ὀκνηρός, ἀλλὰ νὰ εἶναι θερμὸς καὶ διάπυρος, «Τῆ σπουδῇ μὴ ὀκνηροί, τῷ πνεύματι ζέοντες, τῷ Κυρίῳ δουλεύοντες» (Ρωμ. ιβ', 11). Ἡ ἐκ τῆς ψυχῆς ἐκδίωξις τῆς νοθρότητος καὶ τῆς ἀκηδίας μᾶς ὑποβοηθεῖ νὰ περιπατῶμεν «ἐν καινότητι ζωῆς», ἐνδυόμενοι «τὸν καινὸν ἄνθρωπον τὸν κατὰ Θεὸν κτισθέντα» (Ρωμ. ζ' 4. Ἐφ. δ', 24).

ΕΥΑΓΓΕΛΟΣ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ

Καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ο ΜΟΝΑΧΙΚΟΣ ΒΙΟΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΝΕΩΤΕΡΑΝ ΕΛΛΑΔΑ*

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ'

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΒΑΣΙΛΕΙΑΝ

α) Πνοή ζωῆς καὶ ἀντιστάσεως.

Τέλη τοῦ 1834 καὶ ἀρχὲς τοῦ 1835 ἡ ἔδρα τῆς ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως μετεφέρθη ἀπὸ τὸ Ναύπλιον εἰς τὴν Ἀθήνας. Ἡ μεταφορὰ αὐτὴ ἐδημιούργησε πρόβλημα στεγαστικὸ εἰς δημόσιαις Ὑπηρεσίαις. Ἀλλ' ἡ λύσις βρέθηκε εὐκόλα. Τὰ πλεῖστα τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἰκημάτων κατελήφθησαν ἀπὸ τὸ Κράτος καὶ σ' αὐτὰ ἐγκατεστάθησαν οἱ ὑπάλληλοι. Καὶ ὅπως ἦταν φυσικόν, τὸν μεγαλύτερον φόρον στήν ἐπίταξι ἐπλήρωσαν τὰ μοναστήρια καὶ τὰ μετόχια τῶν. «Οὕτω — γράφει ὁ Οἰκονόμος — τὸ μοναστήριον τῶν Ἀσωμάτων μετεβλήθη εἰς πυρίτιδος ἀποθήκην (καὶ τοιαύτη μένει μέχρι σήμερον), τὸ δὲ τῆς ἁγίας Φιλοθέης ἀπέβη στρατῶν, στρατῶν δὲ καὶ τὸ μετέπειτα κενωθὲν μετόχιον τῆς λεγομένης Πεντέλης. Στρατῶν δὲ τέλος τοῦ πυροβολικοῦ καὶ τὸ μετόχιον τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος, ὁποῖος μένει καὶ τὴν σήμερον· ὁ δ' ἐν αὐτῷ μικρὸς ναὸς τοῦ Σωτῆρος, τοῦ ἐπιλεγομένου δικαίου, μετεποιήθη εἰς ἀχυρῶνα»⁵⁹. Καλύτερη τύχη δὲν εἶχαν βέβαια οἱ ναοὶ τῆς πόλεως, ποὺ μετεβλήθησαν, μετ' ἔγκρισιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς αἵθουσας Δικαστηρίων. Ἔτσι ἤμποροῦσε τότε κανεὶς νὰ ἰδῇ «τὴν δικαστικὴν τράπεζαν ἐπιφυλακτικῶς ἐπὶ τοῦ τόπου τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ ἐκφωνεῖται ἡ τῶν ἐνόχων εἰς θάνατον καταδίκη εἰς τὸν καθιερωμένον τόπον τοῦ ἀναιμάκτου θυσιαστηρίου τῆς ζωῆς καὶ τῆς εἰρήνης»⁶⁰. Καὶ σὰν νὰ μὴ ἔφθαναν ὅλα αὐτὰ, ἡ Ἱερὰ Σύνοδος ἔβγαλε καὶ ἀφορισμὸν ἐναντίον παντός, ὁ ὁποῖος

59. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 309.

60. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 311. Τότε πολλοὶ ναοὶ κατεστράφησαν, ἐὰν ἐτύχαινε νὰ εὑρεθοῦν ἐπάνω εἰς δρόμον κατὰ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νέων ρυμοτομικῶν σχεδίων τῆς πόλεως. Ὁ δὲ τῆς Καπνικαρῆας ἐσώθη ἀπὸ τὴν κατεδάφισιν μετ' προσωπικῆς παρέμβασιν τοῦ Βασιλέως τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκου, ὁ ὁποῖος «ἠγάσθη τὴν ἀρχαιότητα καὶ εὐπρέπειαν τῆς Βυζαντιδος ἀρχιτεκτονικῆς» (ἐνθ' ἄνωτ. σ. 312).

κατεκράτει μοναστηριακόν τι κτήμα καὶ δὲν τὸ παρέδιδε εἰς τὸ Ταμεῖον. Αὐτὸ ἐξήρέθισε ἀκόμη περισσότερο τὸν εὐσεβῆ λαόν, πού δὲν εἶχε ποτὲ συμφωνήσει μὲ τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου περὶ διαλύσεως τῶν Μονῶν.

Ἔλα αὐτὰ εἶχαν πολὺ ἐπιβαρῦνει τὴν θέσιν τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Γι' αὐτὸ μὲ ἀνακούφισι μεγάλη ὑπεδέχθησαν ὅλοι τὴν Γ' Συνοδικὴν περίοδον, πού ἄρχιζε στίς 20 Ὀκτωβρίου 1835, μὲ νέα σύνθεσι τοῦ Ἀνωτάτου αὐτοῦ Ἱεραρχικοῦ σώματος. Πρόεδρος τῶρα ὠρίσθη ὁ Κυνουρίας Διονύσιος, πού παρέμεινεν ὡς Πρόεδρος μέχρι τοῦ 1840. Ἡ ὑπὸ τὴν προεδρίαν του Ἱ. Σύνοδος μὲ τὴν ἀνοχὴ τοῦ ἐν τῷ μεταξύ ἐνηλικιωθέντος καὶ ἀναλαβόντος τὴν διακυβέρνησιν νεαροῦ βασιλέως Ὁθωνος (20 Μαΐου 1835) προσεπάθησε νὰ διορθώσῃ ὅ,τι κακὸ εἶχε γίνει στὴν Ἐκκλησίᾳ ἐπὶ τῆς Ἀντιβασιλείας, καὶ νὰ περισώσῃ ὅ,τι ἦταν ἀκόμη ὄρθιο. Γι' αὐτὸ παρατηρεῖ περὶ τοῦ Διονυσίου ὁ Οἰκονόμος πῶς «ἠγωνίσθη γενναίως ὑπὲρ τῶν ἀθетуμένων ἀγίων τῆς Ἐκκλησίας θεσμῶν ἂν καὶ μὴ παντάπασι θεραπεύσας, ἀλλὰ στήσας (= σταματήσας) γοῦν (ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ) τὴν ἐπὶ τὰ χεῖρω φορὰν τοῦ κακοῦ, καὶ διακόψας (ἐν μέρει) τὰ πανταχόθεν εἰς τὴν ἄφρακτον τῆς εὐσεβείας ἄμπελον ἐπιρρέοντα ρεύματα τοῦ πολυσχιδοῦς χειμάρρου τῶν ποικίλων παρεκτροπῶν»⁶¹.

β) Εὐοίωνα σημεῖα.

Ἡ ὑπὸ νέαν σύνθεσιν Ἱερᾶ Συνόδου δὲν ἔμεινε μὲ σταυρωμένα χέρια ἐμπρὸς εἰς τίς ποικίλες παρεκτροπές. Οἱ διαμαρτυρίες τοῦ λαοῦ καὶ οἱ ἀδιάκοπες προσευχὲς τῶν πιστῶν, πού μὲ συγκινητικὲς ἐκδηλώσεις ἐξωτερίκευαν τὴν βαθεῖα εὐλάβειά των πρὸς τὴν Ἐκκλησίᾳ, πού τόσο πολὺ εἶχε ὑποστείλει τὴ σημαίᾳ τῆς ἀντιστάσεως, ἄρχισαν νὰ φέρνουν ἀποτελέσματα. Ἔτσι μεταξὺ τῶν πρώτων ἐνεργειῶν της, ἔσπευσε νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὴν Γραμματεῖαν τῶν Ἐκκλησιαστικῶν τὴν προσωρινὴν ἔστω διατήρησιν ἐν ἐνεργείᾳ τῆς ἐν Ἄνδρῳ γυναικειᾶς Μονῆς τῆς ἀγ. Μαρίνης, τῆς ὁποίας οἱ μοναχὲς δὲν ἔπαυαν νὰ διαμαρτύρωνται καὶ νὰ κλαίουν διὰ τὸν διωγμὸν των. Καὶ ἡ μὲν Γραμματεία ἀπήντησεν ἀρνητικῶς, προβάλλουσα ὡς δικαιολογίαν τὴν συνοδικὴν ἀντίφασιν καὶ ἀλλοπρόσαλλον τακτικὴν, πού ἐνῶ πρώτα εἶχε ζητήσῃ τὴν διάλυσιν τῆς Μονῆς αὐτῆς, τώρα ἐπρότεινε τὴν

61. Ἐνθ' ἀνωτ. σ. 322.

διατήρησίν της, καθώς και τὸν κίνδυνον νὰ ζητηθῆ κατόπιν καὶ ἄλλου μοναστηρίου ἢ διατήρησις μὲ συνέπειαν τὴν ἐξ αὐτῆς ἐπιβάρυνσιν τοῦ κρατικοῦ κορβανᾶ. Ἄλλ' ἡ Σύνοδος δὲν ἐπέισθη καὶ ἐπανῆλθε «σεμνῶς καὶ μετὰ ἀξιώματος» ἐπιμένουσα εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ δικαίου αἰτήματός της καὶ ἀνατρέπουσα τὰς δικαιολογίας τῆς Γραμματείας, ἢ ὁποία ἐπροτίμησε νὰ σιωπήσῃ, χωρὶς καὶ νὰ πράξῃ τι. Ἔτσι εἶναι! Ἡ μέθοδος αὐτῆ φαίνεται πὼς ἐφαρμόζεται ἐκεῖ πού ὑπάρχει δυσκολία γιὰ νὰ ἀνταποκριθῆ κανεὶς σὲ ἓνα δίκαιο αἶτημα, χωρὶς νὰ ἔχη σοβαροὺς λόγους. Μὰ καὶ ἡ Σύνοδος συνέχισε νὰ ζητῆ κάθε τόσο τὴν διατήρησι τῆς μονῆς αὐτῆς. Καὶ τὸ ἀποτέλεσμα; «Αἱ γεραραὶ τῆς μονῆς ἐκείνης μονάστριαι, πολλὴν παρηγορίαν ἐκ τῆς φανείσης συνοδικῆς προστασίας λαβοῦσαι, ζῶσιν ὁσίως συνηγμένοι καὶ νῦν ἐντὸς τοῦ Μοναστηρίου καὶ τρεφόμεναι ἀπὸ τε τῶν ἐργοχειρῶν αὐτῶν καὶ τῆς παραμυθίας τῶν συμπατριωτῶν»⁶². Αὐτῆ ἦταν μία νίκη τῆς Ἐκκλησίας στὸν τομέα τῶν μονῶν. Μία νίκη πού ἀνοίξε τὸν δρόμο καὶ γιὰ ἄλλες συναφεῖς κατακτήσεις. Μὲ τὸν ἴδιο σχεδὸν τρόπο διεσώθησαν καὶ ἄλλα γυναικεῖα μοναστήρια στὴν Τήνο, στὴν Πάρο καὶ στὴν Πελοπόννησο. Ἡ Σύνοδος εἶχεν εὔρει τὸν σωστὸ δρόμο γιὰ τὴν διεκδίκησι τῶν δικαίων τῆς Ἐκκλησίας. Ὑψώνουσα τὴν φωνὴν της ἐμπρὸς εἰς τὰς πολιτικὰς ἀθαιρεσίας, κατῶρθωνε νὰ καθιστᾷ τὴν παρουσίαν της ἐμφανῆ καὶ ἀξιοπρόσεκτον. Τὰ ἀποτελέσματα αὐτῆς τῆς τακτικῆς δὲν ἄργησαν νὰ φανοῦν, παρὰ τὴν δυσκαμψία τοῦ τότε Ὑπουργείου καὶ τὴν κεκτημένη ταχύτητα τῶν πολιτειακῶν ὀργάνων, πού ἀναγκάσθησαν ὅμως ἐκ τῶν πραγμάτων νὰ τὴν ἀνακόψουν, μιὰ κι ἀντελήφθησαν πὼς ἡ νέα Σύνοδος δὲν ἦταν καὶ τόσο τοῦ χειριοῦ τῶν⁶³. Καὶ ναὶ μὲν δὲν ἔσπευδαν νὰ συμμορφωθοῦν ἀπ' τὴν πρώτη μὲ τις ἐκάστοτε ὑποδείξεις της, ὅμως ἡ προτιμοῦσαν τὴν σιωπῆ ἀντὶ τῆς σκαιᾶς ἀπαντήσεως, ἢ μελετοῦσαν τὶς προτάσεις μὲ πνεῦμα συγκαταβατικό. Τὸ πρῶτο ἔπραξαν, ὅταν ἡ Σύνοδος

62. Ἐνθ' ἄνωτ. σ. 326-327. Ὁ μοναχισμὸς δὲν χρειάζεται τίποτε ἄλλο ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία παρὰ μόνο τὴν εὐλογία της καὶ τὴν ἠθικὴ της συμπαράστασι. Μὲ τὰ δύο αὐτὰ πορεύεται τὸ δρόμο του, πού εἶναι δρόμος ἀνταπαρνήσεως καὶ θυσίας.

63. Ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἡ Σύνοδος διεμαρτυρήθη γιὰ τὴν ἀσυδοσία τῆς δράσεως τῶν ἑτεροδόξων καὶ ἐπέτυχε τὸν περιορισμὸν των, γιὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τοῦ γάμου ὡς «πολιτικοῦ συναλλάγματος» καὶ ἐπέτυχε νὰ ὀνομασθῆ Μυστήριον, γιὰ τὴν σύλληψιν καὶ τὸν ἐγκλεισμὸν σὲ μονὴ τοῦ ἱερομονάχου Γερμανοῦ, ἐκδότου τῆς «Σάλπιγγος» κ.λ.π.

διεμαρτυρήθη διά τήν ἐνοικίασιν τῶν μοναστηριακῶν κτημάτων σέ ἑτεροδόξους, πού εἶχε σάν συνέπεια τόν σκανδαλισμό τῶν ὀρθοδόξων. Τό δεύτερο, ὅταν ἡ Σύνοδος ζήτησε νά κανονισθῇ ὁ ἀριθμός τῶν Ἐπισκοπῶν.

Ἄλλ' ἡ ἐκκλησιαστική καθόλου κατάστασις δέν ἦτο δυνατόν νά διορθωθῇ σέ σύντομο χρόνο. Τήν κακοδαιμονία πού ἐμάστιζε τά ἐκκλησιαστικά πράγματα δέν ἦτο εὐκόλο νά σταματήσῃ ἢ οἰαδήποτε καλή διάθεσις τῆς Συνόδου. Γιατί ἐνῶ αὐτή ἠγωνίζετο μέ πάθος γιά τήν διόρθωσι, ἐν τούτοις «τῶν κατὰ τὰς ἐπαρχίας ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἡ ἀθλιότης προέκοπτεν εἰς τὸ χεῖρον»⁶⁴. Παρά ταῦτα ἡ Σύνοδος δέν ἄφηνε εὐκαιρίαν πού νά μὴ πράξῃ ὅ,τι ἐθεώρει ἐπιβεβλημένον πρὸς προστασίαν τῆς Ἐκκλησίας ἢ τῶν μονῶν ἀπὸ διαφόρων ἐπεμβάσεων. Ἔτσι μέ ἐγκύκλιό της ἀπηγόρευσε «τὴν βέβηλον χρῆσιν τῶν καθιερωμένων εἰς τοὺς θεῖους ναοὺς»⁶⁵, μόλις ἔμαθε πὼς οἱ δήμαρχοι καὶ οἱ εἰρηνοδίκαι μετεχειρίζοντο μέ ἀσέβειαν τὰ ἱερά σκεύη τῶν διαλυθέντων μοναστηρίων, πού τὰ εἶχαν πάρει στὰ σπίτια των δῆθεν γιά φύλαξι, στήν οὐσία ὅμως γιά σφετερισμό καὶ κάλυψι τῶν οἰκιακῶν ἀναγκῶν.

(Συνεχίζεται)

Ἄρχιμ. ΧΡΙΣΤΟΔ. ΠΑΡΑΣΚΕΥΑΪΔΗΣ

64. Κ. Οἰκονόμου, ἐνθ' ἄνωτ. σ. 392.

65. Ἐνθ. ἄνωτ. σ. 393.

Α Ν Α Κ Ο Ι Ν Ω Σ Ι Σ

Ἀποφάσει τῆς Ἐποπτικῆς Συνοδικῆς Ἐπιτροπῆς (Πρακτικὸν τῆς 23/1/69), ἅπαντες οἱ Ἱ. Ναοὶ τῆς Χώρας εἰς τοὺς ὁποίους ἀπεστέλλετο ἡ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» δέν θὰ λαμβάνωσιν εἰς τὸ ἐξῆς φύλλον καθ' ὅποχρέωσιν. Οἱ Πρόεδροι τῶν Ἐκκλησιαστικῶν Συμβουλιῶν ἐκάστου Ἱ. Ναοῦ, ἐφ' ὅσον ἐπιθυμοῦν νά συνεχισθῇ ἡ ἀποστολὴ διὰ τὰς ἔχωσι τὴν σειρὰν τῶν τόμων τοῦ Περιδικοῦ εἰς τὰς Βιβλιοθήκας τῶν Ἱ. Ναῶν, παρακαλοῦνται νά δηλώσωσι τοῦτο ἐγγράφως, συναποστέλλοντες καὶ τὴν ἐτησίαν συνδρομήν, ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήναι (140), Περιδικὸν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ».

ΜΟΝΙΜΟΣ ΣΥΝΟΔΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΠΙ ΤΗΣ ΔΙΟΡΓΑΝΩΣΕΩΣ
ΤΟΥ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟΥ ΕΡΓΟΥ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Δ'. ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΩΝ

ΠΟΡΙΣΜΑΤΑ

Μετὰ τὰς γενομένας εισηγήσεις ἐπὶ τοῦ θέματος καὶ τὰς ἐπ' αὐτῶν συζητήσεις, τὸ Συνέδριον ὁμοφώνως κατέληξεν εἰς τὰ κάτωθι πορίσματα:

1. Οἱ διακονοῦντες εἰς τὸ ἱερὸν ἔργον τοῦ θεοῦ κηρύγματος σήμερον ἀνά τὴν Ἑλλάδα, ἐν ὧσει τοῦ ἐξετασθέντος θέματος, αἰσθανόμεθα, ἐν πρώτοις, τὴν ἀνάγκην νὰ διαβεβαιώσωμεν τὸν εὐσεβῆ Ἑλληνικὸν λαόν, ὅστις ἐπὶ δύο ἡδὴ χιλιετίαις τρέφεται, καθοδηγεῖται καὶ δοξάζεται διὰ τῆς ζωῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅτι ἢ εἰς τὸν ζῶντα καὶ ἀληθινὸν Θεὸν πίστις διὰ πάντα ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀνθρωπότητα ὁλόκληρον ἀποτελεῖ καὶ εἰς τοὺς συγχρόνους καιροὺς τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον πάσης εὐτυχίας.

2. Τὸ φαινόμενον τῆς ἀθείας, καρπὸς τῶν ἐν τῇ Δύσει κινήματων τῶν περασμένων αἰώνων (τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ Μεταρρυθμίσεως κυρίως), δὲν ἀποτελεῖ, πρὸς τὸ παρὸν, πρόβλημα διὰ τὸν Ἑλληνικὸν χῶρον. Ἡ ἀθεΐα σήμερον ἐν Ἑλλάδι ἐμφανίζεται κυρίως ὑπὸ μορφήν ὀρθοσκευτικῆς ἀδιαφορίας.

Ἡ ἑλληνικὴ Ὀρθόδοξος Ἐκκλησία δὲν ἀντιμετωπίζει σήμερον τὴν ἀθειάν, ὅπως αὕτη ἐμφανίζεται εἰς τὸν Δυτικὸν κόσμον. Πρέπει ὅμως νὰ ἐτοιμάζεται διὰ τὸ ἐνδεχόμενον, μήπως καταφθάσῃ καὶ εἰς τὸν ἑλληνικὸν χῶρον. Ἐπίσης, θὰ κατατείνῃ, ὅσον ἔνεστι, εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ ἐνδιαφέροντος τοῦ συγχρόνου Ἑλληνοῦ καὶ εἰς τὸ νὰ ταραξῇ διὰ τοῦ Πνεύματος τὰ λιμνάζοντα ὕδατα τῆς ὀρθοσκευτικῆς ἀδιαφορίας.

3. Τὰ αἴτια τῆς συγχρόνου ἐν Ἑλλάδι ἀθείας δὲν εἶναι ἐπιστημονικὰ καὶ λογικὰ, ἀλλὰ μᾶλλον ἠθικὰ, διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἀκροατήριον ὁ Ἱεροκέρυξ δύναται διὰ συγχρόνων ἀλλὰ καὶ πατερικῶν καὶ Ἀγιογραφικῶν παραδειγμάτων νὰ τονίσῃ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα τῆς ἀμαρτωλῆς ζωῆς, ἧτις ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπον εἰς τὴν πρακτικὴν ἀθειάν μὲ ὅλας τὰς συνεπείας αὐτῆς.

4. Ὁ σύγχρονος ἀθεϊσμός, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν παλαιόν, οὐδὲν ἐπιστημονικὸν ἔρεισμα ἔχει, στερούμενος θεμελιώσεως, διέρ-

χεται δὲ ἐσωτερικὴν κρίσιν λόγῳ τοῦ οὐτοπιστικοῦ καὶ ἀντιφατικοῦ χαρακτήρος του. Ἀπεδείχθη ἀνίκανος νὰ δώσῃ λύσιν εἰς τὰ βασικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς καὶ νὰ πληρώσῃ τὸ κενὸν ἐκ τῆς ἀπουσίας τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ζωὴν τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου.

5. Διαπιστοῦται, ὅτι ἡ ἀθεϊστικὴ προπαγάνδα δημιουργεῖ ὑποκατάστατα τῆς πίστεως εἰς τὸν Θεόν, τὰ ὁποῖα ἐν τέλει ὀδηγοῦν τὴν νεότητα εἰς τὴν πνευματικὴν, ἠθικὴν καὶ σωματικὴν καταστροφὴν. Ὡς τοιαῦτα ὑποκατάστατα σημειοῦνται ὁ πανσεξουαλισμὸς, ὁ ἀσύδοτος μοντερνισμὸς καὶ ὁ πρακτικὸς ὕλισμὸς εἰς ὅλας τὰς ἐκφάνσεις του.

6. Ἡ Ὁρθοδοξία, καὶ δὴ ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία, χαρακτηριθεῖσα ὡς «ἄσας ἐν τῇ ἐρήμῳ» τοῦ συγχρόνου κόσμου, καλεῖται νὰ παῖξῃ τὸν ρόλον τοῦ ναυαγοςωστικοῦ· νὰ προβάλλῃ δηλαδὴ εἰς ὅλην τὴν ἀνθρωπότητα τὴν Ἀλήθειαν καὶ νὰ χρησιμεύσῃ ὡς «κιβωτὸς σωτηρίας» ἀπὸ τοῦ ἀπειλητικοῦ ρεύματος τῆς ἀθείας, λάμπουσα ὡς ἀκτίς ζωῆς.

7. Ἡ ἀντιμετώπισις τοῦ ἀθεϊσμοῦ δέον νὰ γίνεταί μετὰ θάρρους καὶ ἐπιθετικότητος.

Εἶναι ἀνάγκη νὰ περάσωμεν ἀπὸ τὴν τακτικὴν τῆς ἀμύνης εἰς τὴν τακτικὴν τῆς ἐπιθέσεως. Νὰ ἐπισημαίνωμεν τὰ ἀσθενῆ σημεῖα καὶ τὸ σαθρὸν τῆς ἀθείας. Νὰ παρουσιάζωμεν τὴν κενότητά της. Νὰ ἐκθέσωμεν τὰ θλιβερὰ ἀποτελέσματα ἐκ τῆς ἐπικρατήσεώς της εἰς ἄτομα καὶ λαούς.

Νὰ βοηθήσωμεν νὰ ἐπιστευθῇ ἡ ἀπογοήτευσις τοῦ κόσμου ἐκ τῆς διακυβερνήσεως τῆς ζωῆς του ὑπὸ τῆς ἀθείας καὶ νὰ ὑποδείξωμεν, ὅτι τὰ «κεράτια» της δὲν ἠμποροῦν νὰ ἀποτελοῦν τροφὴν διὰ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον, καὶ ἐν πολλῇ ἀγάπῃ νὰ καλῶμεν τοὺς πεπλανημένους νὰ ἔλθουν εἰς τὸν χῶρον τῆς πίστεως, διὰ νὰ εὗρουν τὴν πληρότητα τῆς ζωῆς.

8. Ἡ ἀντιμετώπισις τῆς ἀθείας ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος δέον νὰ εἶναι προσεκτικὴ. Νὰ μὴ παρουσιάξῃ ὁ Ἱεροκλήρῳ τὰς μορφὰς τῆς ἀθείας ἢ τὰς ἐνστάσεις τῶν ἀθέων κατὰ τῆς πίστεως, διότι τὸ ἐκκλησιαστικὸν τῶν Ναῶν μας ἀποτελεῖται κυρίως ἀπὸ πιστοῦς, οἱ ὅποιοι δὲν ἀντιμετωπίζουν προβλήματα ἀθείας, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ σκανδαλισθοῦν.

9. Εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ἐμφανισθῇ ἐν τῷ κηρύγματι ὁ Θεός — Χριστὸς καὶ ἡ χριστιανικὴ πίστις, ὡς ἔχει ἐν τῇ ἀποκεκαλυμμένῃ ἀληθείᾳ της, ἥτοι ὡς αὕτη εὐρίσκεται ἐν τῇ Ὁρθοδόξῳ Ἐκκλησίᾳ, διότι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος ἕκαστος τῶν ἀνθρώπων νὰ δημιουργῇ

ένα ιδιαίτερον Χριστιανισμόν, προσηρμοσμένον εις τὰς ἀπαιτήσεις του. Ἐὰν ἐπομένως ἀλλάξωμεν στρατηγικὴν ἐργασίας καὶ ἀντὶ ἀτερμόνων θεωριῶν ἐμφανίσωμεν ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ πνεῦμα θυσίας καὶ ἀγιότητος, τότε αἱ ψυχαὶ τῶν ἀνθρώπων θὰ ἠλεκτρίζωνται, θὰ προβληματίζωνται, θὰ ἔλκωνται εἰς τὴν ζωὴν τῆς ἀγιότητος καὶ θὰ ἀποτινάσσουν τὴν νάρκην τῆς ἀδιαφορίας.

10. Ὁ Ἱεροκῆρυξ θὰ ἀναπτύσῃ ἐν τῷ κήρυγματί του τὴν ἰδέαν ὅτι πρέπει νὰ ἐρευνήσωμεν νὰ εὕρωμεν τὸν ἄθεον, ὅστις πιθανόν νὰ μὴ εἶναι ἄθεος ἀλλὰ μᾶλλον ἀδιάφορος καὶ ὁ ὁποῖος δύναται νὰ ἀλλάξῃ διὰ μιᾶς ἐπιθετικῆς τακτικῆς ἀγάπης, δι' ἐπαφῆς ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ καὶ τοῖς προβλήμασιν αὐτοῦ. Πρὸς τοῦτο ὁ Ἱεροκῆρυξ ἔχει μεγάλην ἀνάγκην συνεχοῦς καταρτισμοῦ, μελέτης καὶ παρακολούθησεως τοῦ ρεύματος τῆς ἀθεΐας.

11. Τὸ ἀπολογητικὸν κήρυγμά μας πρέπει νὰ γίνῃ κήρυγμα εὐαγγελισμοῦ, νὰ πάρῃ περιεχόμενον καὶ οὐσίαν, νὰ γίνῃ διάλογος μὲ τὸν σημερινὸν ἄνθρωπον, ὥστε νὰ καταστῇ ἱκανὸν νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἵνα εὕρῃ τὸν δρόμον πρὸς τὸν Θεόν, ὁ Ὅποιος ἐν τελευταίᾳ ἀναλύσει εἶναι ἡ πηγὴ τῆς εὐτυχίας.

Ἐνῶ εἰς τὸ κήρυγμα δὲν πρέπει νὰ μεταχειρίζομεθα τὴν λογικὴν διὰ νὰ ἀποδείξωμεν ὑπερβατικὰς ἀληθείας, αἱ ὁποῖαι δὲν ἀποδεικνύονται, ἐν τούτοις ἡ πειθὴ εἶναι ἀναγκαία εἰς τὸν διάλογόν μας μὲ τοὺς ἄθεοις (ἀδιαφόρους), τοὺς ὁποῖους καλοῦμεθα ἄνευ φανατισμοῦ νὰ προειδοποιήσωμεν περὶ τῆς πλάνης των χωρὶς καμμίαν ὑποτίμησιν ἢ καὶ περιφρόνησιν.

12. Ὁ Ἱεροκῆρυξ εἶναι ἀπαραίτητον νὰ μιμῆται πάντοτε τὸν Χριστὸν καί, ὅπως Ἐκεῖνος, νὰ ἀναζητήσῃ τὸ ἀπολωλός, τὸν ἀδιάφορον, νὰ σκύψῃ καὶ νὰ συγκαταβῇ, νὰ πλησιάσῃ τὸν ἄνθρωπον κατ' ἰδίαν καὶ ἐν τῇ οἰκογενεῖᾳ του, διὰ νὰ τὸν βοηθήσῃ, ὥστε οὗτος νὰ ζήσῃ λειτουργικὴν καὶ ἐν γένει λατρευτικὴν ζωὴν. Θὰ τοῦ δείξῃ ἐμπράκτως τὴν ἀγάπην του, ἡ ὁποία δύναται νὰ ζυπνήσῃ πολλὰ πνευματικὰ ἐνδιαφέροντα.

13. Ἐπίσης δέον, ὅπως γίνῃ ἐπιστράτευσις τῶν πνευματικῶν ἀνθρώπων τῆς Ἐκκλησίας μας, ἵνα δι' ἀρθρογραφίας καὶ συγγραφοῶν προβαίνουν οὗτοι εἰς ἔλεγχον τῆς ἀθεΐας καὶ καθοδήγησιν τοῦ εὐσεβοῦς Ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὅ,τι χρειάζεται σήμερον, δὲν εἶναι τόσοσιν αἱ ἀποδείξεις καὶ τὰ ἐπιχειρήματα, ὅσον τὸ χριστιανικὸν κήρυγμα νὰ καταστῇ τὸ μέσον, δι' οὗ διὰ μιᾶς ζωῆς ἀγίας ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ θὰ ἀποκαταστήσῃ τὰς σχέσεις του μὲ τὸν Ἐσταυρωμένον Χριστόν.

“ΓΑΜΟΣ, ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΖΥΓΙΟΝ,”*

2. Η ΜΕΡΙΜΝΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΤΑ ΤΟΝ ΧΡΟΝΟΝ ΤΗΣ ΤΕΛΕΣΣΕΩΣ ΤΟΥ ΓΑΜΟΥ

Εἶναι ὄντως λίαν ἀξιόλογος ὁ ρόλος τοῦ ἱερέως, τὸν ὁποῖον δύναται νὰ διαδραματίσῃ κατὰ τὴν ὑπ’ ὄψιν περίδον. Ἡ ἐμφάνισις αὐτοῦ καὶ ἡ μεταχείρισις τῶν μελλονύμφων δέον, ὅπως εἶναι ἔκφρασις ἐνδιαφέροντος καὶ εὐγενείας ἐκ μέρους τοῦ ἱερέως. Ἡ ἀπλούστευσις τῆς διαδικασίας τῶν δικαιολογητικῶν δι’ ἔκδοσιν τῆς ἀδείας εἶναι ἐπάναγκες, διότι συχνάκις ἀντιμετωπιζομεν τὴν δυσφορίαν τῶν μελλονύμφων, γεγονὸς τὸ ὁποῖον κλονίζει τὴν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἀγάπην καὶ ἐμπιστοσύνην των.

Ἡ ἐμπορικὴ ἐνίοτε ἐμφανιζομένη συναλλαγή, εἶναι αὐτονόητον, ὅτι οὐδεμίαν σχέσιν ἔχει μὲ τὸν μυστηριακὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου, κλονίζει δὲ οὐ μόνον τὴν πίστιν τῶν πιστῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ μυστήριον, ἀλλὰ πρὸ πάντων δημιουργεῖ πνεῦμα ἐχθρότητος πρὸς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ.

Νομίζομεν, ὅτι ψυχολογικῶς καὶ κατὰ τὸν χρόνον τῆς ἐκδόσεως τῆς ἀδείας ἀρχίζει ἡ προκαταρκτικὴ περίδον τοῦ γάμου, κατὰ τὴν ὁποίαν ὁ ἱερεὺς διὰ τῆς παρουσίας του δύναται νὰ διδάξῃ, νὰ κατευθύνῃ καὶ νὰ ἐμπνεύσῃ σεβασμὸν πρὸς τὸ μυστήριον, τὸ ὁποῖον μετὰ ἀπὸ ὀλίγον χρόνον θὰ λάβῃ χώραν. Ἡ συμβουλὴ του καὶ ἡ εἰλικρινὴς εὐχὴ ἔχει βαθυτάτην ἐπίδρασιν.

Ὅ,τι ὅμως εἶναι τὸ πλεόν βασικὸν διὰ τὴν περίδον, εἰς ἣν ἀναφερόμεθα, εἶναι ἡ συμμετοχὴ τῶν μελλονύμφων εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως. Θεωροῦμεν ἀναγκαῖον, ὅπως ἡ Ἐκκλησία θεσπίσῃ, ὅτι ἐκτὸς τῶν ἐτέρων στοιχείων, τὰ ὁποῖα χρειάζονται οἱ μελλόνυμφοι, ἵνα τελέσωσι τὸν γάμον των, εἶναι ἀπαραίτητος ἡ συμμετοχὴ αὐτῶν εἰς τὸ μυστήριον τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ ἐν συνεχείᾳ τῆς Θ. Κοινωνίας.

Βεβαίως ἡ τοιαύτη συμμετοχὴ εἰς τὰ ὑπ’ ὄψιν μυστήρια δὲν θὰ λάβῃ τὸν χαρακτήρα τοῦ ἐξαναγκασμοῦ, ἀλλὰ θὰ καταβάλλεται πᾶσα δυνατὴ προσπάθεια ὑπὸ τοῦ ἱερέως, ὥστε οἱ μελλόνυμφοι νὰ ἀντιληφθῶσι τὴν ἀναγκαιότητα τῶν τοιούτων μυστηρίων πρὸ καὶ μετὰ τὸν γάμον των.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 406 τοῦ ὑπ’ ἀριθ. 13-14 τεύχους.

Κατὰ τὸ μυστήριον τῆς Ἰ. Ἐξομολογήσεως ὁ ἱερεὺς θὰ ἐμφανίῃ εἰς βάθος τὴν θεολογικὴν σημασίαν τοῦ μυστηρίου τοῦ γάμου, τὴν θεϊαν προέλευσίν του, ὅτι «τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστὶ», ὅτι εἶναι συνδετικὴ καὶ συνεκτικὴ δύναμις ἐν τῇ οἰκογενεῖα, τῇ κοινωνίᾳ καὶ αὐτῇ τῇ Ἐκκλησίᾳ, ὡς ὀργανωμένης κοινωνίας.

Ἡ ἔμφασις τοῦ μυστηριακοῦ χαρακτήρος τοῦ γάμου εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία, διότι τοῦτο εἶναι τὸ διακρίνον γνώρισμα ἀπὸ τὰς ἑτέρας ἀνθρωπίνας σχέσεις. Διὰ τοῦ γάμου τὸ ζεῦγος ἐνοῦται εἰς μυστηριακὴν ἐνότητα, συγχαίρει δὲ καὶ συμπάσχει τὸ ἐν διὰ τὸ ἕτερον μέλος. Τοιαύτη εἶναι ἡ σχέσις ἀμοτέρων, ὥστε ἡ τιμὴ καὶ ἡ δόξα ἐνὸς ἐκ τῶν προσώπων νὰ μεταφέρηται κατ' ἀναλογίαν εἰς τὸ ἕτερον καὶ τὰνάπαλιν. Δέον, ὅπως τονίζεται εἰς τοὺς μελλονύμφους, ὅτι ὁ κύριος καὶ μεγαλύτερος σκοπὸς τοῦ γάμου εἶναι ἡ ἐν ἁρμονίᾳ ἠθικὴ τελειοποίησις τῶν προσώπων· ὁ εἰς βοήθει τὸν ἕτερον, ὥστε ἠνωμένοι νὰ τείνωσιν εἰς τὸν ἀπώτερον σκοπὸν τῆς δημιουργίας, ὅστις εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ διὰ τῆς συμμετοχῆς ἀμοτέρων εἰς τὴν δόξαν ταύτην εὐδαιμονία τῶν συζύγων ἐν ἠθικῇ τελειώσει διὰ μιᾶς ἀγίας ζωῆς.

Ἡ τοιαύτη ἐνότης καὶ ἁρμονία τῶν προσώπων ἐν τῷ γάμῳ εἶναι μία ἀπεικόνισις τῆς ἁρμονίας τῆς σχέσεως Χριστοῦ καὶ Ἐκκλησίας.

Ἡ ὑπάρχουσα ὠραία σχέσις τοῦ ζεύγους δὲν θὰ πρέπη νὰ κλονίζεται καὶ ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὰ ἐμπόδια καὶ δυσκολίας, αἱ ὅποια ἐνδεχομένως θὰ ἐμφανισθῶσιν εἰς τὸ μέλλον.

Ὁ ἱερεὺς δι' ἐντόνων χρωμάτων θὰ ἐκθέτῃ τὰ εὐεργετικὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια ἔχει μία ὁμαλὴ συμβίωσις, ὡς καὶ τὰ δυσάρεστα τοιαῦτα, τὰ ὅποια προκύπτουσιν ἐκ τῆς ἐνδεχομένης διαταράξεως τῶν σχέσεων. Περὶ τὰ σημεῖα ταῦτα δέον, ὅπως στρέφεται περίπου τὸ θέμα τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως.

Καλὸν ἐν προκειμένῳ θὰ εἶναι νὰ ἐκτυπωθῇ εἰδικὴ ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας μικρὰ μελέτη, ἐν τῇ ὁποίᾳ νὰ ἀναφέρεται ἡ περὶ τοῦ γάμου ὀρθόδοξος χριστιανικὴ διδασκαλία, ἡ σημασία καὶ ὁ ρόλος αὐτοῦ ἐν τῇ οἰκογενεῖα καὶ τῇ κοινωνίᾳ, ὡς καὶ πρακτικαὶ τινες συμβουλαί, δι' ὧν δύνανται νὰ παρακαμφθῶσιν τὰ κατὰ καιρὸν ἐμφανιζόμενα δυσάρεστα μετὰ τὸν γάμον ἐμπόδια.

Ἡ μελέτη αὕτη, νομίζομεν, δύναται ὑπὸ τοῦ ἱερέως ὡς συμβολικὸν μικρὸν γαμήλιον ὄρωρον νὰ δοθῇ κατὰ τὴν ἱεράν Ἐξομολόγησιν ἢ κατὰ τὴν περίοδον τῆς δι' ἐκδοσιν ἀδείας διαδικασίας, ἐφ' ὅσον καταλλήλως ἀναπτυχθῇ παρὰ τοῖς μελλονύμφοις τὸ ἐνδιαφέρον δι' ἀνάγνωσιν ταύτης.

Μετὰ ταῦτα ἐρχόμεθα εἰς τὴν τέλεισιν τοῦ μυστηρίου, τὸ ὅποιον δέον, ὅπως μετὰ ἀνέσεως, μετὰ σεμνότητος καὶ ἱεροπρεπείας τελεῖται, ὥστε νὰ εἶναι ἀληθῆς καὶ εὐπρόσδεκτος προσευχή. Ἡ κατανυκτικὴ ἀτμόσφαιρα τοῦ μυστηρίου θὰ παρωθήσῃ τοὺς νεονύμφους εἰς προσευχήν, ἵνα κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἱερέως, τῶν νυμφευομένων καὶ τοῦ λαοῦ ζητήσῃ τὴν Χάριν παρὰ τοῦ Θεοῦ, ἡ ὁποία εἶναι ἱκανὴ νὰ στηρίξῃ τὴν προσπάθειαν τῶν δύο νέων ἐν τῇ ζωῇ, οἱ ὅποιοι δημιουργοῦσι μίαν νέαν οἰκογένειαν.

Μία ἀνάλογος διὰ τὰς περιστάσεις ὁμιλία πολλὰ δύναται νὰ προσφέρῃ εἰς τοὺς νεονύμφους, καὶ μία ἐγκάρδιος εὐχὴ δύναται νὰ ἀναπτύξῃ ἱερὰν σχέσιν μεταξὺ ἱερέως καὶ νεονύμφων, ὥστε ἡ σχέσις αὕτη νὰ κατευθύνῃ καὶ εἰς τὸ μέλλον πλείστας ὄσας ἐκδηλώσεις τῆς νέας οἰκογενείας καὶ νὰ δημιουργήσῃ ἐξάρτησιν αὐτῶν ἐκ τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας.

(Συνεχίζεται) Ἄρχιμ. ΤΙΜΟΘΕΟΣ ΤΡΙΒΙΖΑΣ, πτ. Θ. Μ. Ph.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Μὲ τὰ εὐεργετικὰ μέτρα πού ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ Κράτους διὰ τὴν ἐξυγίανσιν τῆς αἰμοδοσίας, πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας υγείας, μὲ τὸ κλείσιμο τῶν ἰδιωτικῶν τραπεζῶν αἵματος, ἐδημιουργήθη ἐν μεγάλο πρόβλημα ἐξευρέσεως ἐθελοντῶν αἰμοδοτῶν, καὶ ἰδιαιτέρως διὰ τὰ παιδιὰ πού πάσχουν ἐκ Μεσογειακῆς ἀναιμίας.

Διὰ νὰ ἀντιμετωπισθῇ ριζικῶς τὸ πρόβλημα ἐξευρέσεως ἐθελοντῶν αἰμοδοτῶν εἰς τὴν Χώραν μας, πρέπει ὅλαι αἱ Δημόσιαι Ὑπηρεσίαι, Ὑπουργεῖα, Δῆμοι, Κοινότητες, Ὄργανισμοί, Τραπεζαί, Ἐπιχειρήσεις κ.λ.π., νὰ ἰδρῦσουν Σώματα Ἐθελοντῶν Αἰμοδοτῶν ἀμέσου βοηθείας.

Διὰ τὴν ἐπιτυχίαν ὅμως τούτου χρειάζεται μεγάλη διαφώτισις τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Ἡ Πανελλήνιος Ἐνωσις Ἐθελοντῶν Αἰμοδοτῶν «Ἡ Κοινωνικὴ Πρόνοια» εἶναι πρόθυμος νὰ παράσχῃ κάθε πληροφορίαν εἰς πάντας, οἱ ὅποιοι ἐπιθυμοῦν νὰ συμβάλουν εἰς τὴν διάδοσιν τῆς ἐθελοντικῆς αἰμοδοσίας.

Μετὰ πάσης τιμῆς
Ὁ Γεν. Γραμματεὺς
Ἐμμαν. Ν. Μανουσάκης

ΕΝΟΡΙΑΚΑ

ΟΙ ΕΘΕΛΟΝΤΑΙ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΡΥΘΡΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Τὸ ἔτος 1963 ὁ Ἐρυθρὸς Σταυρὸς υἰοθέτησε τὸν νέον ἔμβλημα «per humanitatem pacem» (διὰ τοῦ ἀνθρωπισμοῦ πρὸς τὴν εἰρήνην), τὸ ὁποῖον ἔθεσε τὰ θεμέλια διὰ μίαν κοινωνικὴν ἐργασίαν εὐρυτέρας μορφῆς. Διὰ τῆς ἐκπονήσεως ἐνὸς εἰδικοῦ «ὁδηγοῦ ἐργασίας» καὶ τῆς ἐγκρίσεως αὐτοῦ ὑπὸ 40 ἔθνικῶν συνδέσμων (1967) ἐτέθησαν τὰ πλαίσια τῶν ἐκπαιδευτικῶν προγραμμάτων διὰ τοὺς ἐθελοντὰς τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ. Εἰς τὸν ὁδηγὸν προτείνονται διάφοροι τύποι ἐκπαιδεύσεως, διαλέξεων, σειρᾶς μαθημάτων, πρακτικῶν ἀσκήσεων καὶ ἐκπαίδευσις πλησίον κοινωνικῶν λειτουργῶν, ἀναλόγως τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν.

Ὁ Ἑλληνικὸς Ἐρυθρὸς Σταυρὸς ἐδημιούργησεν ἀπὸ τοῦ ἔτους 1965 τὸ Σῶμα Ἐθελοντῶν Κοινωνικῆς Προνοίας.

Τὸν πρῶτον πυρῆνα ἀπετέλεσεν ὁμάς κυριῶν καὶ δεσποινίδων τῆς ὁργανώσεως «Ἑλληνικὸν Φῶς», αἱ ὁποῖαι προσέφερον ἐθελοντικῶς ὑπηρεσίαν ἀπὸ 15ετίας εἰς τοὺς νοσηλευμένους εἰς τὸ Ἀσκληπιεῖον Βούλας.

Ἡ ὁμάς αὐτὴ παρηκολούθησε τὸ ἔτος 1965 μίαν σειρὰν θεωρητικῶν μαθημάτων, ἧτις διήρκεσεν ἕνα μῆνα (16 συνολικῶς ὥρας) καὶ μίαν πρακτικὴν ἀσκήσιν (30 παρουσίαι) πλησίον κοινωνικῶν λειτουργῶν εἰς τὰς διαφόρους κοινωνικὰς ὑπηρεσίας τῆς ὁργανώσεως.

Ἦκολούθησαν καὶ ἄλλαι σειραὶ ἐκπαιδεύσεως κατὰ τὰ ἔτη 1967, 1969 καὶ 1970 τριμήνου διαρκείας (55 ὥραι) καὶ ἐν συνεχείᾳ πρακτικὴ ἐξάσκησις πλησίον κοινωνικῶν λειτουργῶν (30 ὥραι).

Αἱ ἐθελόντριαι τοῦ Ε.Ε.Σ. ὑποχρεοῦνται μετὰ τὴν λήψιν τοῦ πτυχίου των νὰ πραγματοποιοῦν κατ' ἔτος 40 τὸ ὀλιγώτερον παρουσίας εἰς τὰς κοινωνικὰς ὑπηρεσίας τοῦ ὁργανισμοῦ.

Σήμερον ὁ Ε.Ε.Σ. ἔχει 92 ἐθελοντὰς καὶ 35 δοκίμους ἐθελοντὰς.

Τὸ πρόγραμμα τῆς βασικῆς ἐκπαιδεύσεως περιλαμβάνει:

1. Γενικὰς γνώσεις περὶ τοῦ Ἐρυθροῦ Σταυροῦ.
2. Σκοποὶ καὶ ἀρχαὶ κοινωνικῆς ὑπηρεσίας.
3. Εὐθῦναι τοῦ ἐθελοντοῦ ἐν σχέσει μετὰ τὰς ἀρχὰς τῆς ὑπηρεσίας.
4. Στοιχεῖα Ψυχολογίας.
5. Βασικὰ καὶ ἀρχαὶ προνοίας.
6. Πηγαὶ βοήθειας εἰς τὴν κοινότητα.

Πέραν τῶν μαθημάτων αὐτῶν οἱ σπουδασταὶ ὑποχρεοῦνται

νά παρακολουθήσουν μαθήματα κατ' οἶκον νοσηλείας, περιποιήσεως μητρὸς καὶ βρέφους, περιποιήσεως ὑπερηλίκων καὶ πρώτων βοθησιῶν.

⁵Επίσης προβλέπονται εἰδικὰ μαθήματα διὰ τοὺς ἐθελοντάς, οἱ ὅποιοι θὰ ἐργασθοῦν εἰς τοὺς ἀναλόγους τομεῖς π.χ. φροντίς ἀναπήρων, νοσοκομειακαὶ ὑπηρεσίαι κ.τ.λ.⁵

Κατόπιν τῶν περιληπτικῶν τούτων στοιχείων ἐρχόμεθα εἰς ἓνα φορέα τῆς ἐθελοντικῆς ἐργασίας, ὁ ὁποῖος μᾶς ἐνδιαφέρει ἰδιαίτερος: εἶναι ἡ Ἐκκλησία ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς Ἐνορίας. Εἶναι δὲ γνωστὸν, ὅτι ὁ φορεὺς τῆς ἐνοριακῆς διακονίας εἶναι σήμερον τὰ ἐνοριακὰ φιλόπτωχα ταμεῖα, τὰ ὅποια κατευθύνονται συνήθως ὑπὸ ἐνὸς Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου. Ὁ θεσμὸς οὗτος εἶναι εὐρύτατα διαδεδομένος εἰς τὴν Πατρίδα μας.

Καθὼς ἀνέφερον ὁ Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Ἰερώνυμος, ἡ προσπάθεια τῶν ἐπὶ μέρους Ε.Φ.Τ. διέφερε καὶ διαφέρει κατ' ἐνορίας, ἀναλόγως τοῦ ζήλου καὶ τῆς δραστηριότητος τῶν μελῶν αὐτῶν. Ἡ κατάστασις τοῦ «Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου» τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν ἐχαρακτηρίσθη ὡς «ἡ πιὸ τυποποιημένη». Βέβαια ὁ ἰδρυτὴς τοῦ Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμεῖου καὶ τῶν Φιλοπτώχων Ταμεῖων δὲν εἶχεν αὐτὴν τὴν σκέψιν, ἀλλὰ σιγά-σιγά ἐκεῖνος ἐξέλιπε καὶ ἐτυποποιήθη αὐτὴ ἡ ἐργασία⁶.

Γενικώτερον περὶ τῆς προνοιακῆς ἐργασίας ὁ Μακαριώτατος ἀνέφερον εἰς ἄλλην περίπτωσιν, ὅτι «οἱ ἀσχολούμενοι μὲ ἐκδηλώσεις ἀγάπης εἰς θρησκευτικὰ καὶ ἄλλα σωματεῖα, κατὰ κανόνα, ἐκδηλοῦν τὴν ἀγάπην των διὰ τῆς κατὰ τὴν περίοδον τῶν Χριστουγέννων καὶ τοῦ Πάσχα διανομῆς ἐνίων βοηθημάτων, διὰ τῆς παροχῆς φαρμάκων τινῶν καὶ ἄλλων μικρῶν βοηθημάτων εἰς πτωχὰς οἰκογενείας καὶ διὰ τῆς ἐνδύσεως ὀρφανῶν τινῶν παιδιῶν κατὰ ἐνδιάμεσα διαστήματα... Ἐκτὸς τῆς τυποποιημένης παροχῆς βοήθειας, παρουσιάζονται ἐπὶ πλέον ἄτομα καὶ ομάδες τινές, αἱ ὁποῖαι ἐκτελοῦν ἐπισκέψεις εἰς ἔχοντας ἀνάγκην, αἱ ὁποῖαι ὅμως ἐνίοτε εἶναι μέχρι φορτικότητος τόσο θρησκευτικαί, εἰς τρόπον ὥστε, γενικῶς θεωρούμεναι, νὰ δύναται νὰ λεχθῆ, ὅτι δὲν ἀποδίδουν τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὅποια θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναμένη τις ἐξ αὐτῶν»⁷. Τὰ ἀνωτέρω

5. Περισσότερα ἴδε Μ. Μαλικιούτη, Ἐθελονταὶ Κοινωνικῆς Προνοίας, ἐν: Ἐκλογὴ θεμάτων κοινωνικῆς ἐργασίας 22/1969, σ. 2-9. 20/1968 Σεπτέμβριος-Δεκέμβριος.

6. Προσλαβὰ πρὸς τοὺς σπουδαστὰς τῆς Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας (1969), ἴδε Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, Φιλόπτωχα ταμεῖα, Ἀθήναι 1970, σελ. 9.

7. Ἀρχιεπ. Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος Ἰερώνυμου, Σχέδιον ἀναδιοργανώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήναι 1967, σ. 36.

δέν σημαίνουν ὅτι ἔλλειψαν κατὰ τὸ παρελθὸν περιπτώσεις ἐφημερίων, οἱ ὅποιοι ἀνέπτυξαν μεγάλην δραστηριότητα καὶ κατώρθωσαν νὰ παρουσιάσουν μίαν ἀξιόλογον ἐργασίαν. Αἱ προσπάθειαι ὅμως αὐταὶ δὲν κατώρθωσαν πάντοτε νὰ ἀντιμετωπίσουν ἐπιτυχῶς τὰ σύγχρονα προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ τὸ κυριώτερον, δὲν εἶχον πάντοτε ὡς βάσιν καὶ ὡς κριτήριον τὴν ὀρθόδοξον ἐκκλησιολογίαν μας. Δὲν ἀπετέλεσαν δηλαδὴ καθ' ὅλα συνειδητὴν ἔκφρασιν τῆς ἐν γένει ζωῆς τῆς ἐνορίας καὶ οὕτω δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν πλήρως ὡς «μαρτυρία» τῆς πίστεως καὶ τῆς λατρευτικῆς ζωῆς τῆς ἐνορίας.

Τὰ ἀνωτέρω εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ διαπιστώσω προσωπικῶς εἰς τὰ πλαίσια τῆς λειτουργίας τῆς «Σχολῆς Ἐθελοντῶν Διακονίας», περὶ τῆς ὁποίας θὰ γίνῃ κατωτέρω λόγος.

Καθὼς θὰ ἀναφέρωμεν κατωτέρω διεξοδικώτερον, τὸ βάρος ἐτέθη εἰς τὴν ἐκπαίδευσιν στελεχῶν τῆς ἐνοριακῆς διακονίας. Ὅμως ἀντελήφθημεν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς, ὅτι ἡ ἀναζήτησις καταλλήλων ὁμιλητῶν διὰ θέματα ἀναφερόμενα εἰς τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐνοριακῆς διακονίας δὲν ἦτο καθόλου εὐκολος. Εἶναι δὲ χαρακτηριστικόν, ὅτι τοιαῦτα μαθήματα δὲν περιλαμβάνονται εἰς τὰ προγράμματα τῶν ὑφισταμένων Σχολῶν Κοινωνικῶν Λειτουργῶν. Εἶναι ὄντως λυπηρόν, ὅτι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν Σχολὴν Διακονισσῶν τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας τὸ σχετικὸν μάθημα ἀναφέρεται κυρίως εἰς τὴν Κοινωνικὴν Ἐργασίαν μὲ κοινότητα καὶ ὄχι εἰς τὰ προβλήματα τῆς ὀργανώσεως τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου μιᾶς ἐνορίας.

Τὸ γεγονός αὐτὸ σημαίνει, ὅτι αἱ νεαραὶ κοινωνικοὶ λειτουργοὶ δὲν διδάσκονται τὰ ἐκκλησιαστικὰ πλαίσια τῆς Προνοίας καὶ συνεπῶς δὲν διευκολύνονται εἰς περίπτωσιν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ τοποθετηθοῦν μετὰ τὸ πέρασ τῶν σπουδῶν των εἰς μίαν ἐνορίαν, νὰ ἴδουν τὸ ἔργον των εἰς μίαν ἐσωτερικὴν ἐνότητα πρὸς τὸ ὅλον ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας.

Ἄλλὰ εἶναι δυνατόν νὰ συμβῇ καὶ τὸ ἀντίθετον: Νὰ εἶναι μὲν οἱ κοινωνικοὶ ἐργάται ἱκανοὶ νὰ ἴδουν τὴν ἐνότητα αὐτὴν, νὰ δύνανται δηλαδὴ νὰ ἐντάξουν ἐσωτερικῶς τὸ ἔργον των εἰς τὸ ὅλον ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας, νὰ μὴ εἶναι ὅμως ἡ ἐνορία εἰς θέσιν νὰ κατανοήσῃ τὴν ἐσωτερικὴν αὐτὴν ἐνότητα καὶ τὴν κοινωνικὴν διάστασιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ θεωρήσῃ τὸ ἔργον αὐτὸ ὡς «ἕξενον σῶμα», καὶ συνεπῶς ὡς τι ἀποβλητέον. Τοῦτο δύναται νὰ συμβῇ εἰς τὰς περιπτώσεις ἐκείνας, κατὰ τὰς ὁποίας ἡ ἐνορία δὲν ἀσκεῖ συνειδητῶς καὶ συστηματικῶς ποιμαντικὸν ἔργον ἢ καὶ εἰς τὰς περιπτώσεις, κατὰ τὰς ὁποίας τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας περιορίζεται εἰς τὴν τέλεσιν τῆς θείας λειτουργίας καὶ τῶν

ισερῶν μυστηρίων, χωρίς νά ὑπάρχη ἡ συναίσθησις τῶν συνεπειῶν μιᾶς συνειδητῆς λειτουργικῆς ζωῆς εἰς τήν καθημερινήν ζωήν⁸.

Κλασσικὸν παράδειγμα μιᾶς τοιαύτης καταστάσεως ἀποτελεῖ ἡ ἀποτυχία τῆς προσπάθειας πρὸς ἀνασύστασιν τοῦ θεσμοῦ τῶν διακονισσῶν.

Εἶναι γνωστόν, ὅτι τὸ ἔτος 1950, κατόπιν προτάσεως καὶ πολλῶν προσπαθειῶν τῶν ἀειμνήστων Καθηγητῶν Ἀμίλκα Ἀλιβιζάτου, μέλους τότε τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, καὶ Βασιλείου Βέλλα, τότε Γενικοῦ Διευθυντοῦ τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἐτέθη ὁ θεμέλιος λίθος τοῦ οἰκήματος τῆς «Σχολῆς Διακονισσῶν» τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, τῆς ὁποίας ἡ λειτουργία ἤρχισε τὸν Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1957. Οἱ ἐμπνευσταὶ καὶ ἰδρυταὶ τῆς Σχολῆς ἀπέβλεπον ἀναμφιβόλως εἰς τὴν ὑποβοήθησιν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰδικώτερον εἰς τὴν ἀναδιοργάνωσιν τῆς ἐνοριακῆς διακονίας. Κατὰ τὴν πρώτην πενταετίαν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς ἀπεφοίτησαν περὶ τὰς 44 «διακόνισσαι», αἱ ὁποῖαι καὶ διωρίσθησαν εἰς διαφόρους ἐνορίας τῶν Ἀθηνῶν. Τὰ στελέχη ταῦτα, ἐκτὸς τῆς εἰδικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς τὰ θέματα τῆς κοινωνικῆς ἐργασίας, εἶχον καὶ πτυχίον Θεολογίας. Διέθετον δηλαδὴ ὅλας τὰς προϋποθέσεις, διὰ νά ἀντιληφθοῦν τὸ ὅλον ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας, νά ἐναρμονίσουν καὶ νά ἐντάξουν εἰς αὐτὸ τὴν ἰδικήν των διακονίαν.

Παρ' ὅλα ταῦτα, «ἡ ὠραία αὐτὴ προσπάθεια, ἡ ὁποία κατεβλήθη ἀνωθεν», ἐσημείωσε συντόμως πλήρη ἀποτυχίαν. Αἱ κοινωνικαὶ αὗται ἐργάτιδες ἠναγκάσθησαν νά ἐγκαταλείψουν τὰς ἐνορίας καὶ νά στραφοῦν πρὸς τὴν Πολιτείαν ἢ καὶ πρὸς ἄλλας κατευθύνσεις πρὸς ἀξιοποίησιν τῶν γνώσεών των καὶ ἀναζήτησιν τοῦ ἐπιουσίου ἄρτου. Ἡ Ἐκκλησία δὲν κατέστη δυνατόν νά τὰς διατηρήσῃ εἰς τὰς ἐνορίας, διότι δὲν εἶχε κατανοητῆ ὑπὸ τῶν ὑπευθύνων ἐφημερίων ἡ ἀναγκαιότης μιᾶς συστηματικῆς καὶ συγχρονισμένης διακονικῆς ἐργασίας εἰς τὰς ἐνορίας. Αἱ κοινωνικαὶ αὗται ἐργάτιδες ἐθεωρήθησαν τρόπον τινὰ ὡς «ξένον σῶμα» ἐντὸς τοῦ ἐνοριακοῦ ὀργανισμοῦ καὶ τὸ ἔργον των ὡς μὴ ἔχον ἐσωτερικὴν σχέσιν πρὸς τὸ ποιμαντικὸν ἔργον τῆς ἐνορίας, τὸ ὁποῖον πιθανῶς εἰς ὠρισμένας περιπτώσεις νά ἦτο ὑποτυπῶδες ἢ καὶ ἀνύπαρκτον. Τὸ ἔτος 1963, δι' ἀποφάσεως τοῦ Κ. Σ. τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, ἡ Σχολὴ ἤλλαξε μορφήν. Αἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς ἀναζητοῦν ἐκτοτε ἀπασχόλησιν εἰς Κρατικὰς ἢ ἄλλας, μὴ Ἐκκλησιαστικὰς, ὑπηρεσίας⁹.

(Συνεχίζεται)

Πρσβ. ΑΝΤ. ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

8. Περὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἴδε ἀναλυτικώτερον: Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, Διὰ νά γνωρίσῃ ὁ κόσμος, Ἀθήναι 1972, σ. 12 ἔ.

9. Ἀ. Ἀλεβιζοπούλου, Φιλόπτωχα Ταμεῖα, σ. 26.

« Ε Ο Ρ Τ Ο Λ Ο Γ Ι Ο Ν » *

ΜΗΝΟΣ ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ

1. Ἀρχὴ τῆς Ἰνδίκτου ἢ Ἀρχὴ τοῦ Μηρολογίου, ἦτοι τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν τοῦ νέου ἀκινήτου ἐκκλησιαστικοῦ ἔτους. Σύναξις τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Μιασμηῶν. Τοῦ δικαίου Ἰησοῦ τοῦ Ναυῆ. *Μαρτύρων*· Ἀειθαλᾶ, Ἀγαθοκλείας, τῶν ἀδελφῶν· Εὐδόδου, Καλλίστης καὶ Ἑρμογένους, Ἀμμουῦ τοῦ διακόνου καὶ διδασκάλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 40 γυναικῶν παρθένων καὶ ἀσκητριῶν [· Ἀδαμαντίνης, Ἀθηνᾶς, Ἀκριβῆς, Ἀντιγόνης, Ἀριβοίας, Ἀσπασίας, Ἀφροδίτης, Διόνης, Δωδώνης, Ἐλπινίκης, Ἐρασμίας, Ἐρατοῦς, Ἐρμηνείας, Εὐτέρπης, Θαλείας, Θεανοῦς, Θεονόης, Θεονύμφης, Θεοφάνης, Καλλιρρόης, Καλλίστης, Κλειοῦς, Κλεονίκης, Κλεοπάτρας, Κοραλίας, Λάμπρος, Μαργαρίτας, Μαριάνθης, Μελπομένης, Μόσχως, Οὐρανίας, Πανδώρας, Πηνελόπτης, Πολυμνίας, Πολυνίκης, Σαπφοῦς, Τερψιχόρης, Τρωάδος, Χάιδως καὶ Χαρικλείας]. *Νεομάρτυρος*· Ἀγγελῆ τοῦ χρυσοχοῦ (1680). Ὁσίων· Συμεὼν τοῦ Στυλίου, τοῦ παλαιοῦ, ἀρχιμανδρίτου καὶ Μάρθας τῆς μητρὸς αὐτοῦ, Μελετίου τοῦ νέου, τοῦ ἐν Κιθαιρῶνι καὶ Εὐαnthίας, Νικολάου τοῦ ἐν Κρήτῃ καὶ Ἀντωνίου τοῦ ἐν Ἀγυιά. Ἀνάμνησις τοῦ μεγάλου ἐμπρησμοῦ, ἐν ΚΠόλει (450).

2. Ὁσίου· Ἰωάννου, οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου, τοῦ «Νηστευτοῦ». *Μαρτύρων*· Ἀειθαλᾶ, Ἀμμουῦ, Διομήδους, Εὐτυχιανοῦ, Εὐτυχίου, Ἡσυχίου, Ἰουλιανοῦ, Λεωνίδη, Μάμαντος, Μελανίππου, Παρθαγάπης, Φιλαδέλφου, Φιλίππου καὶ τῆς χήρας γυναικὸς. *Δικαίων ἱερέων*· Ἐλεαζάρου καὶ Φινεές.

3. Ἱερομάρτυρων· Ἀνθίμου ἐπισκόπου Νικομηδείας καὶ Ἀριστίωνος ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας. *Μαρτύρων*· Ἀρχοντίωνος, Βασιλίσσης, Ζήνωνος καὶ Χαρίτωνος. *Νεομάρτυρος*· Πολυδώρου τοῦ ἐν Νέῃ Ἐφέσῳ (1794). Ὁσίου Θεοκτίστου. Ἁγίου βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ νέου (Γ'). Φοίβης τῆς διακόνου. Ἀνακομιδῆ τοῦ ἐν Αἰγίνῃ τεθησαυρισμένου ἱεροῦ λειψάνου ἁγίου Νεκταρίου.

4. Ἁγίου καὶ θεόππου Μωσέως, τοῦ προφήτου καὶ Ἁαρών τοῦ πρώτου ἀρχιερέως. Ἱερομάρτυρος Βαβύλα ἐπισκόπου Ἀντιοχείας τῆς μεγάλης καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τριῶν παίδων. *Μαρτύρων*· Ἀμιανοῦ, Βαβύλα τοῦ ἐν Ἀντιοχείᾳ διδασκάλου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 84 παίδων καὶ μαθητῶν, ὡς καὶ ἐτέρων 3.608 τῶν ἐν Νι-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 450 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15-16 τεύχους.

κομηδεία, και ἄλλων 80 ἱερέων και διακόνων, Βαρυφαββᾶ, Βεβαΐας, Θαθούηλ, Θεοδούλου, Θεοδώρου, Θεοτίμου, Ἱερουσαλήμ και τῶν τέκνων αὐτῆς· Κεγούρου, Σεκενδίνου και Σεκένδου τῶν ἐν Βερροία (Μακεδονίας), Ἰουλιανοῦ, Κεντυρίωνος, Πετρωνίου, Σαρβήλου, Φαύστου, Χαριτίνης και Ἐρμιόνης [τῆς τοῦ ἀποστόλου Φιλίππου θυγατρὸς]. Ὁσίου Ἀνθίμου τοῦ ἐκ Κεφαλληνίας (1782) προστάτου Ἀστυπалаίας. *Εὔρεσις λειψάνου νεομάρτυρος Θεοδώρου, τοῦ Μυτιληναίου* (1967).

5. Προφήτου Ζαχαρίου και Ἐλισάβετ, γονέων τοῦ τιμίου Προδρόμου. Ἱερομαρτύρων· Ἀβδασίου ἐπισκόπου Περσίδος και Θεοδώρου. Μαρτύρων· Θεοδώρου, Μεδίμνου και Οὐρβανοῦ και τῶν σὺν αὐτοῖς 80 ἱερέων και λευιτῶν. Ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου, τοῦ ἐν τῇ Ἀθήρᾳ.

6. Ἀνάμνησις τοῦ γενομένου θαύματος ἐν Κολοσσαῖς, ἦτοι ἐν Χόναϊς τῆς Φρυγίας, παρὰ τοῦ ἀρχιστρατήγου Μιχαήλ. Μαρτύρων· Ἀνδρέου, Ἀνδρονίκου, Ἀνδροπελαγίας, Βίβου, Διονυσίου, Εὐδοξίου, Ζήνωνος, Θέκλης, Θεοκτίστου τοῦ ναυκλήρου, Καλλοδότῃς, Κυριακοῦ, Κυριακοῦ τοῦ δημότου, Μακαρίου, Μακαρίου, Ρωμύλου και ἐτέρων 1.104 στρατιωτῶν, Φαύστου πρεσβυτέρου και Σαραπάβωνος τοῦ βουλευτοῦ. Ἐγκαίνια ναοῦ Ὑπεραγίας Θεοτόκου ἐν τῷ οἴκῳ τῆς ἁγίας Εἰρήνης [Ἀννης].

7. Προεόρτια τῆς Γεννήσεως τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου. Ἀποστόλων· Εὐδόου και Ὀνησιφόρου. Μαρτύρων· Εὐψυχίου και Σώζοντος. Ὁσίων· Κασσιανῆς μοναχῆς, τῆς ποιητρίας (ἐν Κάσῳ), Λουκᾶ και Πέτρου, ἡγουμένων τῆς μονῆς Σωτήρος, τῆς «Βαθέος Ρύακος» και Ἰωάννου ἐπισκόπου, τοῦ Ρώσου.

8. Τὸ Γενέθλιον τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου και ἀειπαρθένου Μαρίας. Μαρτύρων· Ἀρτεμιδώρου, Ρουφιανοῦ, Ρούφου και Σεβήρου. Νεομάρτυρος· Ἀθανασίου τοῦ ἐν Θεσσαλονίκη (1774). Ὁσίου Σωφρονίου, ἐπισκόπου ἐν Ἰβηρίᾳ.

9. Μνήμη τῆς ἁγίας και Οἰκουμενικῆς Γ' Συνόδου, τῶν ἁγίων 200 θεοφόρων πατέρων. Σύναξις τῶν ἁγίων και δικαίων θεοπατόρων Ἰωακείμ και Ἀννης. Μαρτύρων· Σεβηριανοῦ και Χαρίτωνος. Ὁσίων· Θεοφάνους τοῦ ὁμολογητοῦ και Ἰωσήφ θαυματουργοῦ, τοῦ Ρώσου.

10. Ἡ προσκύνησις τῶν τιμίων Εὐλών. Ἀποστόλων· Ἀπελλοῦ, Λουκᾶ και Κλήμεντος. Μαρτύρων· Ἰας, Μηνοδώρας, Μητροδώρας, Νυμφοδώρας, Εὐδοκίας τῆς παιδίσκης και Βαρυφαβᾶ. Ὁσίου Πέτρου ἐπισκόπου Νικαίας. Ἁγίας Πουλχερίας τῆς αὐγούστης, τῆς συγκαλεσάσης τὴν ἁγίαν και Οἰκουμενικὴν Δ' Σύνοδον.

11. [*Ἡ προσκύνησις τῶν τιμίων Ἐόλων*]. *Μαρτύρων*· Γεμινιανοῦ, Δημητρίου, Εὐανθίας καὶ Δημητρίου, Διδύμου, Διοδώρου, Διομήδους καὶ Ἰας τῆς γραίας. *Ὀσίων*· Θεοδώρας τῆς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, Εὐφροσύνου τοῦ μαγείρου καὶ Θεοδούλου.

12. *Ἡ προσκύνησις τῶν τιμίων Ἐόλων*. (*Ἀπόδοσις τῆς εορτῆς τῶν Γενεθλίων τῆς Θεοτόκου*). *Ἱερομαρτύρων*· Αὐτονόμου, Θεοδώρου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ Κουρνούτου ἐπισκόπου Ἰκονίου. *Μαρτύρων*· Θεοδούλου, Ἰουλιανοῦ τοῦ ἐν Γαλατίᾳ, Μακεδονίου, Τατιανοῦ καὶ Ὠκεανοῦ. *Ὀσίων*· Ἀνδρονίκου τοῦ ἐν τῇ Ἀτρώᾳ καὶ Δανιὴλ τοῦ ἐν Ἄζωφ.

13. *Μνήμη τῶν ἐγκαινίων τοῦ θείου ναοῦ τῆς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν Ἀναστάσεως*. *Προεόρτια τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ*. *Ἱερομάστρων*· Κορνηλίου τοῦ ἑκατοντάρχου. *Μαρτύρων*· Ἀριστείδου, Γορδιανοῦ, Ζωτικοῦ, Ἡλεί, Κρονίδου, Λεοντίου, Λουκιανοῦ, Μακροβίου, Οὐαλεριανοῦ, Σελεύκου, Σεραπίωνος καὶ Στράτωνος. *Ὀσίων*· Πέτρου τοῦ ἐν Ἀγρείᾳ καὶ Ἱεροθέου τοῦ νέου Ἰβηρίτου, τοῦ ἐκ Καλαμάτας (1745).

14. *Ἡ παγκόσμιος ὑψωσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιῦ Σταυροῦ*. *Μνήμη τῆς ἀγίας καὶ Οἰκουμενικῆς 5' Συνόδου τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων Πατέρων*. *Ἡ κοίμησις Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου*. *Μαρτύρων*· Βαλεριανοῦ τοῦ νηπίου, Θεοκλέους καὶ Πάπα. *Ὀσιομάστρων*· Μακαρίου τοῦ ἐν Θεσσαλονίκῃ (1527). *Ἁγίας Πλακίλλης τῆς εὐσεβεστάτης βασιλίσσης*.

15. *Μαρτύρων*· Βυζαντινοῦ, Μαξίμου, Νικήτα τοῦ Γόθου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, Πορφυρίου τοῦ ἀπὸ μίμων καὶ ἐτέρων 2 νεανίδων. *Νεομαρτύρων*· Ἰωάννου τοῦ Κρητός, τοῦ ἐν Νέα Ἐφέσῳ (1811). *Ἐπισκόπων*· Βησσαρίωνος [Α'] καὶ Βησσαρίωνος [Β'], τῶν ἐν Λαρίσση (1490-1541) καὶ Νικήτα τοῦ ἐν Χύτραις. *Ὀσίων*· Γερασίμου τοῦ ἐν Μακρυνίτση (Δημητριάδος), Μελετίου καὶ Φιλοθέου πρεσβυτέρου, τοῦ θαυματουργοῦ. *Μνήμη τῆς εὐρέσεως ἱερῶν λειψάνων τῶν ἁγίων Στεφάνου τοῦ πρωτομάρτυρος καὶ Ἀκακίου ἐπισκόπου Μελητινῆς*.

16. *Μεγαλομάρτυρος καὶ πανευφήμου Εὐφημίας*. *Μάρτυρος*· Μελητινῆς. [Μαρτίνου ἐπισκόπου Ρώμης].

17. *Ἱερομαρτύρων*. Ἡρακλείδου καὶ Μύρωνος, ἐπισκόπων Ταμασοῦ (Κύπρου), Νείλου καὶ Πηλέως. *Μαρτύρων*· Σοφίας, Πίστεως, Ἐλπίδος καὶ Ἀγάπης, Ἀγαθοκλείας, Ἀσικληπιοδότης, Ἡλιοῦ, Λουκίας καὶ Γεμινιανοῦ, Θεοδότης, Θεοδότου, Μαξίμου, Παντολέοντος, Πατερμουθίου, Χαραλάμπους, ἐτέρων 50 ἐν Παλαιστίνῃ καὶ ἄλλων 100 ἐν Αἰγύπτῳ. *Ὀσίων*· Ἀναστασίου καὶ

Εὐξιφίου ἐπισκόπου Ἀλαμανίας (Κύπρου) καὶ τῶν ἐκ Παλαιστίνης εἰς Κύπρον ἐλθόντων: Ἀγαπίου, Ἀλεξάνδρου [Ἀξύλου], Ἀνδρονίκου, Ἀρτεμίου, Ἀρτέμονος, Αὐξουθενίου, Βαλαντίου, Βαρλαάμ, [Βασιλείου ἐπισκόπου] Γεωργίου (Βαβατωιωώτη), Γεωργίου (Ἐπιτηδεώτου), Γεωργίου (Ἀλαμάνου), Γεωργίου (Περαχωρίτου), [Δημητριάνου ἐπισκόπου], Εἰρηνικοῦ [ἢ Ἀρνιακοῦ], Ἐλπίδιου, Ἐπαφροδίτου, Ἐπιφανίου (ἐν Κυθραία), Ἐπιφανίου [Ἀξύλου], Ἐφρασίου, Εὐτυχίου, Εὐφημιανοῦ, [Ἡρακλείου ἐπισκόπου], Θελοῦ, Θεοδοσίου, Θεράποντος (ἐν Κολιάρι), Θεράποντος (ἐν Σίντα), Ἰαρίωνος τοῦ νέου, Ἰωάννου καὶ Ἰωσήφ (ἐν Λιθορόντα), Καλανδίου [Καλανδίωνος], Κασσιανοῦ [Γλυφᾶς], Κασσιανοῦ (Ἀξύλου), [Κουρνούτα], Κωνσταντίνου, Λαυρεντίου, Ὀλβιανοῦ, Ὀρέστη, Παμμεγίστου, Παμφοδίτου, Παφνουτίου, Πήγωνος, Πολεμίου, Σωζομένου, Σωτηρίχου, [Φωτίου], Χαρίτωνος [Χαρέτη] καὶ Χριστοφόρου.

18. Ὅσιον· Εὐμενίου ἐπισκόπου Γορτύνης (Κρήτης), τοῦ θαυματουργοῦ καὶ Συμεῶν ἐπισκόπου Ἱεροσολύμων (νιοῦ Ἰωσήφ τοῦ Μνήστορος) καὶ Ρωμύλου. *Μαρτύρων*· Ἀριάδνης, Εἰρήνης, Σοφίας, Κάστορος καὶ Θεοδώρας.

19. *Μαρτύρων*· Τροφίμου, Σαβατίου καὶ Δορυμέδοντος.

20. *Μεγαλομάρτυρος*· Εὐσταθίου καὶ τῆς Συνοδίας αὐτοῦ· Θεοπίστης, Ἀγαπίου καὶ Θεοπίστου. *Μαρτύρων*· Ἀρτεμιδώρου καὶ Θαλλοῦ. Ὅσιομαρτύρων· Ἰωάννου τοῦ Αἰγυπτίου, ἐκ τῶν μεγίστων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ 40 καὶ Ἰαρίωνος τοῦ Κρητῆς (1804). Ὁμολογητῶν· Μαρτίνου πάπα Ρώμης, Ἰπατίου ἐπισκόπου, Ἀνδρέου πρεσβυτέρου, Ἀναστασίου, Θεοδώρου, Εὐπρεπίου καὶ Μαξίμου τοῦ σοφωτάτου. Ὅσιον· Μελετίου ἐπισκόπου Σίτης (Κύπρου) καὶ Ἰωάννου τοῦ ἐν Κρήτη.

21. (Ἀπόδοσις ἑορτῆς τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ). Προφήτου Ἰωνᾶ. Ἱερομάρτυρος· Κοδράτου τοῦ ἀπολογητοῦ καὶ ἰσαποστόλου, ἐπισκόπου Ἀθηνῶν, τοῦ ἐν Μαγνησίᾳ. *Μαρτύρων*· Βάσσης τῆς Τυρίας, Εὐσεβίου, Εὐσεβίου, Ζήνωνος, Νεστάβου καὶ Πρίσκου καὶ ἑτέρων 6 μαρτύρων, ὑπασπιστῶν τοῦ Μαξιμιανοῦ. Ὅσιον· Ἀκακίου [Ἰσαακίου] [καὶ Μελετίου], ἐπισκόπων Σίτης, Ἰωνᾶ τοῦ Σαβαΐτου, καὶ Δημητρίου ἐπισκόπου, τοῦ Ρώσου.

22. Ἱερομάρτυρος Φωκᾶ, τοῦ θαυματουργοῦ. Τῶν ἐν Ἀγίῳ Ὄρει 26 ὀσιομαρτύρων, Ἰσαάκ, Ἰωάννου, Μαρτίνου, Φωκᾶ τοῦ κηπουροῦ, μαρτύρων. Ὅσιον Κοσμᾶ τοῦ Ἀγιορείτου.

23. Ἡ σύλληψις τοῦ τιμίου καὶ ἐνδόξου προφήτου προδροῦμον καὶ βαπτιστοῦ Ἰωάννου. *Μαρτύρων*· Ἀνδρέου, Ἰωάννου καὶ

Η ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΕΨΙΣ *

Ἡ ζωὴ τῶν ἐνοριτῶν μᾶς προσφέρει πολλές εὐκαιρίας διὰ μίαν γόνιμον κατ' οἶκον ἐπίσκεψιν. Θὰ πρέπει νὰ εἴμεθα ἀρκετὰ προσεκτικοί, ὥστε νὰ δραττώμεθα αὐτῶν τῶν εὐκαιριῶν.

Κατωτέρω θὰ γίνῃ λόγος περὶ τῆς προτεραιότητος, τὴν ὁποίαν θὰ πρέπει νὰ δίδωμεν εἰς διαφόρους περιστάσεις, ὅταν καταστρώνωμεν τὸ σχέδιον τῶν ἐπισκέψεών μας, καὶ πολλαὶ ἀπὸ τὰς εὐκαιρίας αὐτὰς θὰ ἀναφερθοῦν. Ἀλλὰ ἐκτὸς τῶν ἐντυπωσιακῶν καὶ δραματικῶν περιστατικῶν δίδονται καὶ ἄλλαι καθημεριναὶ εὐκαιρίαι εἰς τὸν ἱερέα, διὰ νὰ ἐπισκεφθῇ ἐνορίτας του κατ' οἶκον μὲ πολλές ἐλπίδας ἐπιτυχίας.

Εἰς τὰς κατ' οἶκον ἐπισκέψεις θὰ πρέπει νὰ ὁμιλήσωμεν ἀρκετὰ, ἀλλὰ θὰ πρέπει κυρίως καὶ πρὸ παντὸς νὰ ἀκούσωμεν. Εἰς τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μας ἴσως δὲν θὰ ὁμιλήσωμεν παρὰ διὰ τὸν καιρὸν καὶ τὰ τελευταῖα νέα, ἀλλὰ θὰ ἐκφράσωμεν τὴν ἀπέραντον ἀγάπην τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἐκδήλωσιν τοῦ ἐνδιαφέροντός μας διὰ τὰς ὑποθέσεις, τὰς δυσκολίας καὶ τοὺς φόβους ἐκείνων, τοὺς ὁποίους ἐπισκεπτόμεθα. Δὲν εἶναι καθόλου ἀνάγκη νὰ προσπαθήσωμεν νὰ χρησιμοποιήσωμεν μὲ ἐπιτήδευσιν «θεῖους λόγους». Ἐὰν εἴμεθα ἀρκετὰ ταπεινοί, εἰλικρινεῖς καὶ ἀπλοῖ, θὰ διαπιστώσωμεν ὅτι θὰ κηρύττωμεν τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ μὲ πολλοὺς τρόπους κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπισκέψεώς μας.

Ὁ ἐφημέριος θὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ποιμαντικὴν του ἀποστολὴν πρὸς τὸ ποίμνιόν του, μόνον ἐὰν θεωρήσῃ αὐτὴν τὴν ἀποστολὴν ὡς ἀναπόσπαστον μέρος τῆς διακονίας τοῦ Χριστοῦ. Πολὺ συχνὰ ἀγανακτοῦμεν μὲ τὰς φαινομενικῶς ἀνωφελεῖς δραστηριότητας τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας. Κάποτε ἐξοργιζόμεθα, διότι εἴμεθα ἠναγκασμένοι ὡς ἐφημέριοι ἐνοριῶν «νὰ διακονοῦμεν τραπέζας». Πολλοὶ νέοι ἱερεῖς νομίζουν ὅτι ὡς μέλη τῶν Δικαστηρίων δι' ἀνηλίκους, ἢ ὡς μέλη τοῦ προσωπικοῦ ἐνὸς νοσοκομείου θὰ εἶχον περισσοτέρας εὐκαιρίας ἀληθοῦς χριστιανικῆς διακονίας, παρὰ μὲ τὸ νὰ ὀργανώνουν λαχειοφόρους ἀγοράς. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία, ὅτι ὁ Θεὸς ὁμιλεῖ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν μὲ αὐτὰς τὰς διαμαρτυρίας. Ἀλλὰ ἂν καὶ ἡ ὀργανωμένη Ἐκκλησία εἶναι καὶ γίνεται περισσότερον «ὀργανώσεις», παραμένει πάντοτε μία βεβαία δυνατότης χριστιανικῆς διακονίας καὶ χριστιανικῆς κοινωνίας.

Ὁ χριστιανὸς ποιμὴν μετέχει τῆς αὐθεντίας τοῦ Χριστοῦ, εἶναι δάσκαλος καὶ κήρυξ τοῦ Λόγου καὶ ἔχει ἐξουσίαν ἐπὶ τοῦ

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 348 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11-12 τεύχους.

ποιμνίου. Ἄλλα εἶναι ἐπίσης Διάκονος καὶ ὑπηρέτης. Ὅσον ὑψηλοτέραν ἰδέαν ἔχομεν διὰ τὴν ἱερωσύνην, τόσον περισσότερον θὰ πρέπη νὰ εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι, ὅταν εἶναι κανεὶς ποιμὴν ψυχῶν, πρέπει νὰ εἶναι καὶ ὑπηρέτης ὄλων. Ὁ ποιμὴν πρέπει νὰ καθοδηγῇ καὶ νὰ κατευθύνῃ καὶ νὰ ἐνθαρρύνῃ, ἀλλὰ δὲν θὰ δυναθῇ νὰ κἀνῃ τίποτε ἀπὸ αὐτὰ ἐπιτυχῶς, ἐὰν δὲν δίδῃ τὴν ζωὴν του διὰ τὸ ποιμνιον καὶ ἐὰν δὲν εἶναι διατεθειμένος νὰ παίξῃ τὸν ταπεινωτικὸν ρόλον τοῦ ὑπηρέτου. Φοβοῦμαι ὅτι οἱ κληρικοὶ μας δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ δεχθοῦν αὐτὴν τὴν ἀποψιν, ὅσον ἀφορᾷ τὴν φύσιν τῆς ἀποστολῆς των. Ἴσως διὰ λόγων καὶ ρητορικῶν σχημάτων νὰ διαδηλώνουν ὅτι εἶναι ἔσχατοι, ἀλλὰ διὰ τῆς καθημερινῆς συμπεριφορᾶς των ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ πρῶτοι. Πολὺ συχνὰ μεταχειρίζονται τοὺς χριστιανούς, ὅπως οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι μὲ τραχύτητα, αὐστηρότητα καὶ ὑπεροψίαν. Ἐπιδεικνύουν ἀπαράδεκτον δι' ἓνα πνευματικὸν πατέρα ἀνυπομονησίαν καὶ εἶναι σχεδὸν ἐντελῶς ἀπρόσιτοι. Ἴσως τελευταίως νὰ μὴ εἶναι τόσον δύσκολον ἀκόμη καὶ νὰ ὁμιλήσῃ κανεὶς εἰς ἓνα ἱερέα, ὅσον ἦτο πρὶν ἀπὸ δύο ἢ τρία χρόνια, ἀλλὰ ἐξακολουθεῖ πάντοτε νὰ παραμένῃ ὁ ἱερεὺς ψυχολογικὰ καὶ συναισθηματικὰ ἀπρόσιτος.

Ἄπαιτεῖ πάντοτε νὰ τοῦ συμπεριφέρονται μὲ σεβασμὸν, νὰ δέχονται χωρὶς ἀντιρρήσεις τὰς ἀπόψεις του καὶ νὰ μὴ ἀμφισβητοῦν τὴν αὐθεντίαν του. Ἐξακολουθεῖ νὰ συμπεριφέρεται ὡς «Δεσπότης» τῆς τουρκοκρατίας. Ὅθεν δὲν εἶναι παράδοξον τὸ ὅτι τὸν ἀποφεύγουν καὶ τὸν ἀγνοοῦν οἱ Χριστιανοί. Ἐχουν πάψει πρὸ πολλοῦ νὰ εἶναι «ραγιαῖδες». Δὲν εἶναι διατεθειμένοι νὰ παίξουν τὸν ρόλον τοῦ «ραγιαῖ» χάριν τοῦ ἱερέως. Εἶναι καιρὸς νὰ ἀντιληφθῶμεν ὅτι ἔργον μας εἶναι νὰ πλένωμεν τοὺς πόδας ἐκείνων, διὰ τὰς ψυχὰς τῶν ὁποίων εὐθυνώμεθα, ὄχι βεβαίως ὑπὸ τὴν μορφήν μιᾶς ὑποκριτικῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς τελετῆς, ἀλλὰ μὲ ἀπλότητα καὶ εἰλικρίνειαν εἰς τὸν χώρον τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος.

Ὁ Kenneth Child εἰς τὸ βιβλίον, ποῦ ἀνεφέρθη ἀνωτέρω, ἀναφέρει τὸ ἐξῆς περιστατικόν:

«Ὁ προϊστάμενος ἐκύτταξε τὴν δέσμην τῶν προχείρων σημειωμάτων ἐπὶ τοῦ γραφείου του, τὰ ὁποῖα τοῦ ὑπενόμισαν ὅτι ὄφειλε μίαν ἐπίσκεψιν εἰς τὴν Δ/δα Β. Δὲν τὴν εἶχεν ἐπισκεφθῆ διὰ ἀρκετὰς ἐβδομάδας, ἀλλὰ εἶχε λάβει μερικὰ μηνύματα ἀπὸ αὐτὴν μέσῳ τοῦ διανομέως τοῦ Κοινοτικοῦ Δελτίου. Ἡ Δ/ρίς Β. ἦτο μία μονήρης καὶ ἐκκεντρικὴ γραῖα. Εἶχε ζῆσει μόνη ἐπὶ 52 χρόνια εἰς ἓνα μικρὸ σπίτι μὲ μόνον ἐξωτερικὴν ἀπολύμανσιν. Τὸ ἐσωτερικὸν δὲν εἶχε ἰδεῖ χρωμα ἢ χαρτὶ τοίχου καθ' ὅλον αὐτὸ τὸ χρονικὸν διάστημα. Μετὰ ἀπὸ μίαν περίοδον, κατὰ τὴν ὁποίαν

ὑπέφερον ἐξ αἰτίας κατάγματος τῆς λεκάνης, ἠδύνατο μόνον με πολὺ δυσκολίαν νὰ κινῆται ἀπὸ τὸ κρεβάτι εἰς τὸ κομοδῖνον, ἀπὸ τὸ κομοδῖνον εἰς τὴν πολυθρόναν καὶ ἀπὸ τὴν πολυθρόναν εἰς τὴν θερμάστραν. "Ὀλοι αἱ προσπάθειαι διὰ νὰ πεισθῇ νὰ μεταβῇ εἰς ἕνα Γηροκομεῖον ἀπέτυχον." Ἐξ εἰς μίαν εὐχερῆ ἀπομόνωσιν μετὰ τὴν βοήθειαν μόνον μιᾶς ὑπηρετρίας, πού ἤρχετο τὰς περισσοτέρας ἡμέρας, διὰ νὰ συγυρίσῃ καὶ νὰ ἀδειάσῃ τὴν στάχτην καὶ τὰς ἀκαθαρσίας.

Ὁ προϊστάμενος κατηυθύνθη πρὸς τὴν οἰκίαν, ἐκτύπησε καὶ ἀνοίξε τὴν θύραν. Ἐφώνησε καὶ εἰσῆλθεν. Ἐπέρασε διὰ τοῦ ἐμπροσθίου μέρους τοῦ σπιτιοῦ, τὸ ὅποιον ἦτο κρῦον σὺν τάφος, ἐκτύπησεν ἐλαφρῶς τὴν θύραν τοῦ ὀπισθίου δωματίου καὶ τὴν ἀνοίξε με λεπτότητα. Ἡ Δ/νις Β. ἐκοιμᾶτο ἐπὶ τῆς πολυθρόνας. Δὲν ὑπῆρχε φωτιὰ εἰς τὸ τζάκι, ἀλλὰ μόνον κρῦα στάχτη. Μιὰ τσαγιέρα καὶ μισὸ ψωμὶ εὐρίσκοντο εἰς τὸ τραπέζι καὶ μία δυνατὴ δυσοσμία ὑπῆρχε εἰς ὀλόκληρον τὸ σπίτι. Ἡ γηραιὰ κυρία ἐξύπνησε, ἀνεγνώρισε τὸν ἱερέα καὶ ἄρχισε νὰ ἀπαριθμῇ τὸν κατάλογον τῶν συμφορῶν τῆς. Ἡ ὑπηρεσία δὲν εἶχε ἔλθει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ τηλέφωνον, τὸ ὅποιον ἦτο εἰς τὴν ἄκρην τοῦ δρόμου διὰ νὰ ζητήσῃ κάποιαν ἄλλην. Ἴσως ὁ ἱερεὺς θὰ μπορούσε νὰ τηλεφωνήσῃ αὐτῆς; Ὁ ἱερεὺς βέβαια θὰ μπορούσε, ἀλλὰ πρὶν τὸ κἄνῃ, θὰ μπορούσε νὰ καθαρίσῃ ὀλίγον. Ἐκαθάρισε τὸ τζάκι, ἀναψε τὴν φωτιὰ, ἔφερε μέσα κάρβουνα, ἐτακτοποίησε τὰ εἶδη καθαριότητος καὶ ἐπλύθη.

Ἵστερα ἀπ' αὐτὸ ἐκάθισαν καὶ οἱ δύο μαζὶ καὶ ἐδοκίμασαν μίαν μπουτίλια ποτὸ, ἢ ὅποια μόλις εἶχε σταλῆ εἰς τὴν γηραιάν κυρίαν ἀπὸ κάποιον ἀνεψιόν. "Ὅταν ὁ ἱερεὺς ἔφυγε, ἡ Δ/νις Β. ἔβαλε μετὰ ἐπισημότητα δυὸ σελίνια καὶ μιὰ καὶ μισὴ πέννες εἰς τὸ χέρι του καὶ εἶπε: «Τώρα αὐτὸ εἶναι γιὰ σᾶς· ἐκάματε ὅ,τι θὰ ἔπρεπε νὰ ἔχῃ κάνει ἡ ὑπηρεσία καὶ μὴ τολμήσετε νὰ τὰ βάλετε εἰς τὸ Ταμεῖον τῆς Ἐκκλησίας». Ὁ ἱερεὺς τὰ ἐδέχθη με σοβαρότητα καὶ ἔφυγε.

Ἡ Δ/νις Β. δύναται νὰ ἴδῃ ἀκριβῶς διὰ μέσου τῶν ἐρωτημάτων καὶ τῶν ἀμφιβολιῶν ἐνὸς σπουδαστοῦ τῆς Θεολογίας, ὁ ὁποῖος διαβάσει αὐτὴν τὴν ἀφήγησιν καὶ λέγει εἰς ἑαυτόν: «Ἐκεῖνο πού κάνουμε λοιπὸν ὡς διάκονοι τοῦ Εὐαγγελίου εἶναι ἕνα εἶδος ὑπηρεσίας πρώτων βοηθειῶν;». Καὶ εἶναι ἀκόμη εἰς θέσιν ἡ Δ/νις Β. νὰ ἐμβαθύνῃ εἰς τὸ νόημα τῆς ἀγερώχου στάσεως τῶν χριστιανῶν κληρικῶν μετὰ ἡρεμον χαμόγελον καὶ νὰ σκεφθῇ τοὺς περιέργους λόγους, ἕνεκα τῶν ὁποίων ἡ ἱστορία αὐτοῦ τοῦ ἀπογεύματος ἔπρεπε νὰ περιληφθῇ εἰς ἕνα ἐγχειρίδιον δι' ἐκείνους, οἱ ὅποιοι μόλις ἀναλαμβάνουν τὴν διακονίαν τῆς ποιμαντικῆς συμπαθείας καὶ ὑπηρεσίας».

(Συνεχίζεται)

Πρεσβ. ΦΙΛΟΘΕΟΣ ΦΑΡΟΣ

ΠΑΪΣΙΟΣ Β', ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ ΤΗΣ ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ (1776 - 1871)*

Πρώτη του ενέργεια είναι να περιέλθῃ τὴν ἐπαρχία του καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ τὶς σχετικὰς πνευματικὰς καὶ ὕλικὰς ἀνάγκας τοῦ ποιμνίου του.

Κατὰ τὴν περιοδεία αὐτὴ προτρέπει τοὺς χριστιανοὺς σὲ ἰδρύσεις σχολείων, ἀνεγέρσεις καὶ ἐπισκευὰς ἐκκλησιῶν, τὴν ἐμμονὴν τοὺς στὴν πατροπαράδοτὴν εὐσέβεια ἔναντι τῶν διαφόρων προσηλυτισμῶν, νὰ διαβάζουσι τὸ Εὐαγγέλιον κατὰ τὶς Κυριακὰς καὶ ἑορτὰς, ἔστω καὶ στὴν τουρκικὴν, νὰ διδάσκωνται τὰ Ἑλληνικὰ καὶ νὰ ὀδηγοῦν τὰ παιδιὰ στὰ σχολεῖα, «ὅτι ἀπαλῶν ὀνύχων ποτισθῶσι τὸ τῆς εὐσεβείας ἄδολον γάλα».

Ἡ πρώτη διαπίστωσις εἶναι, ὅτι οἱ ἀρχεὶ καὶ διοικήσεις παρεβίαζαν τοὺς σουλτανικοὺς ὁρισμοὺς, καταπατοῦσαν τὰ ἀρχιερατικὰ προνόμια καὶ διέπρατταν πάσης φύσεως ἐκβιασμοὺς εἰς βάρος τῶν Ἑλλήνων. Τότε γράφει στὸν ἄρχοντα Χατμᾶνο Στ. Βογορίδη καὶ ζητεῖ τὴν θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Αὐτὸς προκαλεῖ «ὕψηλὸν ὄρισμὸν», ὁ ὁποῖος ἀγγέλλει στοὺς Διοικητὰς τὰ ἀπαρβίαστα προνόμια τῶν Μητροπολιτῶν καὶ τὰ καθήκοντα αὐτῶν ἀπέναντι τῶν προνομίων αὐτῶν.

Λαβὼν τὸν ὄρισμὸν τοῦτον συναντᾷ τὸν Μουτασαρίφην τῆς Καισαρείας μετὰ τοῦ Μουφτῆ καὶ ἐγγειρίζει αὐτὸν εἰς αὐτοὺς, αὐτοὶ δὲ μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἐχθροὶ γίνονται φίλοι εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε ὅλοι οἱ ἐπαρχιωτὰι ἀνεξαρτήτου ἐθνικότητος προσέφευγον εἰς τὴν μεσιτείαν καὶ προστασίαν τοῦ Παΐσιου.

Μετὰ τὴν ἀναγνώρισιν τῶν προνομίων καὶ δικαιωμάτων τοῦ Μητροπολίτη ἐκ μέρους τῶν ἀρχῶν, ὁ Δεσπότης ἔθεσε σκοπὸν τοῦ τὴν ἀνεγερσίαν Ναῶν καὶ σχολείων σ' ὅλες τὶς Κοινότητες καὶ σὲ δεκαετία σχεδὸν ὅλες οἱ Κοινότητες εἶχαν σχολεῖα καὶ Ναοὺς, καὶ ὅχι μόνον ἐνεκαινίασε τοὺς Ναοὺς, ἀλλὰ πολλοὺς ἀπ' αὐτοὺς βοήθησε χρηματικῶς στὴν ἀνεγερσίαν τους.

Πρὸς εὐκόλην κατανόησιν τῶν εὐαγγελικῶν διδαγμάτων καὶ τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν μετέφρασε στὴν τουρκικὴν τὴν Κατῆχησιν τοῦ Μόσχας Πλάτωνος τὸ 1839. Ὑπὸ τὴν ἐπιβλεψίν του μεταφράστηκε τὸ Ἱερὸ Εὐαγγέλιον στὴν Τουρκικὴν μὲ ἑλληνικὰ γράμματα στὰ 1815.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 356 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11-12 τεύχους.

Παράλληλα στήν ἀφύπνισι αὐτῆ τῆς χριστιανικῆς πίστεως ἐν τῇ Θεοσώστῳ Ἐπαρχίᾳ τῆς Καισαρείας προωθεῖ ἀλματωδῶς τὴν Σχολὴν Ζινδζίδερε, ὥστε μέσα σὲ δεκαετία αὐτὴ νὰ ἀνέλθῃ σὲ περιωπὴ Ἱερατικῆς καὶ Γυμνασιακῆς Σχολῆς, καὶ ἐπὶ τοῦ μαθητοῦ καὶ προστατευομένου του Ἀγαθαγγέλου τιτουλαρίου ἐπισκόπου Καισαρείας Φιλίππου νὰ ἀναχθῇ σὲ Θεολογικὴ Ἐπιστημονικὴ τοιαύτη.

Ἄλλ' ἡ ἔθνικὴ καὶ θρησκευτικὴ προσωπικότητά του δὲν περιορίστηκε μόνο στὰ στενὰ ὄρια τῆς Ἐπαρχίας του. Αὐτὴ, πολλές φορές, ἐπέξετάθη καὶ πέρα ἀπ' αὐτὴ. Ὅταν παρίστατο ἀνάγκη διεκπεραιώσεως σοβαρῶν Πατριαρχικῶν ὑποθέσεων μετὴν Ὑψηλῆ Πύλης, αὐτὸς προσκαλεῖτο στὴ Βασιλεύουσα. Μὲ μεγάλη εὐστροφία ἔλυσε τὸ ζήτημα τοῦ Παλουκλῆ καὶ τῆς Σεβαστείας μεταξὺ Ἀρμενίων καὶ Ἑλλήνων. Κάποτε κάποιος ἀρμένης χρηματιστῆς μετὸ ὄνομα Καζάζ Ἀρτὶν διορίστηκε σουλτανικὸς θησαυροφύλακας καὶ προκάλεσε σουλτανικὴν διαταγὴν νὰ δοθῇ τὸ Παλουκλῆ στοὺς Ἀρμένιους. Τὸ Πατριαρχεῖο βρέθηκε σὲ μεγάλη ἀμηχανία καὶ καλεῖ τὸν Παῖσιον στὴν Πόλι νὰ βρῇ τὴ λύσι. Οἱ Ἀρμένιοι σκορπίσανε στὸ δάπεδο τῆς Ἐκκλησίας πολλοὺς σταυροὺς γιὰ νὰ μὴ μπῆ κανεὶς. Ὅταν παρουσιάστηκε ὁ Παῖσιος, ἔσκυψε, πῆρε μετὰ σεβασμὸν στὰ χερίά του ἓνα σταυρὸν, τὸν προσκύνησε, εἶπεν ὅτι ὁ σταυρὸς εἶναι ἓνας καὶ προχώρησε μέσα χωρὶς οἱ Ἀρμένιοι νὰ βροῦν δικαιολογία διαμαρτυρίας.

Στὸν Σουλτᾶνο πού παρουσιάστηκε τὸν ρώτησε γιὰτὶ ἔδωσε τὴ διαταγὴ αὐτὴ; καὶ ὁ Σουλτᾶνος τοῦ εἶπε:

Ἐπειδὴ τὸ Παλουκλῆ κάποτε τὸ εἶχαν οἱ Ἀρμένιοι καὶ σεῖς ἄδικα κρατᾶτε τὴν κληρονομιά τῶν προγόνων τους, γι' αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ πάρουν πίσω.

Ὁ Παῖσιος τότε τὸν παρακαλεῖ αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία του νὰ τὴν διατυπώσῃ σὲ φερμάνι. Ὁ Βεζύρης ὅμως δὲν τὸν ἄφησε, γιὰτὶ καὶ οἱ Ρωμιοὶ θὰ ζητοῦσαν τὴν Ἁγία Σοφία σὰν προγονικὴ τους κληρονομιά. Ὁ Σουλτᾶνος τότε ἀνακάλεσε τὴν διαταγὴν του καὶ τὸ Παλουκλῆ ἐπεστράφη στοὺς Ἕλληνας. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ εἰσοδὸς του στὸν Ναὸν τοῦ Παλουκλῆ, στὸ δάπεδον τοῦ ὁποῖου οἱ Ἀρμένιοι εἶχαν στρώσει σταυροὺς, διὰ νὰ μὴ εἰσέλθῃ κανεὶς πατῶν αὐτοῦς. Ὁ Παῖσιος εἰσερχόμενος ἔκυψεν εὐλαβῶς, πῆρε ἓνα σταυρὸν καὶ ἀναφωνῶν «ἓνας εἶναι ὁ σταυρὸς» ἐπροχώρησεν.

Ἡ τουρκομάθεια καὶ ἡ εὐστροφία τοῦ πνεύματος κατέπλησσε τοὺς πάντας, μὴδὲ τοῦ Σουλτάνου ἐξαιρουμένου.

ΔΙΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΩΝ ΣΧΟΛΕΙΩΝ

Ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Νεότητος τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ διὰ τὴν περίοδον ἀπὸ τῶν Χριστουγέννων 1972 μέχρι 10ης Μαΐου 1973 προεκηρύχθη Διαγωνισμὸς μεταξὺ τῶν μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων με θέμα:

«Ἡ καλύτερη ἐκδηλώσις».

Σκοπὸς τοῦ ἐν λόγῳ Διαγωνισμοῦ ἦτο ἡ ἐμπρακτὸς ἐφαρμογὴ τῆς Χριστιανικῆς διδασκαλίας ὑπὸ τῶν μαθητῶν τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων.

Εἰς τὸν Διαγωνισμὸν ἔλαβον μέρος 64 Κατηχητικὰ Σχολεῖα ὄλων τῶν τύπων, ἐκδηλώσεις τῶν ὁποίων ὑπεβλήθησαν πρὸς κρίσιν εἰς τὴν Ἐπιτροπὴν, ἣτις συνεκροτήθη ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Θεοφ. Ἐπισκόπου Ἀχελφου κ. Εὐθυμίου.

Τὰ κριτήρια διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῆς καλυτέρας ἐκδηλώσεως ἦσαν: 1) Τὸ ποσοστὸν συμμετοχῆς τῶν παιδιῶν τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου. 2) Ὁ σκοπὸς τῆς ἐκδηλώσεως. 3) Ἡ

Τὸ 1851, στὸ Ἀρναούτικοῖ εὐλόγησε τὸν γάμο τοῦ Στεφάνου Μουσούρη Βέη παρουσίᾳ τοῦ Σουλτάνου Μετζιτ. Γιὰ τὴν κατάλαβη καὶ ὁ Σουλτάνος τὴν ἀκολουθία, ἀπήγγειλε τὴν εὐχὴν ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸ εὐχολόγιον στὴν τουρκικὴ γλῶσσα.

Συνέτεινε πολὺ στὴν ἴδρυσιν τῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης. Ἐστειλε πολλοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς Ζινδζίδερε σὲ ἀνώτερες σπουδὲς ποὺ διεκρίθησαν καὶ ἀνέβηκαν σὲ ἀνώτερες πνευματικὰς, θρησκευτικὰς καὶ κοινωνικὰς θέσεις.

Μεταξὺ αὐτῶν εἶναι ὁ Γερμανὸς Γρηγορᾶς, ποὺ ἔγινε Διευθυντὴς τῆς Σχολῆς τῆς Χάλκης καὶ γιὰ τὸν ὁποῖο γράφει ὁ Ἰ. Κάλφογλου (Μονὴ Φλαβιανῶν, σ. 276). Ὁ Γερμανὸς Γρηγορᾶς εἰς τὴν νῆσον Χάλκην ἀρκετὰ ἔτη διευθύνει (τὴν Θεολ. Σχολὴν) ἀπέδωκεν εἰς τὸν Οἶκ. Θρόνον ἀναριθμητοὺς Θεολόγους καὶ μητροπολίτας.

(Συνεχίζεται)

Ἱερ. Θ. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ

καλή ὀργάνωσις της. 4) Τὰ ἀποτελέσματά της. 5) Ἡ προσωπικὴ συμμετοχὴ τῶν παιδιῶν (κόπος, χρήματα, ὑπηρεσία κ.λ.π.). 6) Αἱ χαρακτηριστικαὶ φωτογραφίαι.

Τὰ ἀποτελέσματα καὶ τὰ προσφερθέντα βραβεῖα ὑπὸ τῆς Διευθύνσεως Νεότητος ἔχουν ὡς ἀκολούθως:

1) Τὸ Ἀνώτερον Κατηχητικὸν Σχολεῖον Θηλέων Ἀγ. Νικολάου Καλλιθέας ἐβραβεύθη διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Συνεκέντρωσαν ἱματισμόν, παιγνίδια καὶ βιβλία, προερχόμενα ἐκ λαχειοφόρου ἀγορᾶς, καὶ τὰ ἀπέστειλαν εἰς τοὺς μαθητὰς τοῦ χωρίου Κοζαρὲ Ρεθύμνης Κρήτης.

Ὡς βραβεῖον προσεφέρθη εἰς ἑκάστην ἐκ τῶν μαθητριῶν ἓν βιβλίον.

2) Τὸ Μέσον καὶ Κατώτερον Κατηχητικὸν Σχολεῖον. Ἀγ. Κωνσταντίνου (Ὁμοιοίας) ἐβραβεύθησαν διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Ἐτοίμασαν καὶ ἀπέδωσαν εἰς θεατρικὴν παράστασιν τὰ ἔργα τοῦ Χ. Χριστοβασίλη: «Φιλοξενία» καὶ «Μικρὸς Κριτῆς» μὲ τὸν τίτλον «Μία βραδύα τοῦ Χρήστου Χριστοβασίλη». Τὰ συγκεντρωθέντα ἐκ τῆς πωλήσεως εἰσιτηρίων χρήματα διετέθησαν ὑπὲρ τῆς συντελουμένης Ἀγιογραφῆσεως τοῦ Ἱ. Νεοῦ.

Ὡς βραβεῖον προσεφέρθη εἰς ἕκαστον μὲν μαθητὴν τοῦ Μέσου Κατηχ. Σχολείου μία Καινὴ Διαθήκη μετὰ ἐρμηνείας, εἰς ἕκαστον δὲ μαθητὴν τοῦ Κατωτέρου Κατηχ. Σχολείου ἓν ἐπιτραπέζιον παιγνίδι.

3) Τὸ Μέσον Κατηχητικὸν Σχολεῖον Ἀρρένων Ἀγ. Ἀνδρέου (κάτω Πατησίων) ἐβραβεύθη διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Τὰ παιδιά τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου ἔλαβον μέρος εἰς εἰδικὴν θείαν Λειτουργίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκοινώνησαν ὅλα κατόπιν προετοιμασίας (ἦτοι ἐξομολογήσεως καὶ διημέρου νηστείας).

Προσεφέρθη εἰς ἕκαστον μαθητὴν ὡς βραβεῖον μία Καινὴ Διαθήκη μετὰ ἐρμηνείας.

4) Τὸ Μέσον Κατηχητικὸν Σχολεῖον
Θηλέων Ἀγ. Γεωργίου (Κυψέλης, παρεκκλήσιον Ἀγ.
Ἀποστόλων) ἐβραβεύθη διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Συνεκέντρωσαν Κάρτ-Ποστὰλ εἰκονίζοντα ἅπαντας τοὺς Ἱ.
Ναοὺς τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν καὶ ἐτοίμασαν 3 Album, τὰ
ὁποῖα ἐδώρησαν ὡς ἐξῆς: ἓν εἰς τὸ Μέσον Κατηχητικὸν Σχο-
λεῖον Θηλέων Νήσου Κῶ, ἓν εἰς τὸ Μέσον Κατηχητικὸν Σχο-
λεῖον Θηλέων Ἀγ. Νικολάου Ἰωαννίνων καὶ τὸ τρίτον εἰς τὴν
Διεύθυνσιν Νεότητος τῆς Ἀρχιεπισκοπῆς.

Προσεφέρθη εἰς ἐκάστην μαθήτριαν ὡς βραβεῖον μία
Καινὴ Διαθήκη μετὰ ἐρμηνείας.

5) Τὸ Κατώτερον Κατηχητικὸν Σχο-
λεῖον Ἀρρένων Ἀγ. Σπυρίδωνος Ν. Ἰωνίας
ἐβραβεύθη διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Ἐπεσκέφθησαν Ὀρφανοτροφεῖον καὶ προσέφερον δέματα
καὶ χρηματικὸν ποσόν, τὸ ὁποῖον συνεκεντρώθη ἐκ τῶν Καλάν-
δων Χριστουγέννων καὶ Πρωτοχρονιάς, τὰ ὁποῖα ἔψαλαν τὰ
ἴδια τὰ παιδιά.

Προσεφέρθη εἰς ἕκαστον μαθητὴν ἓν ἐπιτραπέζιον παι-
γνίδι.

6) Τὸ Κατώτερον Κατηχητικὸν Σχο-
λεῖον Θηλέων Μεταμορφώσεως Σωτήρος
Καλλιθέας ἐβραβεύθη διὰ τὴν ἐξῆς ἐκδήλωσιν:

Ὁργάνωσαν ἀπογευματινὸν τέιον καὶ τὰ συγκεντρωθέντα
χρήματα ἀπέστειλαν εἰς τὸ χωρίον Ζέρβη Ἐδέσσης διὰ τὴν ἀπο-
περάτωσιν τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἀγ. Γεωργίου.

Προσεφέρθη εἰς ἐκάστην μαθήτριαν μία ἐπιτραπέζιος
εἰκὼν.

Τὰ βραβεῖα παρεδόθησαν ἐγκαίρως εἰς τοὺς Κατηχητὰς καὶ
ἕκαστος ἐκ τῶν βραβευθέντων ἔλαβε τὸ βραβεῖον κατὰ τὴν ἡμέ-
ραν τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων,
κατὰ τὴν 20ὴν Μαΐου 1973.

Ὁ Διαγωνισμὸς αὐτὸς ἐνεθουσίασε καὶ ἐνέπνευσε Κατη-
χητὰς καὶ Κατηχητόπουλα, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐπιβάλλει τὴν
ἐπανάληψίν του μὲ ὄλονεν καλυτέραν διοργάνωσιν διὰ τὴν συμ-
μετοχὴν, εἰ δυνατόν, ὄλων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων ἐκάστης
περιοχῆς.

Ἱερ. ΗΛΙΑΣ ΜΠΑΡΑΜΠΟΥΤΗΣ

Ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων

ΑΠΟΧΑΙΡΕΤΩ ΤΟ ΚΑΤΗΧΗΤΙΚΟ ΜΟΥ

Κατωτέρω δημοσιεύομεν μικρὰς ὁμιλίαις μαθητριῶν ἐπὶ τῇ λήξει τῶν μαθημάτων τῶν Κατηχητικῶν Σχολείων, πού εἶναι συγχρόνως καὶ μαρτυρίαι τοῦ σπουδαίου ἔργου πού γίνεται σ' αὐτά.

Σεβαστοὶ μου πνευματικοὶ πατέρες,

Σεβαστές μου κατηχήτριες,

Σήμερα γίνεται ἡ λήξις τῶν Κατηχητικῶν μας Σχολείων, καὶ ἀσφαλῶς οἱ καρδιῆς ὄλων μας γεμίζουν ἀπὸ συγκίνησι.

Δόξα τῷ Θεῷ, γιατί εἶχα τὴν μεγάλην εὐτυχίαν, ἀπὸ πολὺ μικρὴ νὰ εὐρίσκωμαι εἰς τὸν χώρον αὐτόν, πού λέγεται Κ α τ η χ η τ ι κ ὸ, καὶ πού ἔμαθα τόσα πολλά! Ἐδῶ ἔζησα τὰ πιὸ χαρούμενα νεανικὰ χρόνια τῆς ζωῆς μου καὶ ἔνοιωσα στιγμῆς πνευματικῆς ὁμορφιάς! Μόνον ἐκεῖνος, πού ἔχει ζήσει μέσα σ' αὐτὴν τὴν χαρούμενη οἰκογένεια, μπορεῖ νὰ αἰσθανθῇ ὅ,τι κι ἐγώ.

Ὡ, πῶς θυμᾶμαι ἐκεῖνη τὴν ἀξέχαστη μέρα, ὅταν πρὶν ἀπὸ ὀκτὼ χρόνια πρωτοαντίκρισα τὴν πόρτα τοῦ Κατηχητικοῦ μου Σχολείου!

Ἦμουν τότε μόλις δέκα χρόνων. Προχώρησα δειλὰ-δειλὰ εἰς τὴν αἴθουσα, πού γινόταν τὸ μάθημα. Μιὰ καλόκαρδη νέα Κατηγήτρια μὲ ὑπεδέχθη τότε μὲ τὸ γλυκὸ της χαμόγελο. Ἀπὸ ἐκεῖνη τὴν στιγμή μποροῦσα νὰ λέω κι ἐγώ μὲ συγκίνησι ὅτι ἀνῆκα στὴν μικρὴ, ἀλλὰ τόσο ὁμορφὴ κοινωνία τοῦ Κ α τ η χ η τ ι κ ο ῦ.

Τὰ χρόνια κύλησαν γοργά. Οἱ καιροὶ ἄλλαξαν. Ἐγὼ μεγάλωνα... καὶ μεγαλώνοντας ἀνέβηκα ἕνα πρὸς ἕνα τὰ σκαλοπάτια τοῦ Κατηχητικοῦ μου Σχολείου παράλληλα πρὸς τὰ ἄλλα μου Σχολεῖα.

...Κι ἦρθα στὸ Μέσον Κατηχητικόν. Ὡραῖες ἀφηγήσεις, ὑψηλὰ διδάγματα, τραγούδια, ἐκδρομῆς, ἐκδηλώσεις, ὅλα πρόσφεραν πλούσια τὴν χαρὰ στὴν καρδιά μου.

...Κι ἔφθασα κάποτε καὶ στὸ Ἄνωτερο, κι ἐκεῖ — ὦ θαῦμα — ἔνοιωσα ὄλο τὸ μεγαλεῖο τοῦ Κυρίου νὰ πλημμυρίζῃ τὴν καρδιά μου, ὅταν ἄκουσα ἀπὸ τὸ στόμα τῆς κατηχητριάς μου τὰς ὑψηλὰς ἀληθείαις καὶ τὰ θεῖα διδάγματα, τὰ ὁποῖα γέμισαν ὄλο τὸ εἶναι μου.

...Και τώρα προχωρώντας στον δύσκολο δρόμο τῆς ζωῆς, με τὸ φῶς καὶ τὰ διδάγματα ποὺ μοῦ ἔδωσε τὸ Κατηχητικὸ μου, θὰ βαδίσω μπροστὰ με θάρρος, κι αὐτοπεποιθῆσι καὶ πιστεύω πῶς θὰ εἶναι ὁ δρόμος φωτεινός, τὸ τέρμα εὐτυχημένον.

Σ' ἀγαπῶ Κατηχητικὸ μου, διότι δρόσιες με τὰ λόγια σου καὶ τὰ πλούσια διδάγματά σου τὴν διψασμένη μου γιὰ Ἁγία ψυχή.

Σ' ἀγαπῶ, γιατί μοῦ ἔδωσες ὅ,τι περισσότερομποροῦσε νὰ ποθήσῃ ἡ ψυχὴ μου γιὰ ἐφόδιο στὸ δρόμο τῆς ζωῆς...

Καὶ τώρα πρὶν φύγω, δυὸ λόγια βγαλμένα μέσα ἀπ' τὴν καρδιά μου θὰ ἤθελα νὰ πῶ στὰ μικρότερα ἀδέλφια.

Βαδίστε, ἀδέλφια, στὸν δρόμο τὸν καλὸ, στὸν δρόμο τοῦ Χριστοῦ.

Τρυφήστε ὡς τὸ τέλος τοὺς καρπούς, ποὺ τὸ Κατηχητικὸ θὰ σᾶς δώσῃ. Καὶ μὴ ξεχνάτε οὔτε στιγμή τὸ κάθε δίδαγμα, τὸ κάθε ρητό, τὴν κάθε ὑπέροχη διδασκαλία. Ἀγωνιστήτε νὰ γίνῃ κτῆμά σας.

Ἔχετε τὸ βλέμμα σας στραμμένο πρὸς Ἐκεῖνον, ποὺ ἔδωκε τὴν σωτηρία καὶ μᾶς ὑπόσχεται τὴν πραγματικὴ ζωὴ καὶ εὐτυχία.

Γ. Μ. τελειόφοιτος Ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου Ἁγ. Νικολάου Ἀχαρνῶν.

«Πολλοὶ ὑποστηρίζουν ὅτι οἱ ὄρες τοῦ Κατηχητικοῦ εἶναι χαμένες ὄρες. Θὰ σᾶς διηγηθῶ μία ἀληθινὴ ἱστορία, ποὺ μοῦ συνέβη στὸ σχολεῖο, ποὺ φοιτοῦσα καὶ φοιτῶ. Μία μέρα ἦρθε ἕνας κληρικὸς νὰ μιλήσῃ. Τὸ θέμα του ἦταν τὸ Κατηχητικὸ. Ὅταν τελείωσε τὴν ὁμιλία του, τὸν χειροκρότησα μὲν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως γέλασα με αὐτὰ ποὺ εἶπε. Ὅμως τὰ λόγια ποὺ εἶπε μοῦ κίνησαν τὴν περιέργεια. Θέλησα νὰ μάθω τί διδάσκουν στὸ Κατηχητικὸ καὶ τί θέματα θίγονται στὸ ἀνώτερο. Τί λένε στὸ ἀνώτερο Κατηχητικὸ, ποὺ ἐμποδίζει τὸν καθένα ποὺ τὸ ἀκούει νὰ μὴ πέφτῃ στὶς παγίδες, ποὺ τοῦ στήνει ἡ ζωὴ; Ἔδωσα τὴν ἀπάντησι: Ἄμα εἶναι νὰ πέσῃς στὶς παγίδες, δὲν σε σώζει τίποτε. Τὸ πόσο ἀνόητα σκέφτηκα ἐκείνη τὴ στιγμή, τὸ κατάλαβα ἀργότερα. Δύσκολα δέχθηκα τὴν ἴττα μου, ἀλλὰ τὴν παραδέχθηκα. Ἐνα μάθημα ἔφτανε γιὰ νὰ μοῦ δώσῃ νὰ καταλάβω τί ἐστὶ ἀνώτερο Κατηχητικὸ. Σὲ κάθε μάθημα ἡ κατηχήτριά μας, ποὺ τὴν ἔχω ὡς ζωντανὸ παράδειγμα, μᾶς φέρνει ἕνα θέμα κοινωνικὸ, φιλοσοφι-

κό και τὸ ἀναλύομεν συζητώντας. Οἱ ἐρωτήσεις σὲ τυχὸν ἀπορίες μας τίθενται ἐλεύθερα δίχως δισταγμό. Ὅλα αὐτὰ ποὺ μαθαίνουμε εἶναι οἱ καλύτερες βάσεις, ποὺ μποροῦμε νὰ θέσουμε στὰ πρῶτα βήματα τῆς ζωῆς μας. Ὅταν κάποτε μᾶς ἔβαλαν θέμα ἐκθέσεως· «Πρᾶξε αὐτὰ ποὺ πρέπει, ὅταν πρέπη και ὅπως πρέπει», οἱ μαθήτριες τοῦ Κατηχητικοῦ ἦσαν οἱ μόνες ποὺ ἀρίστευσαν, διότι αὐτὸ τὸ θέμα τὸ εἶχαμε συζητήσει μὲ τὴν κατηγήτριά μας. Τὸ πόσο χάρηκα, ἦταν κάτι, ποὺ δὲν λέγεται. Ἔτσι μπορεῖτε νὰ καταλάβετε ὅτι τὸ ἀνώτερο Κατηχητικὸ ξεφεύγει ἀπὸ τὰ πλαίσια τὰ στενὰ τῆς ἔννοιας τοῦ Κατηχητικοῦ καὶ γίνεται τὸ μοναδικῆς ἀξίας φροντιστήριον τῆς ζωῆς, ποὺ μᾶς δξύνει τὴν σκέψιν καὶ ποὺ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε μακριὰ καὶ σωστά. Μᾶς δίδει τ' ἀπαραίτητα ἐφόδια γιὰ μιὰ πνευματικὴ σταδιοδρομίαν καὶ μιὰ ἀμεμπτη κοινωνικὴ διαβίωσιν. Εἶναι τὸ φροντιστήριον, ποὺ μᾶς δίδει τὸ ἀναγκαῖον φῶς, ποὺ θὰ μᾶς κἀνῃ νὰ λάμπωμεν ἀπὸ μακριὰ νὰ γινώμαστε τὰ διαμάντια τοῦ Χριστοῦ. Βλέπομε λοιπὸν πῶς ὁ Χριστὸς ἀντιμετωπίζει ὅλα τὰ προβλήματα καὶ πῶς σὲ κάθε ἐποχὴ τὰ διδάγματά του καὶ οἱ προσταγές του εἶναι πάντα ἐφαρμοσίμα καὶ κατάλληλα.

Εἶμαι μιὰ μαθήτρια τοῦ ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ καὶ σᾶς μιλῶ γι' αὐτό. Δὲν προσπαθῶ νὰ σᾶς πείσω μὲ δικανικὰ ἐπιχειρήματα. Σᾶς διηγήθηκα ἓνα μέρος τῆς ζωῆς μου, τὸ σπουδαιότερον, μὲ τὰ σπουδαιότερα συμπεράσματά του, γιὰτὶ ἐγὼ ἦ λ θ α, ε ἰ δ α, δ ἐ ν ἀ π ἦ λ θ α ἀ π ὸ τ ὸ ν δ ρ ὀ μ ο τ ο ῦ Θε ο ῦ. Πηγαίνετε στὰ Κατηχητικά καὶ θὰ μὲ θυμηθῆτε. Θὰ σᾶς εἰρωνευθοῦν, θὰ σᾶς κοροϊδέψουν. Μὴ τοὺς ἀκούσετε. Ὁ δρόμος εἶναι δύσκολος, ἀνηφορικός, μὰ ὁ Χριστὸς δίπλα μας στέκει. Μὴ ξεχνᾶτε, πῶς καὶ Αὐτὸς ἀνέβηκε στὸ Γολγοθᾶ. Τὸν σταύρωσαν σὰν κακοῦργο, τὸν εἶπαν πλάνον, γιὰτὶ δὲν ἤθελε νὰ παραδεχθοῦν τὴν ἀλήθειαν οἱ τότε ἄνθρωποι. Μὴ ξεχνᾶτε πάλι πῶς πρέπει μὲ πράξεις νὰ ἀποδεικνύωμε πῶς εἴμεθα χριστιανοί. Ὁ Ματθαῖος ὁ Εὐαγγελιστῆς γράφει «Ὁὐ πᾶς ὁ λέγων μοι Κύριε, Κύριε, εἰσελεύσεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν, ἀλλὰ ὁ ποιῶν τὸ θέλημα τοῦ πατρὸς μου». Αὐτὴ εἶναι ἡ γνώμη μου καὶ θὰ τὴν φωνάζω παντοῦ καὶ πάντα. Καὶ θὰ δοξολογῶ πάντα τὸν Κύριον, ποὺ μὲ ἀξίωσε ν' ἀκουλουθήσω αὐτὸν τὸν ἅγιον δρόμον.

Ε. Δ. Μαθήτρια Ἀνωτέρου Κατηχητικοῦ Σχολείου Ἱεροῦ Ναοῦ Μεταμορφώσεως Σωτῆρος (Βύρωνος).

Μακαριώτατε,

Τις μεγάλες στιγμές, όπως αυτή, πού πρέπει ν' αποχαιρετήσω εκ μέρους όλων τῶν τελειοφοίτων συμμαθητριῶν μου τὸ ταπεινὸ καὶ μεγάλο Σχολεῖο τοῦ Χριστοῦ, τὰ μεγάλα γεγονότα, όπως αὐτὸ τῆς λήξεως τῶν μαθημάτων τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολείου, δὲν μποροῦν νὰ περιγράψουν τὰ μεγάλα λόγια, οἱ πομπώδεις φράσεις καὶ τὰ ρητορικὰ σχήματα. Γι' αὐτὸ καὶ ἐγὼ ἐνθουσιωμένη τὰ λόγια τοῦ Κρόνιν, «καὶ οἱ πιὸ θερμὲς σκέψεις παγώνουν, ὅταν τὶς ρίξης στὸ χαρτί», αἰσθάνομαι ἀνίκανη νὰ μιλήσω γι' αὐτὸ τὸ ὑπέροχο Σχολεῖο, πού τόσα χρόνια μὲ φιλοξένησε στὴν θερμὴ του ἀγκαλιά καὶ μὲ ἀληθινὴ ἀγάπη μ' ὠδήγησε νὰ βρῶ τὸ νόημα τῆς ζωῆς μέσα στὴν Ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ.

Ἦταν ἀλήθεια ὁμορφα τὰ παιδικὰ χρόνια, μὰ πέρασαν γρήγορα, πολὺ γρήγορα, ἔτσι πού κάποτε ἐντελῶς ξαφνικά βρέθηκα ὄρθια πάνω στὴν ὄχθη τοῦ χρόνου, στραμμένη σ' ἓνα μέλλον ἠλιόφωτο ἀπ' τὴν ἐλπίδα. Μὰ μέσα στὴν φουρτουνιασμένη μου ὑπαρξί, μέσα στὴν νεανικὴ μου ψυχὴ, πού τέντωνε τὰ φτερά της νὰ πετάξῃ ἐλεύθερη, τὰ ποικιλώνυμα ἐφηβικὰ ἐρωτηματικά, τὰ προβλήματα, πού ἀπὸ ἀσήμαντες ἀφορμὲς γινόντουσαν ἀνυπέβλητα ἐμπόδια, οἱ ἀπορίες, πού σκοτεΐνιαζαν τὸν ἀνέφελο οὐρανὸ μου, σὰν ἀλυσίδες ἀπὸ χιλιάδες κρῖκους καμωμένες, τὴν κρατοῦσαν σκλάβα στὴ χέρση γῆ. Τότε, πού ὅλα ἄρχισαν νὰ μὲ ρίχνουν στὴν ἀμφιβολία, τότε πού οἱ ἄνθρωποι, κι αὐτοὶ ἀκόμη πού ἔλεγαν πὼς μ' ἀγαποῦσαν, ἄρχισαν νὰ ξεμακραίνουν, βρέθηκα μόνη μὲ σκληρὸ ἀντίπαλο τὸν ἑαυτό μου μέσα στὸν στίβο τῆς ζωῆς, πού ξανοιγόταν μπροστά μου μὲ ὑποσχέσεις καὶ ἀπειλές. Βρισκόμουν στὴν ἡλικία τῶν ἀφυπνίσεων, στὴν ἡλικία, πού ἡ εὐτυχία μου θὰ ἐξηρτάτο ἀπὸ κάποιο Ναι ἢ Ὁχι, καὶ τότε τὸ Κατηχητικό μου Σχολεῖο μὲ φύλαξε ἀπὸ τοὺς ἀντικατοπτρισμοὺς, πού θὰ μπορούσαν νὰ μὲ ὀδηγήσουν σὲ μιὰ ἀπατηλὴ εὐτυχία, σὲ μιὰ ἐσφαλμένη ἐκλογή. Γιατὶ ἡ ζωὴ μας εἶναι πολὺ σοβαρὴ, μὰ καὶ πολὺ ὁμορφη καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν διακινδυνεύουμε μ' ἓνα λαθεμένο ξεκίνημα. Κι ἐκεῖνο τὸ εὐλογημένο Σχολεῖο τοῦ Χριστοῦ μοῦδειξε ὅτι ἡ ζωὴ εἶναι προσφορά, μοῦ φανέρωσε ὅτι ὁ προορισμὸς μου εἶναι ἡ τελειότης καὶ μ' ὥρισε νὰ γίνω ἐλευθερωτὴς ψυχῶν καὶ κτίσις πύργων ἀγάπης. Τὸ Κατηχητικό μου εἶναι ἀπλὸ σὰν τὴν χλόη καὶ τὶς μαργαρίτες, πού φυτρῶνουν σὲ κάθε μεριά τῆς γῆς, μὰ κρύβει μέσα του τὸν Πολύτιμο Μαργαρίτη. Εἶναι ταπεινὸ σὰν τὶς κατακόμβες καὶ μεγαλειῶδες ὅσο κι' αὐτές, εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ Χριστοῦ στὸν μακρυνὸ αἰῶνα μας, τὸ μήνυμα τῆς ἀληθείας, πού τόσο ἀναζητᾶει ἡ νεανικὴ ψυχὴ, εἶναι τὸ πιὸ

ὄμορφο Σχολεῖο, ἀφοῦ σκοπό του ἔχει νὰ μᾶς ἐνώση με τὴν ὄμορφιά. Μέσα σ' αὐτὸ γνώρισα ψυχές, ποὺ ζητοῦσαν νὰ βροῦν τὴν μοναδική κι ἀληθινὴ Χαρά, ψυχές, ποὺ τὶς δονοῦσαν μεγάλες καὶ ἥρωϊκὲς ἀποφάσεις, ποὺ εἶχαν συνείδησι πὼς τὰ νειάτα εἶναι πλασμένα γιὰ τὸν ἥρωϊσμό, ποὺ ποθοῦσαν ν' ἀγωνισθοῦν γιὰ ἰδανικά καὶ ν' ἀκολουθήσουν ὑψηλὰ πρότυπα στὴν ζωὴ τους, ἄγιες μορφές, ποὺ ἔφερναν ἐπάνω τους τὴν σφραγίδα τῆς Αἰωνιότητος. Ἔτσι μοῦ ἔγιναν οἱ ἀδελφές ψυχές, ποὺ μαζί τους ἔδωσα τὴν ὑπόσχεσι: «Μαζὶ νὰ περπατήσουμε χέρι με χέρι στὸ δρόμο, ποὺ στὴν θέωσι θεὸ νὰ μᾶς φέρη»:

Αὐτὸ ἦταν τὸ Κατηχητικὸ γιὰ μᾶς τὰ παιδιά του, μιὰ θεϊκὴ πνοή, ποὺ μᾶς τράνταξε ὀλόκληρες καὶ μᾶς ἄναψε φωτιὰ στὴν καρδιά. «Πῦρ ἦλθον βαλεῖν», φωνάζει ὁ Κύριος, κι ἐμεῖς βάλαμε στόχο μας ν' ἀνάψουμε τὴν μεγαλύτερη φλόγα θεώσεως, ποὺ μπορεῖ νὰ ὑπάρξῃ στὸν ἄνθρωπο.

Κι ἐμεῖς ὅλες οἱ μαθήτριες τοῦ Κατηχητικοῦ Σχολεῖου, ἀδελφωμένες, με ἐνωμένες τὶς καρδιές κάτω ἀπ' τὴν σκέπη τοῦ Ἰησοῦ, ξανοιχτήκαμε στὸ πέλαγος τῆς ζωῆς με ὁδηγὸ τὸν Αἰώνιο Φίλο τῆς νιότης, με βαθεῖα ριζωμένη τὴν πίστι ν' ἀγωνισθοῦμε με κάθε θυσία, νὰ φθάσουμε ἐκεῖ ψηλά, ποὺ πιστεύουμε καὶ περιμένουμε νὰ δοῦμε τὸν Ἀθλοθέτη Ἰησοῦ νὰ μᾶς χαμογελά.

Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ τώρα, ποὺ ἤδη βρίσκομαι στὸ κατώφλι τοῦ ἀποχειρητισμοῦ, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ ξεχειλίσῃ ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ εὐγνωμοσύνη καὶ ἀπειρὴ ἀγάπη γιὰ ὅλους τοὺς καθοδηγητάς μου, ποὺ με τύλιξαν προστατευτικὰ μέσα στὰ φτερά τους καὶ δὲν μ' ἄφησαν νὰ χαθῶ. Δὲν γίνεται παρὰ νὰ τραγουδήσω ἕνα ὕμνον εὐχαριστίας στὸ Μεγάλον Θεόν, ποὺ ἔστειλε στὴν γῆ τέτοιους ἀνθρώπους, πυρπολητάς ψυχῶν. Ἀκούω κάθε στιγμὴ τὰ λόγια τους ν' ἀντηχοῦν στὴν ψυχὴ μου: «Νὰ εἶσαι ἀληθινὴ, διάφανη, ὅπως τὸ νερὸ τῆς λίμνης, μιὰ μέρα γαλανοῦ οὐρανοῦ. Νὰ εἶσαι δυνατὴ, ὅπως ὁ βράχος ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ σπάσῃ. Νὰ εἶσαι ἴσια, ὅπως ἡ λευκά, ποὺ ὑψώνεται σ' ἕνα χωράφι, κι ἀπλή, ἀπλή, ὅπως ὁ κορυδαλλός, ποὺ ἔχει μόνο ἕνα τραγούδι καὶ ποὺ τὸ φέρνει στὸν οὐρανὸ μέσα σὲ μιὰ ἔξαρσι χαρᾶς». Ἀληθινὰ δὲν μπορῶ παρὰ με συγκινήσι νὰ εὐχαριστήσω ὅλους, ὅσοι ἠργάσθησαν νὰ μοῦ μεταδώσουν τὴν πίστι. Καὶ σὲ σὰς τέλους ἀπευθυνόμενες ὅλες ἐμεῖς οἱ τελειόφοιτες, σὲ σὰς, μικρὰ σουργίτια τούτης τῆς Χριστιανικῆς φωλιάς, καὶ σὲ σὰς, ἀδέλφια μου ἐν Χριστῷ, ποὺ μαζί ξεκινήσαμε νὰ βαδίσουμε τοῦτον τὸν δρόμο, ποὺ πρῶτος βάδισε ὁ Χριστὸς με τὸν Σταυρὸ στὸν ὄμο, σὰς προτρέπουμε ν' ἀγαπήσετε μ' ὅλη σας τὴν καρδιά τὸ Κατηχητικὸ σας Σχολεῖο,

νὰ δοθῆτε μὲ ὅλον σας τὸν ἑαυτὸ στὸ ἱερό του ἔργου, ν' ἀγωνισθῆτε τὸν καλὸν ἀγῶνα καὶ μὲ τὸ βλέμμα στραμμένο στὸν Ἐσταυρωμένο Λυτρωτῆ, νὰ μὴ ἀφήσετε τοὺς βοριάδες τῆς ἀθείας καὶ τὰ ὑλιστικὰ ρεύματα νὰ κλονίζουσι τὴς πεποιθήσεις σας καὶ νὰ σᾶς ἀποσπάσουν ἀπὸ τὸν λιμένα τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ ζωὴ μας, ἡ ζωὴ σας δὲν πρέπει νὰ μοιάζῃ μὲ τίποτε τὸ κοινὸ καὶ συνηθισμένο. Θὰ εἶναι ὅλη μιὰ προσευχὴ, μιὰ προσπάθεια πρὸς τὴν ὁμορφιά, προσπάθεια γιὰ τὴν χαρὰ, τὴν δικαιοσύνη, τὴν ἀλήθεια. Δὲν ἀξίζει μόνον νὰ δεχώμαστε, πρέπει καὶ νὰ δώσουμε. Ὑπηρετῶ ἄς εἶναι τὸ ρῆμα μας. Προσφορά ἡ ζωὴ μας, ἡ εὐτυχία μας ὁ Χριστός. «Ὅλα γιὰ τὴν Δόξα τοῦ Χριστοῦ, νᾶτο τὸ μεγάλο σύνθημά μας, ὅλα γιὰ τὴν Δόξα τοῦ Χριστοῦ ἀπ' τὰ πρῶτα χρόνια ὡς τὰ στερνὰ μας.» Ναι, ἀδελφια μου, ἄς σκορπίσουμε στὶς λευκὲς χώρες, πού εἶναι ἔτοιμες γιὰ θερισμό, γιὰ νὰ γίνουμε κι ἐμεῖς ἀπόστολοι σ' αὐτούς, πού διψοῦν γιὰ τὸν Χριστὸ κι ὅμως δὲν τὸν γνωρίζουν, ἄς τρέξουμε κοντὰ στὰ νεῖατα, πού βαδίζουν τυφλὰ μέσα στὰ σκοτάδια τῆς ἀμαρτίας, γιὰ τὸν γκρεμὸ τῆς ἠθικῆς ἀπωλείας, γιὰ ν' κηρύξουμε τὸ Φῶς. Ἄς ὑποκινήσουμε ὅλοι μαζί τὴν ἐπανάστασι τοῦ Ἐπαναχριστιανισμοῦ καὶ καταστρέψουμε τὶς βόμβες τοῦ ἀτόμου, τοῦ ἐγωῖσμοῦ, ἄς τὶς ἀντικαταστήσουμε μὲ βόμβες ἀγάπης γιὰ νὰ ἐξαφανίσουμε τὸ μίσος καὶ νὰ ἀναστήσουμε τὸν Γλυκὸν Ναζωραῖον μέσα στὶς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων.

Στὸ κάλεσμά Του: «Ἐρχου, παιδί μου!», ἄς ἀπαντήσουμε γενναῖα, «Ναι, Κύριε» καὶ ἄς τοῦ δώσουμε μιὰ καὶ μόνη ὑπόσχεσι πρὸς ἔκφρασι τῆς ἐγνωμοσύνης μας ἀπὸ τὸ βάθος τῆς νεανικῆς μας ψυχῆς:

«Γιὰ τὴν ἀγάπη Σου Χριστέ
καὶ γιὰ τὴν Πίστι σου τὴν Θεία
ἔτοιμοι ἐμεῖς κάθε στιγμὴ
τὰ πάντα τὰ προσφέρουμε Θ υ σ ί α».

Τελειόφοιτος Ἄνωτ. Κ.Σ. Ἁγ. Φωτεινῆς (Ν. Σμύρνης).

Ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον μαρτυρεῖ τὸν ὑψιστον σκοπὸν, πού ἐπιτελεῖ τὸ Κατηχητικὸν Σχολεῖον, εἶναι τὸ ὅτι μὲ λύσσα καὶ μανία πολλὰς φορὰς τὸ πολέμησαν καὶ τὸ πολεμοῦν ὑπουλοὶ ἐχθροὶ τῆς πίστεως καὶ τῆς Πατρίδος.

Σήμερα ὅμως ὅλα τὰ Κατηχητόπουλα ἀπὸ προσωπικὴ μας πείρα τοὺς λέγομεν. Ὅχι. Τὰ πράγματα δὲν εἶναι, ὅπως τὰ βλέπε-

ΑΙ ΕΛΛΗΝΙΔΕΣ ΜΗΤΕΡΕΣ

ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΙΣ*

Βεβαίως θὰ πρέπει νὰ τονισθῆ ὅπως ἰδιαιτέρως εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ὅτι ἡ γυναῖκα παρουσίασε τοιαύτην εἰκόνα καὶ ἀνῆλθε μέχρι τοιούτου ὕψους εἰς μίαν ἐποχὴν καὶ εἰς μίαν κοινωνίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ θέσις τῆς ἦτο πολὺ μειονεκτικὴ καὶ εἰς πολλοὺς μάλιστα ἦτο ζήτημα ἀρχῆς νὰ τὴν θεωροῦν *res-pra*γμα καὶ ὄχι πρόσωπον. Μολονότι καὶ τότε πολλοὶ φιλόσοφοι ἐκήρυξαν τὴν μεγάλην ἀλήθειαν τῆς ἰσοτιμίας, δὲν ἔγιναν ὅμως ταῦτα ἀποδεκτά. Ἡ γυναῖκα — μητέρα ἐνεργεῖ κυρίως ἐξ ἐνστίκτου καὶ ὄχι ἐνσυνειδήτως, ἐπηρεαζομένη καὶ ἐκ τῆς ἐκάστοτε καὶ κατὰ τόπους ἀγωγῆς, ἡ ὁποία ἐξυπηρετεῖ διάφορα πολιτικὰ κυρίως συμφέροντα καὶ διὰ τοῦτο φθάνει καὶ εἰς ἀκρότητας ἀκόμη. Ὡς π.χ. εἰς τὴν Σπάρτην, ὅπου ἡ μητέρα ἀπαρνεῖται τὸ παιδί τῆς μετὸν πλέον ἀπάνθρωπον τρόπον, ὅταν τοῦτο παρουσιάξῃ κάποιαν φυσικὴν ἀτέλειαν, διὰ τὴν ὁποίαν πάντως δὲν εὐθύνεται τὸ ἴδιον.

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 456 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15-16 τεύχους.

τε. Τὸ Κατηχητικὸ δὲν κάνει τοὺς νέους ἀκοινωνήτους καὶ καθυστερημένους. Ἀντιθέτως τοὺς θέλει κοινωνικοὺς, με δρᾶσι καὶ ἐνεργητικότητα. Δὲν τοὺς θέλει ἀγέλαστους καὶ κατσοφιασμένους. Τοὺς θέλει πρόσχαρους, γελαστοὺς, νὰ σκορποῦν γύρω τους τὴν εὐτυχία καὶ τὴν χαρὰ. Τὸ Κατηχητικὸ εἶναι ὁ σιωπηλὸς εὐεργέτης τῆς κοινωνίας, ὁ ὁποῖος σφυρηλατεῖ ἡδὴ ἀπὸ τώρα τοὺς ἀδαμάντινους χαρακτῆρες τῶν αὐριανῶν δραστηρίων Ἱεραρχῶν, τῶν Ὀρθοδόξων ἡγετῶν, τῶν πνευματικῶν ἐργατῶν τῆς οἰκουμένης, τῶν χριστιανῶν ἐπιστημόνων τῆς ἀνθρωπότητος, τῶν καλῶν οἰκογενειάρχων, τέλος δὲ ἐκείνων, ποὺ θὰ φέρουν τὸν πυρσὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ σὲ ἀνθρώπους, ποὺ ζοῦν στὸ πνευματικὸ σκοτάδι καὶ θὰ γίνουν ἱεραπόστολοι. Σὰς τὸ λέμε ἐμεῖς τὰ Κατηχητόπουλα, ποὺ γιὰ καύχημά μας, γιὰ ἐπαινόμας, γιὰ χρυσὸ στεφάνι, γιὰ πολῦτιμο πετράδι, γιὰ λαμπερὸ μαργαριτάρι ἔχομε καὶ κρατᾶμε τὸν τίτλο τοῦ Κατηχητόπουλου.

Λ. Τ. μαθήτρια Ἄνωτ. Κ. Σ. Ἁγ. Γλυκερίας.

Ἡ κατάσταση τῆς γυναικὸς ἄρδην μεταβάλλεται καὶ αὕτη λαμβάνει τὴν θέσιν πού τῆς ἀνήκει εἰς τὴν κοινωνίαν ἀπὸ τῆς στιγμῆς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἀκούεται τόσον ὑπευθύνως καὶ κατηγορηματικῶς τὸ «οὐκ ἔστιν ἄρσεν καὶ θῆλυ». Τώρα πλέον ἰσότιμος τοῦ ἀνδρὸς δὲν ἀνταγωνίζεται, οὔτε διαγωνίζεται πρὸς αὐτόν, ἀλλὰ συνεργάζεται πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ κοινοῦ σκοποῦ ἀμφοτέρων.

Πόσαι γυναῖκες δὲν ἐλάμπρυναν τὴν Ἱστορίαν ἀπὸ τὴν πρώτῃν ἑκατονταετίαν μ.Χ. Ἡ φιλόσοφος καὶ ἱστοριογράφος Παμφίλη τοῦ Ἰου αἰ. Ἡ Νεοπλατωνικὴ φιλόσοφος Ὑπατία, περὶ τῆς ὁποίας ὁ μαθητὴς τῆς ἐπίσκοπος Συνέσιος ἀναφέρει εἰς ἐπιστολὴν του «εἰ δὲ θανόντων περ καταλήθοντ' εἰν' Ἀΐδαο, αὐτὰρ ἐγὼ κάκει τῆς φίλης Ὑπατίας μεμνήσομαι». Ἀνθοῦσα, Ἐμμέλεια, Νόννα, αἱ μητέρες τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἐξαιρέτα πρότυπα καὶ ὑποδείγματα καλῆς μητέρας διὰ τὴν ἀρετὴν, τὴν εὐσέβειαν, τὴν πίστιν καὶ τὸ ἠθὸς τῶν. Ἡ σύζυγος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Θεοδώρα, ἡ ὁποία διὰ τῆς λογικῆς καὶ τῆς καθόλου στάσεώς της ἔσωσε τὸν Ἰουστινιανὸν καὶ τὴν δυναστείαν του κατὰ τὴν στάσιν τοῦ Νίκα. Τί νὰ ἀναφέρωμεν περὶ τῆς Κασσιανῆς, ἢ τῆς ὀνομαστῆς συγγραφέως Ἄννης Κομνηνῆς καὶ τόσων ἄλλων!

Ὁ Μητροπολίτης Νευπάκτου Ἰωάννης Ἀπόκαυκος εἰς ἐπιστολὴν του τῶν ἀρχῶν τοῦ 13ου αἰ. γράφει: «Ὅποίας γυναῖκας ἔργων ἀνδρικῶν τελεσιουργοὺς καὶ χειρουργάτιδας πάσας ἢ καθ' ἡμᾶς χώρα τρέφει!»

Ἐξ ἄλλου ἢ κόρη τοῦ Θεοδώρου Β' Παλαιολόγου Ἐλένη, ὑπανδρευθεῖσα τὸν Ἰωάννην Β' Lusigna τὸ 1442, ἐπιβάλλεται διὰ τῆς ἰσχυρᾶς θελήσεώς της εἰς τὸν ἄνδρα της ἐπὶ 16 ἔτη, ἀγωνίζεται συνεχῶς πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς Φράγκους στρατιωτικοὺς καὶ ἐκκλησιαστικοὺς τοῦ περιβάλλοντός της διὰ τὴν βελτίωσιν τῆς θέσεως τῶν καταπιεζομένων Ἑλλήνων, διὰ τὴν ἀνάδειξιν τῶν εἰς ἀνωτάτας πολιτικὰς ἢ στρατιωτικὰς θέσεις καὶ διὰ τὴν ἀνύψωσιν τοῦ κύρους ἢ τοῦ γοήτρου τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας. Γεγονὸς ἐπίσης φαίνεται, ὅτι εἶναι, ὅτι ἀπὸ τῆς ἐποχῆς της ὁ ἐξελληνισμὸς τῶν ξενικῶν στοιχείων, ἰδίᾳ τοῦ γαλλικοῦ, προχωρεῖ μὲ γοργὸν ρυθμόν.

Ἄλλὰ ἐὰν θαυμάζωμεν τὴν πρόοδον τοῦ πνεύματος, ὅταν τοῦτο ζῆ καὶ ἀναπτύσσεται εἰς μίαν κοινωνίαν ἐλευθέραν, ὁποῖος θαυμασμὸς ἄρά γε εἶναι ἄξιος δι' ἀνάλογα ἐπιτεύγματα, ὅταν ταῦτα συμβαίνουν εἰς περίοδον δουλείας, καὶ μάλιστα τῆς στυγερᾶς τουρκικῆς;

Ἄγνωστος καὶ ἀφώτιστος διὰ τοὺς πολλοὺς ἢ πτυχή αὐτῆ τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας καὶ ἰδίᾳ τῆς δράσεως τῆς γυναικὸς εἰς αὐτήν. Τοῦτο ὅμως δὲν σημαίνει πὼς δὲν εἶναι ἡρωϊκῆ, δὲν σημαίνει πὼς εἶναι μικροτέρα ἢ συμβολὴ τῆς Ἑλληνίδος διὰ τὴν ἀνάστασιν τοῦ Γένους μας. Ἴσως διὰ τὴν Ἑλληνίδα αὐτῆς τῆς ἐποχῆς ἀρμόζει περισσότερο ὁ τίτλος τῆς ἀφανοῦς ἡρωίδος.

Ἀπὸ τῆς ὑποταγῆς τῶν αἰ Ἑλληνίδες, ὁσάκις ἠδύναντο, δι' οἰουδήποτε τρόπον ἀνθίσταντο καὶ ἐξεδικοῦντο τὸν βδελυρὸν κατακτητὴν. «Τὸ 1475 ἡ κατεχομένη ἀπὸ τοὺς Ἑνετοὺς νῆσος Λήμνος προσεβλήθη ἀπὸ τὸν Σουλεϊμάν πασᾶν καὶ ἐσώθη ἀπὸ μίαν κόρην, τὴν Μαροῦλαν. Ἡ νεαρὰ Ἑλληνὶς εἶδε φονευόμενον τὸν πατέρα της καὶ ζωσθεῖσα ἀμέσως τὰ ὄπλα του ὤρμησε κατὰ τῶν Τούρκων ἀκολουθουμένη ἀπὸ τοὺς συγκινηθέντας ἐκ τούτου συμπατριώτας της». «Ἡ τουρκικὴ ἐπιδρομὴ εἰς Κύπρον τὸ 1571, ἀναγινώσκομεν εἰς τὴν Ἱστορίαν, συνωδεύετο ἀπὸ τὰς συνήθεις φρικαλεότητας. Τὴν ἄλωσιν τῆς Λευκωσίας ἠκολούθησεν ἀγρία σφαγὴ τῶν κατοίκων. Πολλὰ γυναικὲς κατεκρημνίζοντο ἀπὸ τὰς στέγας τῶν οἰκιῶν διὰ νὰ μὴ πέσουν εἰς τὰ χέρια τῶν Τούρκων... Μία ἑλληνὶς νεᾶνις, ἡ Μαρία Συγκλητικὴ, ἔθεσε πῦρ εἰς τὴν πυριτιδαποθήκην τῆς γαλέρας, ἐφ' ἧς ἐκρατεῖτο. Ἡ γαλέρα καὶ δύο ἄλλα πλοῖα ἠγκυροβολημένα παρ' αὐτήν, πλήρη πολυτίμων λαφύρων ἀνετινάχθησαν καὶ μετ' αὐτῶν ἔγιναν παρανάλωμα τοῦ πυρὸς χίλιαι αἰχμάλωτοι νεάνιδες».

Γενικῶς σεμνὴ καὶ αὐστηρὰ ἦτο ἡ οἰκογενειακὴ ζωὴ τῶν Ἑλλήνων εἰς τὰ χρόνια τῆς δουλείας. Ἡ Ἑλληνὶς ὡς σύζυγος καὶ ὡς μητέρα ἦτο ἡ δέσποινα τοῦ σπιτιοῦ, ἡ ὁποία ἐχάρασσε βαθεῖα εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παιδιοῦ τὴν πίστιν εἰς τὴν θρησκείαν, τὴν ἀγάπην εἰς τὴν πατρίδα, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν γενναίωψυχίαν, διακριτικὸν γνώρισμα εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦ παραδείγματός της ἐνέπνεε εἰς τὰ παιδιὰ της τὸν ἡρωϊσμὸν, τὴν περιφρόνησιν τοῦ θανάτου καὶ τὴν θυσίαν τῆς ζωῆς διὰ τὴν θρησκείαν, τὴν πατρίδα, τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν τιμὴν. Συνεργάτις καὶ συμπαραστάτις τοῦ ἀνδρὸς τὸν παρηκολούθει εἰς τὰς μάχας, τοῦ ἔφερε τρόφιμα, νερό, πολεμοφόδια. Συνεμερίζετο τὰς κακουχίας καὶ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου. Ἐπολέμα εἰς τὸ πλευρὸν του καὶ διὰ τῆς παρουσίας της ἐνεψύχωνε τοὺς πολεμιστάς.

Μὲ τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, ἡ Ἑλληνὶς ὕψωσε τὸν ἑαυτὸν της εἰς ἓν βᾶθρον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον δὲν ἔπαυσε νὰ ἐκπέμπεται ὑπέρλαμπρος ἢ ἀκτινοβολία της.

Ὁ ἥρωϊσμός καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν Ἑλληνίδων καὶ ἡ ἐξόρμησις τῶν εἰς τοὺς μεγάλους ἀγῶνας, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ ἰδέα τῆς χριστιανικῆς θρησκείας ἦτο πάντοτε συνυφασμένη μετὰ τῆς ἐννοίας τῆς ἑλληνικῆς πατρίδος, ἐστάθη μία θεία εὐλογία διὰ τὰς γυναῖκας τῆς φυλῆς μας. Ἡ μεγάλη ἐπανάστασις διὰ τὴν ἀνεξαρτησίαν τοῦ ἔθνους ἔφερε πρωτοπόρον τὴν γυναῖκα εἰς τὸν στίβον τῶν πλέον σκληρῶν ἀγῶνων. Ἐδῶκε ἥρωϊδας καὶ ἀρχηγούς. Ἡ γενναιότης τῶν ἀπέβη σωτήριος καὶ ἡ αὐτοθυσία τῶν ἐξιλαστήριος.

Ἐναντίον τῶν Ἑλληνίδων ἐστρέφετο ἡ μανία τῶν ἐχθρῶν τῆς Ἑλλάδος. Ἐνόμιζον ὅτι, ἐὰν τὰς ἠτίμαζον, θὰ ἠτίμαζον εἰς τὸ πρόσωπόν των τὴν Ἑλλάδα. Ἄλλ' αἱ Ἑλληνίδες προετίμων τὸν θάνατον παρὰ τὴν αἰσχροὺς ἀτίμωσιν. Διὰ ταῦτα πάντα καὶ ἡ Μαργαρίτα Ἀλβὰνα Μηνιάτη εἰς τὸ βιβλίον της, τὸ ὁποῖον συνέγραψε κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ ἀγῶνος, ἀναφέρει: «Τί θὰ ἐγένετο τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπὸ τὸν βαρὺν ζυγόν, ἐὰν δὲν εἶχε τὴν ἱεράν ἀντίδα τῶν γυναικῶν τούτων, αἱ ὁποῖαι ἔκαμνον τὸν ζυγὸν αὐτὸν ἀνεκτόν; Οἱ ἄνδρες ὑπέκυψαν ἐνίοτε ἐξ ἀνάγκης εἰς τὸν τύραννον. Ἀλλὰ αἱ γυναῖκες ἐξηγέρθησαν πλήρεις πίστεως εἰς τὴν πατρίδα, τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν θρησκείαν, ἐξήσκησαν ὅλας τὰς ἀρετάς, αἱ ὁποῖαι εἶναι τὸ ἔρεισμα τῆς ἀνθρωπότητος καὶ ἡ ἰσχὺς παντὸς πολιτισμοῦ».

Ἡ Ἑλληνὶς παντοῦ καὶ πάντοτε, ὅπου εὐρέθη, ἔδωκε τὸ παρὼν τῆς ἐθνικῆς καὶ χριστιανικῆς ἰδέας. Ἐκλείσει μέσα εἰς τὴν ψυχὴν της τὸν θρύλον καὶ τὴν παράδοσιν τῆς γυναικός, ἡ ὁποία ἐγένετο ὀλοκαύτωμα εἰς τὸν βωμὸν τῆς ἀπειλουμένης πατρίδος της. Ἡ Ἑλληνὶς τοῦ χωριοῦ καὶ τῶν βουνῶν, στρατιώτης πραγματικὸς εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. Ἡ Ἑλληνὶς τῶν πόλεων, μικρῶν καὶ μεγάλων, πρωτοπόρος καὶ αὐτὴ εἰς ἕνα ἀγῶνα ὀπισθοφυλακῶν. Μὲ θάρρος, παρότρυνσιν καὶ πεποίθησιν διὰ τὴν νικηφόρον ἐπιστροφὴν τοῦ προπέμπει τὸ παιδί της εἰς τὸ μέτωπον, χωρὶς δάκρυα καὶ ψυχικὴν ἀδυναμίαν. Ἐπνιγε τὸν μητρικὸν της παλμὸν καὶ ὕψωνε τὸ γενναῖον καὶ ἐπιβλητικὸν της παράστημα ἔμπρὸς εἰς τὴν ἥρωϊκὴν μορφήν τοῦ ἀπερχομένου εἰς τὸ μέτωπον παιδιοῦ της.

Ἴδου πῶς ὁ Γάλλος ἱστορικὸς Μπανκάρντ ἀξιολογεῖ τὴν προσφορὰν της: «Εἰς τὰς Ἑλληνίδας ὀφείλεται ἰδιαιτέρα προσοχὴ καὶ ἐκτίμησις. Κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα τῆς ἀνεξαρτησίας, ἀτρόμητοι ὡς ἄνδρες ἐρρίφθησαν εἰς τὴν πάλην, χωρὶς κἄν νὰ ἀποβλέψουν ὡς οἱ ἄνδρες εἰς τὴν δόξαν. Ἐξήτησαν τὴν ἀμοιβὴν εἰς τὰς

ΑΓΓΕΛΟΙ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ
ΠΡΟ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ
ΤΗΣ Θ. ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ ΕΝΑΝΘΡΩΠΗΣΕΩΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΜΝΟΓΡΑΦΙΑΝ*

* Ἡ Ὑμνογραφία ἐπικαλουμένη τὰ Μεσσιακὰ χωρία 1ον) «ἀνατελεῖ ἄστρον ἐξ Ἰακώβ», τοῦ Βαλαάμ (Ἀριθ. κδ' 17), 2ον) «Ἴδου ἡ Παρθένος ἐν γαστρὶ ἔξει καὶ τέξεται υἱόν...» τοῦ Ἡσαΐου ζ' 14, ἀντικαθιστῶσα τὸ «Υἱόν» διὰ τοῦ «παιδίου», 3ον) «δώσω σοι Ἐθνη...» τοῦ Δαβίδ (Ψαλ. β' 8), 4ον) «ὅς λεπτυνεῖ καὶ ἐκλικμήσει» τοῦ Δανιὴλ καὶ Σοφ. Σολομῶντος (Δανιὴλ β' 44, Σοφ. Σολ. ε' 23), τὸ ὅποῖον ὁ Δανιὴλ ἐφήρμοζεν εἰς τὸν ἀχει-

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 452 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15-16 τεύχους.

ταλαιπωρίας, μὲ τὴν πεποιθήσιν ὅτι ἐθυσιάζοντο δι' ὅ,τι εἶχον προσφιλές. Ὁ Μιαούλης, ὁ Κανάρης, ὁ Καραϊσκάκης καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες τοῦ ἐνδόξου ἀγῶνος εἶχον ἐφαμίλλους τὴν Μόσχω, τὴν Δέσπω, τὴν Μπουμπουλίνα, τὴν Κωνσταντίνα Ζαχαριά, τὴν Μαντῶ Μαυρογένους. Αἱ γενναῖαι αὐταὶ γυναῖκες ἠγωνίσθησαν μὲ ἀνδρείαν καὶ ἥρωισμόν διὰ τὴν πατρίδα καὶ ἔλαβον τὸν στέφανον τῆς δόξης ἢ τὴν δάφνην τοῦ μαρτυρίου καὶ τὸν ἐνδοξὸν θάνατον».

Ὁ δὲ περιηγητὴς Πουκεβίλ εἰς τὴν τετράτομον ἱστορίαν του «Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος» δὲν παραλείπει εὐκαιρίαν νὰ ἐκφράσῃ τὸν θαυμασμὸν διὰ τὸν ἥρωισμόν τῶν Ἑλληνίδων καὶ τὴν συγκίνησίν του διὰ τὰς κακουχίας καὶ τὰ μαρτύρια, τὰ ὅποια ὑπέστησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα.

Διττὴ εἶναι ἡ προσφορὰ τῆς Ἑλληνίδος εἰς τὸν ἀγῶνα ἄμεσος, διὰ τῆς προσωπικῆς ἢ ὁμαδικῆς συμβολῆς τῆς, καὶ ἔμμεσος, διὰ τῆς ἀγωγῆς, τῆς κατευθυντηρίου γραμμῆς, τὴν ὅποιαν δίδει εἰς τὰ παιδιὰ τῆς.

(Συνεχίζεται)

ΧΡΥΣΑΝΘΗ ΚΑΡΑΓΙΑΝΝΙΔΟΥ

ρότμητον λίθον, ὅστις θὰ συνέτριβε τὴν εἰκόνα τοῦ Ναβουχοδονόσορος, ἐφαρμόζει ταῦτα εἰς τὸν γεννηθέντα Σωτῆρα, ὅστις «λεπτυνεῖ καὶ ἐκλιμῆσει ἐκ γῆς ἅπασαν καὶ βασιλείαν καὶ ἀρχήν», μὴ ὑπεῖκουσιν αὐτῷ. Αὐτὸς θὰ λάβῃ εἰς τὴν κατοχήν του διὰ τοῦ κηρύγματος καὶ τῆς Ἐκκλησίας Του πᾶσαν τὴν γῆν, «πάντα τὰ Ἔθνη»¹¹⁴.

Ἄ Ἐ θ ν ὦ ν πα τ ρ ι α ί ν. Ἡ Ὑμνογραφία εἰς ἰδιαιτέρας ὁμάδας τὰς πατριάς—οἰκογενεῖας κατατάσσοις τὰ ἔθνη λέγει «ἀγαλλιάσθωσαν» (ἅς ἐκφράσουσιν ζωηρὰ τὴν χαρὰν των), διότι ὁ Χριστὸς γεννᾶται, νὰ συντρίψῃ τὸν πονηρὸν, νὰ φωτίσῃ τοὺς ἐν σκότει καὶ νὰ λύσῃ τοὺς δεσμίους (Ἡσ. θ' 1, ζα' 1, 2. Ματθ. δ' 16, Λουκᾶ δ' 18, 19) «Ἄσατε» λοιπὸν «τῷ Κυρίῳ» (Ψαλ. ζε' 2, 4' 1, ρμθ' 1)¹¹⁵.

Ἡ τ ὦ ν Ἐ θ ν ὦ ν δι ά σω σ ι ς. Τὰ εἰδωλολατρικὰ Ἔθνη διέτρεχον τὸν ἔσχατον κίνδυνον. Ὁλεθρος παντελής ἠπέλει αὐτά. Εἶχον βυθισθῆ εἰς τὴν ἀκολασίαν καὶ ἐλπὶς σωτηρίας δὲν ὑπῆρχε. Ὁ Χριστὸς συμπαθήσας, ἀφίχθη Σωτῆρ. Ἀνεδείχθη εὐεργέτης αὐτῶν «Ἔθνη», λοιπὸν, φωνάζει ὁ Ὑμνογράφος, «τὰ ὁποῖα πρότερον εἴσθε βυθισμένα εἰς τὴν φθοράν, ἀφοῦ διεφύγατε τὸν ὄλεθρον, ὑψοῦτε χεῖρας, κροτοῦντες συγχρόνως καὶ ἄδετε ἐφύμνια ἄσματα, νὰ σέβεσθε μόνον τὸν Χριστὸν ὡς Εὐεργέτην σας»¹¹⁶.

Σημειωτέον, ὅτι ἀνέκαθεν ἡ ὑψωσις τῶν χειρῶν μετὰ χειροκροτημάτων, ἐπευφημιῶν, ζητωκραυγῶν, ἐνθουσιωδῶν ἄσμάτων, ἦτο σύμβολον ἐκδηλώσεως ὑπερβολικῆς χαρᾶς καὶ ἀγαλλιάσεως.

Ὁ Λ α ὁ ς. Ἡ λογοτεχνικὴ πλευρὰ τῆς Ὑμνογραφίας εἶναι ἀξιοπρόσεκτος. Διαρκῶς παράγει νέα σχήματα μὲ πλουσιώτατον λεξιλόγιον, διὰ νὰ κεντρίσῃ τὸν ζῆλον καὶ νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ἐπιδιωκόμενον ἀποτέλεσμα, στηριζομένη καὶ ἐκμεταλλουομένη ἱστορικὰ γεγονότα καὶ προφητείας τῆς Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.

Ἐξετέθησαν ἤδη στοιχεῖα τῆς Ὑμνογραφίας τῶν Χριστουγέννων, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Ἰσραὴλ καὶ τὰ Ἔθνη. Τώρα ἐκτίθε-

114. Αἶνων 4ον τρ., Δόξα καὶ νῦν 22 Δεκεμβρίου.

115. Τρ. 1ον β' καν. θ' φδ. 24 Δεκεμβρίου.

1ον, 2ον, τρ. ἀποστ. Ἑσπ. 22 Δεκεμβρίου.

116. Μιχ. ε' 9. Τρ. 2ον Ἰαμβ. καν. Δ' φδ. 25 Δεκεμβρίου.

μεν τὰ ἀφορῶντα εἰς τὸν «λαόν». «Λαὸς» τῆς Ὑμνογραφίας ἐνταῦθα νοεῖται ὁ «ὄχλος» τῶν Εὐαγγελίων, ἀγαθὸς καὶ ἁμαρτωλὸς. Κατατάσσωμεν ἑαυτὸν εἰς τὸν λαόν ὁ ὑμνογράφος προτρέπει λέγων «προσεορτάσωμεν, λαοί, Χριστοῦ τὰ γενέθλια». «Πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθέσαντες μέριμναν», ἀφήσωμεν τὸν νοῦν καὶ τὴν διάνοιαν διὰ νὰ παρακολουθήσῃ τὰ ἐν Βηθλεεμ συμβαίνοντα. «Κατίδωμεν τοῖς ψυχικοῖς λογισμοῖς τὴν Παρθένον», ἥτις βαδίζει εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν (Λουκ. β' 3) διὰ νὰ γενήσῃ εἰς τὸ σπήλαιον τὸν τῶν ὅλων Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν, τὸ ὁποῖον καὶ κατὰ τὴν Ὑμνογραφίαν εἶναι «μέγα μυστήριον» (Α' Τιμ. γ' 16)¹¹⁷. Οἱ Φιλισταῖοι εἶχον ταλαιπωρήσει τὸν Ἰσραήλ. Ὑπὸ τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου ἐτιμωρήθησαν σκληρῶς. Εἰς τὸ ἐξῆς ὁ παλαιὸς Ἰσραήλ δὲν ἔχει νὰ φοβηθῇ. Αὐτὸς οὗτος ὁ Θεὸς θὰ ἀποστείλῃ ἄλλον βασιλέα, ὅστις θὰ περιφρουρήσῃ τὴν πόλιν Του. Ὁ προφῆτης Ζαχαρίας, διὰ νὰ ἐνθαρρύνῃ καὶ τονώσῃ τὸ ἠθικὸν τῆς δεινοπαθησάσης Ἱερουσαλήμ, λέγει πρὸς αὐτήν· «Χαῖρε σφόδρα θύγατερ Σιών, κήρυσσε θύγατερ Ἱερουσαλήμ· ἰδοὺ ὁ βασιλεὺς σου ἔρχεται σοι.... σῶζων» (Ζαχ. η' 9). Τὴν προσφώνησιν ταύτην οἱ Εὐαγγελισταὶ ἐθεώρησαν ὡς πρόρρησιν τῆς θριαμβευτικῆς εἰσόδου τοῦ Χριστοῦ εἰς Ἱεροσόλυμα (Ἰωάν. ιβ' 15, κα' 5, Μάρ. ια' 1). Τὴν πρότασιν τοῦ Ζαχαρίου «ἰδοὺ ὁ Βασιλεὺς ἔρχεται» ἡ Ὑμνογραφία ἐφαρμόζει εἰς τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ, ἀντικαθιστῶσα τὸ ρῆμα «ἔρχεται» μὲ τὸ «παραγίνεται» καὶ ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς λαοὺς λέγει· «Λαοὶ κράζωμεν (ὅπερ ἐντονώτερον τοῦ ἀπλοῦ εἴπωμεν), ὁ βασιλεὺς τοῦ Ἰσραήλ (τοῦ νέου) Χριστὸς παραγίνεται»¹¹⁸.

Συνεχίζουσα τὰς ἐνθουσιώδεις προτροπὰς τῆς ἡ Ὑμνογραφία λέγει· «ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοί, Χριστὸς γεννᾶται», βασιζομένη εἰς τὸ ἱστορικὸν γεγονός Β' Χρον. (ἢ Παραλειπομένων) κθ' 30. Ἀχαζ, ὁ ἀσεβὴς βασιλεὺς, εἰσήγαγε τὴν εἰδωλολατρίαν εἰς τὸ κράτος. Ἡ ἑορτὴ τοῦ Πάσχα ἔπαυσε νὰ ἐορτάζεται τακτικῶς ὑπὸ τοῦ πλείστου λαοῦ. Ἐζεκίας, ὁ υἱὸς του (716-689 π.Χ.), εὐσεβὴς βασιλεὺς, ἐπανεφέρει τὴν λατρείαν τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ, ἐξαλείψας πάντα τὰ τῆς εἰδωλολατρίας. Τὸ Πάσχα τότε ἐορτάσθη «μετ' εὐφροσύνης» καὶ δὴ «ἐν εὐφροσύνῃ μεγάλῃ» (Β' Χρον. ἢ Παραλ. ἐνθ. ἀν.). Ἡ μεγαλειώδης αὕτη ἑορτὴ μόνον μὲ τὴν ἐπὶ Σολομῶντος ἑορτὴν τῶν Ἐγκαινίων τοῦ Ναοῦ δύναται νὰ συγκριθῇ. Μεγαλειώδεστερα ἑορτὴ τῶν ἀνωτέρω εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννῆ-

117. 1ον, 2ον, κεκραγ. ἐσπ. 20 Δεκεμβρίου.

118. Αἶνων τρ. 1ον, 2ον 22 Δεκεμβρίου.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΙΚΗ ΤΟΥ ΚΗΡΥΓΜΑΤΟΣ*

Β'. Χωρία ἀπὸ τοὺς Πατέρας.

1. Ὁ Θεὸς ἅπασι διανέμει τὴν βασιλικὴν παντευχίαν (Θεοδώρατος).

2. Μεθοδεῦσαι ἐστὶ τὸ ἀπατῆσαι καὶ διὰ μηχανῆς ἐλεῖν (Χρυσόστομος).

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 418 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

σεως, διὸ καὶ ἡ Ὑμνογραφία μεταχειρίζεται τὴν ἀνωτέρω ρῆσιν τῆς Π.Δ. καὶ λέγει «καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε λαοί»¹¹⁹.

Εἰς ἕτερον ὕμνον ἡ Ὑμνογραφία ἀποκαλεῖ τοὺς λαοὺς «Χριστοφόρους» εἰς ἐνδειξιν σεβασμοῦ καὶ ἐνδιαφέροντος¹²⁰. «Δεῦτε Χριστοφόροι λαοὶ κατῖδωμεν θαῦμα» ὑπερφυέστατον, ἀντικείμενον πίστεως, εὐσεβείας καὶ λατρευτικῆς προσκυνήσεως· ὁ ὕμνογράφος μεταφέρει ἐαυτὸν καὶ τοὺς πιστοὺς του, ποιητικῆ ἀδείᾳ, εἰς τὴν ἡμέραν τῆς γεννήσεως καὶ λέγει· «σήμερον ἐν Βηθλεέμ ἐγκυμονοῦσα Κόρη παραγίνεται», διὰ τὴν γεννήσῃ τὸν Κύριον (Λουκᾶ β' 3,5). «Χοροὶ Ἁγγέλων προτρέχουσι». Τὴν «ἐνθῦμην» δὲ ἡ «τοὺς ἀμφιβόλους λογισμούς» τοῦ Ἰωσήφ (Ματθ. α' 18-20) σχολιάζων ὁ ὕμνογράφος διασκευάζει διάλογον ἀπαντῶμενον εἰς τὸ ἀπόκρυφον πρωτευαγγέλιον Ἰακώβου, ὡς ἐξῆς· «καὶ ταῦτα βλέπων ἐβόα Ἰωσήφ ὁ μνήστωρ (Λουκᾶ β' 5). «Τί τὸ ἐν σοὶ ξένον μυστήριον Παρθένη;». «Καὶ πῶς μέλλει λοχεῦσαι ἡ ἀπειρόζυγος δάμαλις;». «Ἀπειρόζυγον δάμαλιν» ἀποκαλεῖ ἡ Ὑμνογραφία τὴν Θεοτόκον, στηριζομένη εἰς τὸ χωρίον Δευτ. κα' 21. Ἐν αὐτῷ ἀναγράφεται, ὅτι κατὰ τινὰ τελετὴν θὰ ἐθυσιάζετο «δάμαλις, ἥτις οὐκ εἴκυσσε ζυγὸν καὶ οὐκ εἴργασται» (= δὲν εἶχε τεθῆ ὑπὸ ζυγὸν καὶ δὲν εἶχεν ἐργασθῆ). Ἡ Ὑμνογραφία ἐρμηνεύει ἀλληγορικῶς τὸ Λουκᾶ α' 34 «ἄνδρα οὐ γινώσκω». Καὶ εἰς ἄλλους ὕμνους ἡ Θεοτόκος ἀποκαλεῖται δάμαλις¹²¹. Σχετικὸς εἶναι καὶ ὁ Οἶκος τῆς Θεοτόκου ὑπὸ τὸ «στοιχεῖον Ζ.

(Συνεχίζεται)

ΝΙΚ. ΠΑΠΑΜΙΧΑΛΑΚΙΣ

119. Εἰρμὸς α' φδ. α' καν. 25 Δεκ./βρίου.

120. Τὸν ὄρον «Χριστοφόρος» ἀπαντῶμεν παρ' Ἰγνατίῳ πρὸς Ἐφεσίους θ' 2. Ἐκδ. Λειψίας 1920.

121. Δόξα στ' ὥρας παραμονῆς 24 Δεκ./βρίου. Ἀπόκρυφον Εὐαγγέλιον Ἰακώβου ὑπὸ Charles Michel, μετάφρασις Γ. Τσουκαλά, ἐκδοσις «Βιβλιοθήκη», σελ. 32.

3. Ἡ ἀλήθεια εἰς πολλὰ νοεῖται· ἀλήθεια δογμάτων, ἀλήθεια βίου Χριστοῦ, ἀλήθεια λόγου (Οἰκουμένιος).

4. Καθὸ τὴν δικαιοσύνην ἡμφίεται, ἄτρωτος ἔσται ἀπὸ τῶν βελῶν τῆς ἀδικίας, οὐδενὸς ἄδικον ποιούντος, τὸν ἐνδεδυμένον τὴν δικαιοσύνην (Ὁριγένης).

5. Ὡς τὰ πολλὰ οἱ πόδες εἰσὶ τοῦ βίου σύμβολον. Οὐκοῦν ἀξίως πολιτευόμεθα τοῦ εὐαγγελίου καὶ βίον καὶ πράξεις καθαρὰς ἐπιδεικνυόμεθα διὰ πάσης ἡμῶν τῆς ζωῆς (Χρυσόστομος).

6. Πάντα τὰ πολέμια τῇ ἀληθείᾳ δόγματα κατακόψει καὶ ἀνελεῖ ὁ τὴν μάχαιραν τοῦ πνεύματος, ὃ ἔστι ρῆμα Κυρίου, κρατῶν (Ὁριγένης).

7. Ἡμεῖς μὲν οὖν τοῦ «ἐν ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν» ἀκούομεν οὐχ ὡς φύσιν τοιαύτην ἐμφαίνοντος, οὐδὲ τὸ ἀδύνατον περὶ τοῦ ἐστηκέναι αὐτὸν ἐν ἀληθείᾳ παριστάντος· ὁ δὲ Ἡρακλέων εἰς ταῦτά φησι τὸ οὐ γὰρ ἐκ τῆς ἀληθείας ἢ φύσις ἐστὶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐναντίου τῇ ἀληθείᾳ ἐκ πλάνης καὶ ἀγνοίας. Διό, φησὶν, οὔτε στῆναι ἐν ἀληθείᾳ οὔτε σχεῖν ἐν αὐτῷ ἀλήθειαν δύναται, ἐκ τῆς αὐτοῦ φύσεως ἴδιον ἔχων τὸ ψεῦδος, φυσικῶς μὴ δυνάμενός ποτε ἀλήθειαν εἰπεῖν (Ὁριγένης).

8. Οὐκ Εὐτρόπιος ἀντίδικός σου ἔστιν, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια· αὕτη γὰρ ἀντιδικεῖν τοῖς ψευδηγόροις πέφυκε, καὶ γὰρ ἀήττητος καὶ ἀθάνατος ὑπάρχει ἡ ἀλήθεια, βλάστημα τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ οὔσα (Ὁριγένους Ἀμφιβαλλόμενα - Ἀδαμαντίου Διάλογος).

9. «Μακάριοι οἱ πεινῶντες καὶ διψῶντες τὴν δικαιοσύνην». Πεινῶντας καὶ διψῶντας τὴν δικαιοσύνην λέγει τοὺς μετὰ προθυμίας καὶ ὀρέξεως τὴν δικαιοσύνην ποιούντας. «Χορτασθήσονται» γὰρ, φησὶν, καὶ ἐνταῦθα ὡς ὀλίγοις ἀρκούμενοι· πολλῶ δὲ πλέον ἐν τῇ μελλούσῃ ζωῇ, ὡς αἰεὶ μετὰ Χριστοῦ διάγοντες· ἔνθα οὔτε λύπη οὔτε στεναγμός ἐστίν (Μ. Ἀθανάσιος).

10. Ἄκουε καὶ ταύτην τὴν ἐντολήν. Ἀλήθειαν ἀγάπα καὶ πᾶσα ἀλήθεια ἐκ τοῦ στόματός σου ἐκπορευέσθω, ἵνα τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ κατοικῇ σοι. Οἱ γὰρ ψευδόμενοι ἀθετοῦσι τὸν Θεόν. Ἐλαβον γὰρ Πνεῦμα ἀληθείας καὶ ἐγένοντο οἰκητήρια τοῦ ἀληθινοῦ Πνεύματος. Ἐὰν οὖν τὴν ἀλήθειαν φυλάξης, δυνήσῃ σεαυτῷ ζῶην περιποιήσασθαι (Μ. Ἀθανάσιος).

(Συνεχίζεται)

ΑΡΙΣΤΟΔΗΜΟΣ Χ. ΖΑΓΚΑΣ

ΤΟ ΜΗΝΥΜΑ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

ΕΙΣ ΤΟΥΣ ΨΑΛΜΟΥΣ*

Μετὰ τὴν μικρὰν αὐτὴν παρένθεσιν τῶν δύο ἀποσπασμάτων τῆς Γενέσεως καὶ τῆς Ἐξόδου, ὁμιλούντων «σκιωδῶς» περὶ τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν, ἐρχόμεθα εἰς τὸ κυρίως θέμα μας, ἐραυζόμενοι ἀποσπάσματα ἀπὸ τοὺς Ψαλμοὺς, κατὰ σειρὰν, ἀναφερόμενα εἰς τὸ αὐτὸ θέμα, ὡς ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ παρόντος ἀναγράφεται:

Εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμ. α' 5) διαβάζομεν: «Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται ἀσεβεῖς ἐν κρίσει· οὐδὲ ἁμαρτωλοὶ ἐν βουλῇ δικαίου». Ὁ Εὐστάθιος ὁ Ζυγαβηνὸς ἐρμηνεύων τὸν στίχον αὐτὸν γράφει: «Βλέπε ἐδῶ, ἀγαπητέ, τοῦ ἐν τῷ Δαβίδ λαλοῦντος ἀγίου Πνεύματος τὴν ἀκριβειαν· ἐπειδὴ δὲν εἶπεν ἀπλῶς, ὅτι δὲν θέλουν ἀναστηθῶν οἱ ἀσεβεῖς, ἀλλὰ ἐπρόσθεσε καὶ τὸ (ἐν κρίσει), ἐπειδὴ καὶ οἱ ἀσεβεῖς ἔχουν μὲν νὰ ἀναστηθῶν, ἔχει ὅμως διὰ νὰ κριθῶν, διατι αὐτοὶ εἶναι αὐτοκατάκριτοι ἀπὸ ἐδῶ. «Ὁ μὴ γὰρ πιστεύων, φησὶν, ἤδη κέκριται» (Ἰωάν. γ', 8) ἀλλ' ἔχουν νὰ ἀναστηθῶν διὰ νὰ κριθῶν καὶ νὰ τιμωρηθῶν, κατὰ τοὺς Χρυσόστομον καὶ Θεοδώρητον». Ἐδῶ ἔχομεν μίαν ἀκριβῆ εἰκόνα καὶ βεβαίωσιν τῆς ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν καὶ τῆς τύχης αὐτῶν, τόσον τῶν δικαίων, ὅσον καὶ τῶν ἁμαρτωλῶν.

Περὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου καὶ τῆς σωτηρίας τῶν ἁμαρτωλῶν μᾶς ὁμιλεῖ ὁ 3ος Ψαλμὸς (στ. 5-7) μὲ τοὺς ἐξῆς στίχους: «Ἐγὼ δὲ ἐκοιμήθην καὶ ὑπνώσα. Ἐξηγέσθην ὅτι Κύριος ἀντιλήφεταιί μου. Οὐ φοβηθήσομαι ἀπὸ μυριάδων λαοῦ, τῶν κύκλωφ συνεπιτιθεμένων μοι. Ἀνάστα, Κύριε, σῶσόν με, ὁ Θεός μου. Ὅτι ἐπάταξας πάντας τοὺς ἐχθραίνοντάς μοι ματαίως. Ὅδόντας ἁμαρτωλῶν συνέτριψας».

Οἱ πατέρες ἐρμηνεύοντες αὐτὰ θεωροῦν ὅτι οἱ στίχοι οὗτοι ὁμιλοῦν περὶ τοῦ θείου πάθους καὶ τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. Ἡ ἐρμηνεία, ἣν δίδει ὁ Εὐστάθιος ὁ Ζυγαβηνὸς εἰς τὴν περικοπὴν αὐτὴν, ἔχει ὡς ἐξῆς: «Μὲ τὸ νὰ ἡσθάνθη ὁ Δαβίδ, καθ' ὃ Προφῆτης, ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει νὰ τὸν βοηθήσῃ, διὰ τοῦτο λέγει, ὅτι ἐγὼ ἀνέστησα τὸ φρόνημα τῆς ψυχῆς μου τὸ καταπεσὸν ἀπὸ τὰς θλίψεις». Κατὰ τὸν Νύσσης Γρηγόριον: «Ἀρμόσσει δὲ τῷ ἐφ' ἁμαρτίαις μετανοοῦντι εἰπεῖν: ὑπνώσα τὸν τῆς ἁμαρτίας ὑπνον, ἀλλ' αὐθις ἀνένηψα,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 427 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 13-14 τεύχους.

τοῦ Θεοῦ τῆς ἐμῆς ἐπιλαβομένου χειρός». Ἀνάλογα λέγει καὶ ὁ Κύριλλος Ἱεροσολύμων.

Μερικοὶ δὲ λέγουσιν, ὅτι ταῦτα προφητεύει ὁ Δαβὶδ περὶ τῆς ἀναστάσεώς του· ἦτοι ἐγώ, ἀφ' οὗ ἀποθάνω, θέλω κοιμηθῶ καὶ θέλω ὑπνώσω εἰς πολὺν καιρὸν, ἐπειδὴ ἔχει νὰ μείνη τὸ σῶμά μου νεκρὸν καὶ ἀνερέργητον ἐν τῇ γῆ· ὕστερον δὲ ἀπὸ χρόνους, ἔχω νὰ ἀναστηθῶ, ἢ ὅταν ὁ Χριστὸς μέλλῃ νὰ καταβῆ εἰς τὸν Ἄδην καὶ νὰ ἀναστήσῃ τοὺς ἐν τῷ Ἄδῃ ἢ ὅταν ἔχῃ νὰ ἀναστήσῃ ὅλους τοὺς νεκροὺς ἐν τῇ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος».

Ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐρμηνεύων ὁ Κύριλλος τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ γράφει: «Γέγονε δὲ καὶ τῷ Χριστῷ ἐγγήγορσις ὡσπερ ἐξ ὕπνου ἢ ἐκ νεκρῶν Ἀνάστασις· ἐκοιμήθη μὲν γὰρ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ, τὸ πνεῦμα τῷ Πατρὶ παραθέμενος καὶ ὑπνωσεν ὕπνον τριήμερον ἐν τῷ τάφῳ κατατεθείς· ἀνέστη δέ, τοῦ Πατρὸς Αὐτὸν ἐκ τῶν πυλῶν τοῦ θανάτου ὑψώσαντος».

Κατὰ τὸν Εὐσέβιον ἡ ἐρμηνεία τοῦ στίχου αὐτοῦ ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁ Δαβὶδ προφητεύει διὰ τὸν ἑαυτὸν του ὅτι μέλλει νὰ ἀναστηθῆ μαζὶ μὲ τοὺς Δικαίους, ὅπου ἀνέστησεν ὁ Χριστὸς, ὅταν κατέβῃ εἰς τὸν Ἄδην καὶ ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, ὅθεν καὶ λέγει ταῦτα θαρσῶν τῇ δυνάμει τῆς τοῦ Κυρίου Ἀναστάσεως».

Ταῦτα δὲ ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ ὑπόστασιν καὶ κῦρος ἐξ ἐκείνων, ποὺ ὁ Εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος (κζ' 52) μᾶς παραδίδει, γράφων σχετικῶς: «Πολλὰ γὰρ σώματα τῶν κεκοιμημένων ἁγίων ἠγέρθη».

Προερχόμενοι, φθάνομεν εἰς τὸν νη' Ψαλμὸν, ὁ ὁποῖος ἐπιγράφεται: «Εἰς τὸ τέλος· μὴ διαφθείρης· τῷ Δαβὶδ εἰς στηλογραφίαν· ὅποτε ἀπέστειλε Σαοὺλ καὶ ἐφύλαξε τὸν οἶκον αὐτοῦ τοῦ θανατῶσαι αὐτόν». Εὐστάθιος ὁ Ζυγαβηνός, εἰς τὸ ἔργον του: «Ἐρμηνεία εἰς τοὺς ἑκατὸν πενήκοντα ψαλμοὺς τοῦ Προφητᾶνακτος καὶ Θεοπάτορος Δαβίδ. Ἐν τῇ κατὰ τὴν Κ/πολιν τοῦ γένους τυπογραφίᾳ ραωθ' (Τόμ. Α', σ. 472) ἐξηγεῖ τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὁ Δαβὶδ ἔγραψε τὸν ψαλμὸν αὐτόν: «Ἐπειδὴ ὁ Σαοὺλ ἐφθόνηε τὸν Δαβίδ, διὰ τοῦτο συχναῖς φοραῖς ἐπεβούλευεν αὐτόν· ὅθεν καὶ μίαν φορὰν συντρώγοντας μὲ τὸν Δαβίδ ἐπῆρε κοντᾶρι καὶ ἔρριψε κατ' ἐπάνω του· ἐπειδὴ δὲ ὁ Δαβίδ ἐπαρამέρισε, ἐκτύπησε τὸ κοντᾶρι εἰς τὸν τοῖχον· ἀναχωρήσαντος λοιπὸν τοῦ Δαβίδ, ὁ Σαοὺλ ἔστειλε στρατιώτας καὶ ἐφύλαττον τὸν οἶκον αὐτοῦ, διὰ νὰ πιάσωσιν αὐτόν.... ἢ δὲ γυνὴ τοῦ Δαβίδ Μελχὸλ, ἡ θυγάτηρ Σαοὺλ, ἐφανέρωσε τὴν ἐπιβουλὴν ταύτην εἰς τὸν ἄνδρα τῆς Δαβίδ· ὅθεν διὰ τοῦ παραθυρίου κατεβάσασα αὐτόν, τὸν ἔκαμε νὰ φύγῃ καὶ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὸν κίνδυνον· καθὼς ἡ πρώτη τῶν Βασιλειῶν ἱστορεῖ ἐν κεφ. ιθ', ἀφοῦ λοιπὸν

ἔφυγε καὶ ἐγλύτωσεν ὁ Δαβίδ, ἐσύνθεσε τὸν παρόντα ψαλμόν· τὸ δὲ τέλος μὴ διαφθείρης ὅπου ἔχει ἡ ἔπανωγραφὴ τοῦ ψαλμοῦ κατὰ ἄλλον τρόπον πρέπει νὰ ἐξηγηθῇ ἐδῶ· διότι αὐτὴ διδάσκει, ὅτι πρέπει νὰ μὴ ἀποκάνωμεν καὶ νὰ μικροψυχῶμεν εἰς τοὺς πειρασμούς· ἀλλὰ νὰ ἀποβλέπωμεν εἰς τὸ τέλος αὐτῶν, καὶ οὕτω νὰ μὴ διαφθείρωμεν τὴν ὑπομονήν· τὸ δὲ τῷ Δαβίδ εἰς στηλογραφίαν, δηλοῖ, ὅτι ὁ ψαλμὸς οὗτος ἐποιήθη ἀπὸ τὸν Δαβίδ, πρὸς ἀνεξάλειπτον μνήμην τῶν τότε συμβάντων εἰς αὐτόν».

Ὁ ψαλμὸς αὐτὸς ἀρχίζει οὕτως: «Ἐξελοῦ με ἐκ τῶν ἐχθρῶν μου ὁ Θεός, καὶ ἐκ τῶν ἐπανισταμένων ἐπ' ἐμέ λύτρωσαί με. Ρῦσαί με ἐκ τῶν ἐραζομένων τὴν ἀνομίαν, καὶ ἐξ ἀνδρῶν αἱμάτων σῶσόν με». Τελειώνει δὲ ὡς ἐξῆς: «Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τῇ δυνάμει σου· καὶ ἀγαλλιάσομαι τὸ πρῶτ' τὸ ἔλεός σου. Ὅτι ἐγενήθης ἀντιλήπτωρ μου καὶ καταφυγὴ μου· βοηθός μου εἶ, σοὶ ψαλῶ· ὅτι σὺ ὁ Θεός ἀντιλήπτωρ μου εἶ, ὁ Θεός μου, τὸ ἔλεός μου».

Διὰ τὸν στίχον: «Ἐγὼ δὲ ἄσομαι τῇ δυνάμει σου...» ὁ Μέγας Ἀθανάσιος δίδει τὴν ἀκόλουθον ἐρμηνείαν: «Ἐγὼ, φησί, χαρῆσομαι ἐπὶ τῷ ἔλεει σου, τῷ γενομένῳ ἐν τῷ πρῶτ' τῆς σῆς Ἀναστάσεως· δι' αὐτοῦ γὰρ ἀντελάβου μου καὶ καταφυγὴ ἐν θλίψει γεγένησαι· διὸ καὶ ψαλμοὺς ἀναπέψω σοι τῷ Θεῷ τῷ ἐλεήσαντί με· ψαλῶ γάρ, οὐχ ἵνα τὸν πλησίον τέρψω· ἀλλὰ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ προσφέρων, ἀνθ' ὧν σαρκωθεὶς ἔλεος γέγονέ μοι· οὐ γὰρ ἦλθεν ἵνα κρίνῃ τὸν Κόσμον, ἀλλ' ἵνα σώσῃ τὸν Κόσμον».

Πρὶν προχωρήσωμεν ἐν τοῖς ἐπομένοις, δίδομεν τὸ ἀκόλουθον ἀπόσπασμα, εἰς τὸ ὅποιον δίδεται ἀλληγορικὴ ἐρμηνεία τοῦ παθήματος τοῦ Δαβίδ, τὸ ὅποιον ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ γραφῇ ὁ νῆψαλμός. «Ὁ δὲ Νύσσης Γρηγόριος ἀλληγορικῶς εἰς τὸν Χριστὸν ἐννοεῖ τὴν ἱστορίαν ταύτην τὴν συμβάσαν εἰς τὸν Δαβίδ, ὅτι ἦτον προφητεία διὰ τὴν οἰκονομίαν τοῦ Κυρίου· διὰ μὲν γὰρ τοῦ Δαβίδ, ὁ ἐκ τοῦ Δαβίδ προμηνύεται Χριστός· τὸν δὲ Χριστὸν ὁ χρησθεὶς διασημαίνει, ἡ δὲ κιθάρα (μὲ τὴν ὅποιαν ἔψαλλεν ὁ Δαβίδ) σημαίνει τὸ ὄργανον τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Κυρίου· ἡ δὲ ἐκ ταύτης ᾠδὴ ἐστὶν ὁ διὰ τοῦ σαρκωθέντος φανερωθεὶς ἡμῖν λόγος, οὗ ἔργον ἐστὶν ἀφανίσαι τὴν ἐκ Δαιμόνων παραφοράν· ἵνα μηκέτι ᾧσιν οἱ θεοὶ τῶν Ἑθνῶν Δαιμόνια· ἀλλ' ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ ἐν ἑαυτῷ τοὺς Δαίμονας ἔχων, ὅταν ὑποχωρήσῃ τὰ πνεύματα τῇ ᾠδῇ τοῦ τῷ ὄργανον ἐπὶ τούτῳ ἀρμολογημένου, πατάσσει αὐτὸν τῷ δόρατι· τὸ δὲ δόρυ ξύλον ἐστὶ σιδήρῳ καθωπλισμένον· ἀλλὰ δέχεται ἀντ' ἐκείνου ὁ τοῖχος τὸ δόρυ· τοῖχον δὲ νοοῦμεν τὴν γῆνιν οἰκονομίαν, δι' ἧς τὸ σῶμα καταμανθάνομεν, περὶ δὲ τὸ ξύλον βλέπομεν

τοῦ σταυροῦ καὶ τὸν σίδηρον· ὁ δὲ Δαβίδ ἐκεῖνος ὁ χριστός τε καὶ βασιλεύς, ἔξω τοῦ πάθους ἐστίν· ἡ γὰρ θεότης ἐν τῷ σταυρῷ καὶ τοῖς ἡλοῖς οὐ γίνεται· Μελχὸλ δὲ ἀκούσαντες ἐκ τοῦ Σαοὺλ γεννωμένην, ἡ Δαβίδ ἐκοινώνησεν, οὐ ξενιζόμεθα πρὸς τὸ ἀκόλουθον βλέποντες· οἶδαμεν γάρ, ὅτι ὁ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν, ἀλλὰ πατὴρ ἐγένετο τοῦ θανάτου ὁ τῆς κακίας βασιλεύς, ὁ ἑαυτὸν τῆς ζωῆς στερήσας· φθόνῳ γὰρ Διαβόλου ὁ θάνατος εἰσῆλθεν, ἐβασίλευσε δὲ ἀπὸ Ἀδάμ καὶ ἕως Νόμου, ὃν βούλεται μηκέτι βασιλεύειν ἐν ἡμῖν ὁ Ἀπόστολος ἐν τῷ θνητῷ ἡμῶν σώματι· ὁ οὖν ὑπὲρ τοῦ θανάτου γευσάμενος ἐν τῷ οἴκῳ τῆς γεννωμένης ὑπὸ τοῦ νοηθέντος ἡμῖν Σαοὺλ γίνεται ὄνομα δὲ αὐτῇ Μελχὸλ, ὁ δηλοῖ βασιλείαν· διὰ τὸ μέχρι τότε βασιλεύειν τὴν ἁμαρτίαν τῆς φύσεως· ἐνταῦθα δὲ γενόμενος, αὐτὸς μὲν διὰ θυρίδος ἐξέρχεται· σημαίνει δὲ ἡ θυρίς τὴν ἐπὶ τὸ φῶς πάλιν ἐπάνοδον, τοῦ ἑαυτὸν τοῖς ἐν σκότει καὶ σκιαῖ καθημένοις δεῖξαντος (τοῦ Χριστοῦ δηλαδή)· τὰ δὲ κενοτάφια αὐτοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης δρᾶται, οἱ γὰρ ζητοῦντες τὸν Κύριον, εἶδον τὸν τάφον, ἐν ᾧ ἐτάφη, κενὸν τοῦ ζητουμένου σώματος· μόνα δὲ ἦν αὐτῷ τὰ ἐντάφια· οὐκοῦν νοοῦμεν ὅτι τὴν ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου σημαίνει τὴν ἀπὸ τοῦ τάφου, τὰ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ Δαβίδ κενοτάφια· δι' ὧν γίνεται ὁ ἀληθινὸς τοῦ θανάτου ἡμῶν ἀποτροπιασμός· τὸ γὰρ ἦπαρ τῶν αἰγῶν, ὅπερ ἡ Μελχὸλ ὑπὸ τῷ κραββάτῳ καὶ τοῖς κενοταφίοις τοῦ Δαβίδ ἔθηκε, τοῦτο εἰς ἀποτροπιασμὸν θανάτου τοῖς τότε ἐκ συνηθείας ἐγένετο· ἐδήλου δὲ τὸ ἦπαρ τὸ τοῦ Κυρίου αἷμα· τοῦ γὰρ τραθέντος τοίχου ἀντὶ τοῦ σώματος ἐνόησαμεν, αἷμα μὴ ἔχοντος, ὡς ἂν μὴ ἀργὸν ληφθεῖν τὸ καιριώτατον τῶν εἰς τὸ μυστήριον νοουμένων, δι' οὗ ἐλυτρώθημεν· τὸ αἷμα, λέγω· διὰ τοῦτο ἐν τοῖς κενοταφίοις τὸ ἦπαρ ὄθεν οὐδὲ τὸ αἷμα λείπει τῷ γενομένῳ τῇ φύσει τῶν ἀνθρώπων ἀποτροπιασμῷ τοῦ θανάτου διὰ τῆς ἐκ νεκρῶν Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου, ἣν σημαίνει τὸ κενοτάφιον».

(Συνεχίζεται)

AN. N. ΝΟΜΙΚΟΣ

Παρακαλοῦνται οἱ ἀποστέλλοντες ταχυδρομικὰς ἐπιταγὰς πρὸς τὰ περιοδικὰ «Ἐκκλησία», «Θεολογία» καὶ «Ἐφημέριος», ὅπως σημειῶσιν ἐπ' αὐτῶν τὴν αἰτίαν τῆς ἀποστολῆς.

Η ΣΚΕΠΗ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ*

«Ρίζα τοῦ Ἰησοῦ».

Σὲ μιὰ ἐποχή, κατὰ τὴν ὁποία ἡ ἀθεΐα, ὁ ὕλισμὸς καὶ ὁ ἄκρατος ἐγωϊσμὸς σείουν τὰ θεμέλια τοῦ κόσμου καὶ ἄνεμος ἀνατροπῆς πνέει κατὰ πάσης ἠθικῆς καὶ θείας ἐξουσίας, οἱ μέρες τῆς Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς καὶ περισσότερο ἢ ἀνάμνησι τῆς πορείας τοῦ Θεοῦ Πάθους, μὲ ὅλα τὰ δραματικὰ γεγονότα, ἔρχεται νὰ μᾶς προσφέρῃ μιὰ νότα ὁμορφιάς, συγκινήσεως, θρησκευτικῆς ἀνατάσεως καὶ ἐσωτερικῆς ἀναγεννήσεως.

Ἰδιαίτερα ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία, μὲ τὴν προβολὴ τοῦ προσώπου τῆς Θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀρχὴ τῆς περιόδου αὐτῆς, ἔρχεται νὰ μᾶς θυμίσῃ τὸ βαθὺ ἀνθρώπινο στοιχεῖο τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως. Νὰ μᾶς παραδειγματίσῃ μὲ τὸ μυστήριον καὶ μὲ τὴν ἀγιότητα τῆς Παναγίας, ποῦ ἀξιώθηκε νὰ λάβῃ τόσο σπουδαῖο μέρος στὸ μεγάλο σχέδιον τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ ζωὴ τῆς Θεοτόκου πάνω στὴ γῆ, ἡ ἀρετὴ της, ἡ ἀφοσίωσι τῆς καρδιάς της στὸν Ὑψιστόν, ἡ ταπεινότητά της καὶ ἡ ἀγνότητά της, εἶναι τὰ στοιχεῖα ποῦ τονίζουν τὰ λόγια τῆς Ἐκκλησίας μας αὐτιές τις μέρες. Μὲ τοὺς ὠραιότερους ὕμνους της προσπαθεῖ νὰ σταλάξῃ στὸν πιστὸ τὴ μορφὴ, τὸ κάλλος καὶ τὸ στολισμὸ τῆς Θεοτόκου, σὰν ἓνα πλάσμα μοναδικὸ καὶ ὅμως ἀνθρώπινο!

Καὶ πολὺ σωστά! Γιατὶ ἡ Θεοτόκος ἴσως εἶναι ἀπὸ τὰ θεῖα πρόσωπα, ποῦ βρίσκονται περισσότερο κοντὰ στὸν ἄνθρωπον καὶ στὸ Θεό. Ἡ ἀγάπη καὶ ἡ καλωσύνη της,

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 458 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 15-16 τεύχους.

ἔτσι ὅπως ἀκριβῶς τὰ ἔζησε καὶ τὰ ἐξέφρασε, τὴν κάνουν μοναδικὸ συμπαραστάτη καὶ βοηθὸ του στὶς πιὸ κρίσιμες στιγμὲς τοῦ βίου του. Γίνεται «πάντων τῶν θλιβομένων ἢ χαρᾶ», «τῶν ἀδικουμένων ἢ προστάτις», «τῶν ἀσθενούντων ἰατρὸς» καὶ ἔρχεται νὰ συμπαρασταθῇ στὸ παιδί της, τὸν ἄνθρωπο.

Ἐκείνη ἔγινε τὸ μέσον, διὰ τοῦ ὁποίου ὁ Χριστὸς κατέβασε τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ καὶ ἀνέβασε τὴ γῆ στὸν οὐρανό!

Ἐκείνη, μὲ τὴ θεία Γέννησι, ἔδωσε σάρκα γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ μορφὴ ἀνθρώπινη ὁ Θεὸς καὶ νὰ θεοποιηθῇ ὁ ἄνθρωπος. Νὰ λάβῃ σάρκα ὁ Θεῖος Λόγος καὶ ὁ ἄνθρωπος νὰ πληρωθῇ ἀπὸ τὸν αἰώνιο Λόγο.

Ἡ ζωὴ της ἐξάλλου ἀνάμεσα στοὺς κοινούς ἀνθρώπους, τὸ ἀνεπηρέαστο τοῦ χαρακτῆρος της μέσα στὴν ἁμαρτία καὶ ἡ πνευματικὴ της σταθερότητα, ἀποδεικνύουν, ὅτι τὸ περιβάλλον καθόλου δὲν μπορεῖ νὰ θίξῃ τίς ψυχὲς ποὺ εἶναι ἀφοσιωμένες σ' ἓνα ἰδανικό. Σ' ἓνα ὑψηλὸ στόχο. Σὲ μιὰ αἰωνία ἀρχή, πέρα ἀπὸ τὴν καθημερινὴ φθορὰ καὶ στειρότητα τοῦ παρόντος.

*

Ἰδιαιτέρα, γιὰ τὴν Πατρίδα μας, ἡ Θεοτόκος κατὰ τίς μέρες αὐτὲς «τῶν Χαιρετισμῶν» καὶ τοῦ «Ἀκαθίστου ὕμνου» ἀποτελεῖ εὐκαιρία τιμῆς, ἀγάπης, εὐγνωμοσύνης καὶ προσευχῆς.

Δεμένη ἄρρηκτα μὲ τίς θλίψεις, τίς χαρὲς, τοὺς πόνους καὶ τίς δημιουργικὲς ἐξάρσεις τοῦ λαοῦ μας, δέχεται τίς μέρες αὐτὲς ὅλο τὸ περίσσειμα τῆς καρδιάς τῶν Ἑλλήνων ὀρθοδόξων, τίς παρακλήσεις καὶ τὴ δοξολογία τους. Ἡ «Κεχαριτωμένη» γίνεται ἡ πραγματικὴ Μητέρα τοῦ καθενὸς καὶ στὴν ἀγκάλη της, ἡ ὁποία καταξιώθηκε νὰ

δεχθῆ τὸν ἴδιον τὸ Θεό, προσφεύγουν ὅλοι ἐκεῖνοι πού ζητοῦν καὶ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τῆ βοήθειά της καὶ ἀναφωνοῦν μαζί μὲ τὸν ποιητή:

«*Ω* παναγία Μητέρα, ὦ πηγὴ τοῦ ἐλέους, ὦ προστασία τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ καταφυγὴ, ἐπάκουσον τὴν ταπεινὴν ἡμῶν ἰκεσίαν καὶ δέησιν. Δεῖξον τὰ μητρικὰ σπλάγχνα σου πρὸς τὸν φιλόανθρωπον καὶ ἐλεήμονα Κύριον καὶ δυσόπησον αὐτὸν νὰ συγχωρήσῃ τὰς ἁμαρτίας μας, νὰ ἐλεήσῃ τὴν ψυχὴν μας, νὰ κυβερνήσῃ τὴν ζωὴν μας, νὰ εὐσπλαγχνισθῇ τὸ ὀρθόδοξον γένος μας»).

*

Καὶ βέβαια εἶναι πολὺ παρήγορο ὅτι ὁ λαὸς μας σπεύδει προθυμότατα νὰ ὑμνήσῃ σὲ κάθε εὐκαιρία τὴ Θεοτόκο. Νὰ τὴν τιμῆσῃ καὶ νὰ τὴν ἀγαπήσῃ, ὡς γέφυρα τ' οὐρανοῦ μετὰ τῆς γῆς καὶ ὡς Μητέρα τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων.

Ἐν τούτοις ἡ μεγαλύτερη τιμὴ γιὰ Ἐκείνη καὶ ἡ εὐγνωμοσύνη, τὴν ὁποία θὰ μπορούσε νὰ προσφέρῃ καθένας χριστιανός, εἶναι, ἀσφαλῶς, ἡ ἴδια ἡ ἐνάρετη ζωὴ μας! Εἶναι τὸ καθημερινὸ χριστιανικὸ παράδειγμά μας καὶ ἡ συνεχὴς ἐπιτέλεσι τοῦ χρέους μας πρὸς τὸν ἑαυτὸν μας, πρὸς τὸν πλησίον μας καὶ πρὸς τὸ Θεό, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ κατευθύνῃ τίς σκέψεις καὶ τὸ βίον μας.

Μόνο τότε τιμοῦμε, δοξάζουμε καὶ εὐλαβοῦμεθα τὴν Παναγία καὶ Μητέρα ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Καὶ

μόνο τότε κάθε μας ίκεσία και κάθε μας παράκλησι γίνεται αποδεκτή ὅπωςδήποτε και ἡ Θεοτόκος στέκεται κοντά στους πόνους, στις θλίψεις και στα προβλήματα μας.

Και αὐτὴ εἶναι ἡ καλύτερη μνήμη και δοξολογία για τίς μέρες αὐτές πρὸς τὴν Παναγία.

*

«Χαῖρε καταφύγιον πάντων ἀνθρώπων και τῆς ἐμῆς ταπεινότητος. Ἄλλὰ πῶς δυσωπήσω, πῶς ἐξυμνήσω, πῶς μεγαλύνω τὸ κράτος σου, Δέσποινα; Ἐκαρδίωσας ἡμᾶς, ἐκαρδίωσας, ὡς ἔφη Σολομών ἐν τοῖς Ἑσμησιν. Σὲ ἐν οὐρανῷ μεγαλύνουσι ἄγγελοι· σὲ ἐπὶ γῆς τῶν ἀνθρώπων δυσωποῦσι τὰ πλήθη· σὲ τρέμουσι τῶν δαιμόνων τὰ σίφη. Σὺ και τὸ κάλλος τῆς παρθενίας ἐφαίδρυνας, και τὴν γένναν ἐδόξασας· σὺ τὸ γυναικεῖον γένος εὐλόγησας, και τῶν ἀνδρῶν τὸ γένος ἐκάθηρας και Θεῷ προσήγαγες· σὺ ὡς καθαρὰ και ἄμωμος, τοὺς καθαρὸς ἀποδέχει ὡς φιλάγαθος, και τοὺς μὴ καθαρὸς καθαρῆναι ὡς ἐλεήμων ἐφίεσαι. Κάθαρον ἡμᾶς, φώτισον ἡμᾶς, ὁδήγησον ἡμᾶς εἰς αἰώνιον ζωὴν».

(Συνεχίζεται)

ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΦΕΡΟΥΣΗΣ

Δι' ὅ,τι ἀφορᾷ εἰς τὸν «Ἐφημέριον» ἀπευθυντέον:
Πρὸς τὴν Διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»,
Ὅδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθήναι (140).

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

268. Δύναται ὁ ἱερεὺς νὰ χρησιμοποιοῖσῃ κατὰ τὴν βάπτισιν ἁγιασμὸν ἀπὸ βάπτισμα πού ἐτέλεσε κατὰ τὴν προηγουμένην Κυριακὴν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Δ. Τσαουκτσῆ).

Κάθε ἀκολουθία ἁγίου βαπτίσματος προϋποθέτει τὸν καθαγιασμὸ τοῦ ὕδατος, πού σὲ ὅλα τὰ Εὐχολογία μας, χειρόγραφα καὶ ἔντυπα, προηγείται τῆς καθ' αὐτὸ πράξεως τοῦ βαπτίσματος. Γνωρίζω μία μόνον ἐξάίρεσι στὸν κανόνα αὐτόν, πού κατὰ τόπους τηρεῖται παρ' ἡμῖν, ἀσφαλῶς δὲ διασώζει μία παλαιὰ ἐν προκειμένῳ παράδοσι. Κατὰ τὴν ἡμέρα δηλαδὴ τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων στὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας ρίπτεται μέγας ἁγιασμὸς καὶ παραλείπεται ἡ εὐλόγησις τοῦ ὕδατος. Ἔχω τὴν γνώμην, ὅτι τοῦτο ὀρθῶς γίνεται.

Στὴν Δυτικὴ Ἐκκλησία, κατὰ παλαιὰ ἐπίσης συνήθεια, ὁ ἁγιασμὸς τοῦ ὕδατος ἐγένετο μόνον μία φορὰ τὸ ἔτος, κατὰ τὴν παννυχίδα τοῦ Πάσχα, καὶ καθ' ὅλο τὸ ἔτος τὸ τότε ἁγιασθὲν ὕδωρ διητηρεῖτο καὶ δι' αὐτοῦ ἐγένοντο τὰ βαπτίσματα. Στὴν Ἐκκλησίᾳ μας δὲν ἔχομε τὸ ἔθος αὐτό. Σὲ ὀρθοδόξους ἑλληνικοὺς ναοὺς τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὅπου γίνονται πολλὰς βαπτίσεις κάθε Κυριακῆ, ἔχω γνωρίσει περιπτώσεις, πού ἀγιάζουν τὸ ὕδωρ σὲ πολλὰ δοχεῖα κατὰ τὴν πρώτην βάπτισιν καὶ ἀφοῦ ἀνανεώσουν τὸ ὕδωρ τῆς κολυμβήθρας, ἀρχίζουσι τὰς ἐπομένους βαπτίσεις ἀπὸ τὸ « Ἀλληλούϊα » καὶ τὴν ἔκχυσι τοῦ ἐποριστικοῦ ἐλαίου, πού καὶ αὐτὸ ἀγιάζουν κατὰ τὸ πρῶτο βάπτισμα. Αὐτὸ ὅμως ἀποτελεῖ μία λύσι ἀνάγκης, πού, φυσικὰ, δὲν θὰ εἶχε κανεὶς τὸ δικαίωμα νὰ σκεφθῆ γιὰ τὴν γενίκευσίν της, πολὺ περισσότερο ὅταν πρόκειται ὄχι γιὰ τὴν ἰδίαν ἡμέραν, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐπομένη Κυριακῆ.

269. Δυνάμεθα νὰ ἀλλάξωμεν τὴν θέσιν τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου κατὰ τὰς Κυριακάς, λέγοντες αὐτὸ πρὸ τῶν καταβασιδῶν; (Ἐρώτησις Αἰδεσιμ. Γρ. Γρηγορίου).

Ἡ ἀρχικὴ θέσις τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου τοῦ μοναχικοῦ ὄρου τοῦν Κυριακῶν δὲν εἶναι ἀπολύτως ἐξηκριβωμένη. Ὑπάρχουν

διάφορες σχετικῆς ὑποθέσεις, πού στηρίζονται σὲ ἐνδείξεις τῶν χειρογράφων ἢ στὴν θέσιν ἐπὶ μέρους στοιχείων τῆς ἀκολουθίας τοῦ ὄρθρου τῶν Κυριακῶν ἢ σὲ παράλληλα ἄλλων λειτουργικῶν τύπων. Πιθανώτερο φαίνεται πὼς τὸ εὐαγγέλιο τοῦ ὄρθρου ἀνεγινώσκето ἐξ ἀρχῆς στὴν θέσι πού καὶ σήμερα διαβάζεται τὸ εὐαγγέλιο τοῦ ὄρθρου τῶν ἑορτῶν, δηλαδὴ μετὰ τὴν στιχολογία τοῦ Ψαλτηρίου καὶ πρὸ τῶν κανόνων. Σ' ὅλα πάντως τὰ σωζόμενα χειρόγραφα καὶ στὰ ἔντυπα ἀκόμη λειτουργικά βιβλία τὸ ἑωθινὸ εὐαγγέλιο προβλέπεται νὰ ἀναγνωσθῆ πρὸ τῶν κανόνων. Ἀκριβῶς ἡ τάξις αὐτὴ τηρεῖται μέχρι καὶ σήμερα στὰς Μονάς.

Ὅταν ὁ μοναχικὸς ὄρθρος εἰσῆχθη στοὺς ἐνοριακοὺς ναοὺς, ἀνέκυψε πρόβλημα προσαρμογῆς γιὰ πρακτικοὺς καθαρῶς λόγους. Ὅπως προβλέπεται ἀπὸ τὴν ἀνωτέρω ἐκτεθεῖσα διάταξι, ἡ τάξις τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου παρεμβάλλεται σχεδὸν στὴν ἀρχὴ τοῦ ὄρθρου. Στις ἐνορίες μάλιστα, ὅπου δὲν ἐστιχολογεῖτο τὸ Ψαλτήριον, ἀλλὰ ἐψάλλοντο μόνον τὰ τροπάρια — καθίσματα (τὸ καθεστὼς αὐτὸ ἴσχυε πάντοτε, μαρτυρεῖται δὲ ρητῶς ἀπὸ τὸν Συμεὸν Θεσσαλονίκης) ἡ ἀνάγνωσις τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου ἐγίνετο ἀκόμη ἐνωρίτερα ἀπὸ ὅ,τι στὰς Μονάς. Γιὰ τὰ Μοναστήρια αὐτὸ δὲν εἶχε σημασία, γιατί οἱ πατέρες προσέρχονται στὴν ἀκολουθία πρὶν ἀκόμη ἀρχίσῃ. Αὐτὸ ὅμως δὲν γίνεται στὰς ἐνορίας· οἱ πιστοὶ ἔρχονται στὸν ναὸ τμηματικὰ καὶ μὲ καθυστέρησι· τὸ εὐαγγέλιο ἀνεγινώσκето σὲ ἄδειο ναὸ. Ἡ τάξις ὅμως τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου δὲν εἶναι ἓνα ἀμελητέο στοιχεῖο τῆς ἀναστασίμου ὄρθρινῆς ἀκολουθίας, ἀλλ' αὐτὸ τὸ κεντρικὸ καὶ καίριο σημεῖο τῆς. Κατ' αὐτὴ ἀκούεται τὸ φαιδρὸ κήρυγμα τῆς ἀναστάσεως καὶ γίνεται πραγματικὴ ἀναπαράστασι τοῦ γεγονότος αὐτοῦ. Γιὰ τὸν λόγον αὐτὸν οἱ πατέρες, ἄγνωστο σὲ ποιά ἀκριβῶς ἐποχῇ, πάντως κατὰ τοὺς χρόνους μετὰ τὴν ἄλωσι, σκέφθηκαν ὅτι θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητηθῆ νέα θέσι γιὰ νὰ μετατεθῆ τὸ εὐαγγέλιο, γιὰ νὰ παρίσταται κατὰ τὴν ἀνάγνωσί του ὁ λαός. Τότε μετετέθη μετὰ τοὺς κανόνας, σὲ μία λειτουργικῶς παράδοξη θέσι, γιατί κατ' ἀκριβείαν ἐτοποθετήθη ὅχι στὸ τέλος, ἀλλὰ στὸ μέσον τῆς θ' ὥδῆς. Ἐν πάσει περιπτώσει ἡ μεταθέσις αὐτὴ διηυκόλυε τότε τὰ πράγματα, γιατί τότε ἐψάλλοντο οἱ κανόνες καὶ ἐκερδίετο ἔτσι ἀρκετὸς χρόνος πρὸς ὄφελος τῆς προσελεύσεως τῶν πιστῶν.

Ἐν τῷ μεταξὺ τὰ πράγματα ἀλλάξαν ἀρκετά. Οἱ κανόνες οὐσιαστικὰ περιέπεσαν σὲ ἀχρησία (ψάλλονται συνήθως μόνον ἢ α' καὶ γ' ὥδῃ καὶ αὐτὲς χωρὶς στιχολογία), οἱ καταβασίεις μετετέθησαν ἀπὸ τὸ τέλος κάθε ὥδῆς καὶ ψάλλονται ὁμαδικῶς μετὰ τὸ συναξάριο τοῦ Μηηνολογίου, καὶ οἱ πιστοὶ ἐπὶ πλέον δὲν προσέρχονται

τόσο ἐνωρίς στὸν ναό, ὅπως κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς Τουρκοκρατίας.

Ἄν μὲ τὰ σημερινὰ δεδομένα οἱ ὑπεύθυνοι γιὰ τὰ λειτουργικὰ μας πράγματα ἐσκέπτοντο ὅπως οἱ πατέρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀναζητήσουν νέα θέσι μεταθέσεως τοῦ ἑωθινοῦ εὐαγγελίου, ὄχι φυσικὰ μεταθέτοντες αὐτὸ πρὸ τῶν καταβασιῶν ἢ στὴν ἀρχαία του θέσι, ποὺ ἀπεδείχθη πρὸ αἰώνων γιὰ τὶς ἐνορίες ἀπρόσφορος. Τὴν ἀρίστη λύσι θὰ μᾶς τὴν ἔδιδε καὶ πάλι ἡ παράδοσις. Στὸν ἀρχαῖο ἄσματικὸ ἢ ἐνοριακὸ ὄρθρο τὸ ἑωθινὸ εὐαγγέλιο ἀνεγινώσκετο μετὰ τὴν δοξολογία καὶ συγκεκριμένως μετὰ τὸ ἀναστάσιμο τροπάριο «Σήμερον σωτηρία...» ἢ «Ἀναστάς ἐκ τοῦ μνήματος...», ποὺ ἐψάλλοντο ἐναλλάξ ἀνὰ δύο Κυριακὰς. Τὸ ἐνοριακὸ τυπικὸ εἶχε συντεθῆ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀναγκῶν καὶ τῆς πραγματικότητος τῆς ἐν τῷ κόσμῳ ζωῆς τῶν πιστῶν καὶ γι' αὐτὸ καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ ἀποδεικνύεται τόσο προσγειωμένον. Τὸ καίριο στοιχεῖο τοῦ ἀναστασίμου ὄρθρου τῶν Κυριακῶν, τὸ ἑωθινὸ εὐαγγέλιο, ἔπρεπε νὰ ἀναγνωσθῆ σὲ ὥρα ποὺ ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα θὰ ἦτο παρόν. Στὴν θέσι αὐτῇ τὸ βρίσκομε σήμερα μόνον κατὰ τὴν ἀκολουθία τοῦ ὄρθρου τοῦ Μεγάλου Σαββάτου (ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου θρήνου), κατὰ τὴν ὁποία τὸ εὐαγγέλιο ἀναγινώσκεται στὸ τέλος τῆς δοξολογίας, πρὸ τῆς ἀπολύσεως.

Σημειωτέον, ὅτι ἡ μετάθεσις δὲν εἶναι τόσο δύσκολος ὅσον ἐκ πρώτης ὄψεως θὰ ἐνόμιζε κανεὶς. Ἡ μετάθεσις ἀπὸ τὴν ἀρχικὴν θέσι μετὰ τοὺς κανόνας ἔγινε μόνον στὰς ἐνορίας καὶ μάλιστα μόνον τῶν ἐλληνοφώνων Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν· καὶ ἡ νέα μετάθεσις θὰ ἀφορᾷ, ἂν ποτε γίνῃ, πάλι μόνον σ' αὐτές.

Φ.

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΙΣ

Οἱ συνδρομηταὶ τῶν Περιοδικῶν «ΕΚΚΛΗΣΙΑ», «ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ» καὶ «ΘΕΟΛΟΓΙΑ» παρακαλοῦνται, ὅπως πᾶσαν ἀλλαγὴν διευθύνσεώς των γνωστοποιοῦν ἀμέσως εἰς τὰ Γραφεῖα τῶν ὡς εἴρηται Περιοδικῶν, Ἰωάννου Γενναδίου 14, Ἀθῆναι Τ. 140, δι' ἐπιστολῆς των, σημειουμένης ἀπαραίτητως τῆς παλαιᾶς διευθύνσεως, ἵνα καταστῆ δυνατὴ ἡ κανονικὴ ἀποστολὴ τῶν φύλλων.

Στὸ περιθώριο τῆς Ἀγίας Γραφῆς

Η «ΠΡΟΟΔΟΣ» ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

Κατὰ τὸ σχετικὸ συναξάρι, γινόταν ἄλλοτε στὴ βασιλίδα τῶν πόλεων μιὰ λιτανεῖα τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ποὺ διαρκοῦσε ἀπὸ τὴν 1η Αὐγούστου ἕως τὴν ἑορτὴ τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου. Αὐτὴ ἡ περιφορὰ στοὺς δρόμους τῆς Κωνσταντινουπόλεως εἶχε σκοπὸ τῆς τὸν «ἀγιασμό τοῦ τόπου καὶ νόσων ἀπαλλαγὴν». Αἰτία τῆς δὲ ἦταν «αἰ κατὰ τὸν Αὐγούστον μῆνα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ συμβαίνουσαι ἀσθένειαι». Τὸ κοντάκιο τῆς ἑορτῆς (ἡ Πρόοδος τοῦ Τιμίου καὶ Ζωοποιοῦ Σταυροῦ, 1η Αὐγούστου) ἔχει ὡς ἐξῆς: «Ὁ Σταυρὸς ὁ τίμιος, ἐμφανιζόμενος κόσμῳ, πολλαχῶς παρέχεται εὐεργεσίας τὸν πλοῦτον· δεῦτε οὖν καὶ προσκυνήσωμεν τοῦτον φόβῳ, κρᾶζοντες· σῶσον οὖς ἐπλασας, Πανοικτίρμον, ὁ Σταυρὸν καθυπομείνας καὶ ἀναστήσας ἡμᾶς τοῦ πτώματος».

Γιὰ τὴν αἰτία ποὺ ἔδωσε λαβὴ στὴν ἴδρυση αὐτῆς τῆς λειτουργικῆς συνηθείας, δὲν μπορούμε βέβαια νὰ ποῦμε ὅτι ὑφίσταται καὶ κατὰ τίς ἡμέρες μας, τοῦλάχιστο ἐξ ἴσου σοβαρὴ. Οἱ συνθήκες διαβίωσης τῶν σημερινῶν ἀστικῶν πληθυσμῶν εἶναι πολὺ πιὸ ὑγιεινῆς καὶ τὰ μέσα τῆς ἐπιστήμης ἀρκετά, ὥστε νὰ ἐξορκίζεται ὁ κίνδυνος τῶν θερμῶν ἐπιδημιῶν. Τὸ πνευματικὸ ὅμως νόημα τῆς «Προόδου» τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχη τὴν πολύτιμη βαρύτητά του. Ὁ ἀχραντος Σταυρὸς τοῦ Κυρίου, ἡ «ῥαιότης καὶ τὸ ὄπλον τῆς Ἐκκλησίας», ὅπως τὸν ὀνομάζει ἡ Ὑμνωδία, εἶναι πηγὴ στηριξέως τῶν ψυχῶν καὶ μεγάλῃ ἀποδείχεται ἡ δυνάμη τοῦ μέσα τους.

Ὁ Σταυρὸς—ὅπως γράψαμε ἄλλοτε—εἶναι τὸ μεγάλο κόσμημα τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ τῆς τὸ προσέφερε ὁ Θεὸς Νυμφίος τῆς ὡς ἀπόδειξε τῆς ἀγάπης του. Ἡ θέα του λοιπὸν ἀκτινοβολεῖ χάρη. Ἡ ἐπίδειξή του εἶναι μιὰ ἐκδήλωση τῆς «ἐν αὐτῷ» μεγαλαυχίας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐτσι ἐνισχύεται τὸ φρόνημα τῶν τέκνων τῆς καὶ ἀποτρέπονται οἱ σκότιες δυνάμεις μέσα στὴν κτίση.

Ἀσχετα λοιπὸν μὲ τὸ ἂν ὑπάρχη στὶς ἡμέρες μας ἡ πρώτη ἀφορμὴ ἐκείνης τῆς ἑορτῆς, ποὺ τὸ Μηνολόγιο ὡστόσο ἐξακολουθεῖ νὰ μνημονεύη, θὰ μπορούσε νὰ πῆ κανεὶς ὅτι δὲν θὰ ἦταν ἀνώφελο νὰ ἀνασυσταθῆ καὶ νὰ ξαναγίνῃ μιὰ λειτουργικὴ πραγματικότης ἡ «Πρόοδος» τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Πράγματι, τί θὰ ἐμπόδιζε τὴν ἀναστήλωση αὐτῆς τῆς ἑορτῆς στὶς κατὰ τόπους Ἐκκλησίες; Ἄλλωστε, δὲν θὰ ἦταν ἀνάγκη νὰ διαρκῆ τόσες

ἡμέρες. Θὰ μπορούσε νὰ γίνεται μέσα σὲ μία ἡμέρα τὴν 1 Αὐγούστου στὰ ὄρια κάθε ἐνορίας. Μὲ τὴν ὁμορφιά της, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κανάνυξη ποὺ θὰ προκαλοῦσε στὰ πλήθη τῶν πιστῶν εἶναι βέβαιο, ὅτι μιὰ τέτοια λιτάνευση θὰ κατακοῦσε τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ, θὰ γινόταν μιὰ δημοφιλῆς λειτουργικὴ συνήθεια.

Ἡ ἀνάγκη της; Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἀμφιβολία ὅτι εἶναι μεγάλη. Ἄν σήμερα πολλοὶ ἄνθρωποι δυσκολεύονται νὰ πορευθοῦν πρὸς τὸν Σταυρὸ, ἢ ἔξοδος τοῦ Σταυροῦ σὲ συνάντησή τους θὰ ἔκανε μερικοὺς ἀπ' αὐτοὺς νὰ ἀνανήψουν. Καὶ θὰ στερέωνε τὴν πίστη τῶν συνειδητῶν μελῶν τῆς Ἐκκλησίας. Θὰ ἔδειχνε τὸ κάλλος καὶ τὴ δύναμη τῆς Ἐκκλησίας σὲ ἀναπεπταμένο πεδίο. Θὰ ἔδινε ἔτσι τόνο καὶ στὴν ὑπάρχουσα πίστη, μὲ τὰ ρίγη κατανύξεως ποὺ θὰ σκορποῦσε. Μεγάλο λοιπὸν τὸ ὄφελος καὶ στὸν ἐποικοδομητικὸ καὶ στὸν ἀφυπνιστικὸ τομέα τοῦ ἀποστολικοῦ ἔργου, μ' αὐτὴ τὴν ὑπαίθρια ἐκδήλωση τῆς ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ τέκνα της.

Καὶ στὶς ἡμέρες μας, παρὰ τὸν ὀρθολογισμό τους ἢ μᾶλλον ἀκριβῶς γι' αὐτόν, ἡ λατρεία εἶναι τὸ κύριο μέσον μεταδόσεως τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὅσο μιᾶ αὐτὴ στὶς ψυχές, τίποτε δὲν μιλά. Ἀλλὰ καὶ στὴν περίπτωση κάθε ἄλλου ἀποστολικοῦ μέσου, ὅπως τὸ γραπτὸ καὶ τὸ προφορικὸ κήρυγμα, ἢ ἀτμόσφαιρα τῆς λατρείας εἶναι ἀπαραίτητη. Τὸ πνευματικὸ της κλίμα ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία τοῦ ἔργου τῆς Ἐκκλησίας μέσα στὸν κόσμον. Στὴν Ὁρθοδοξία βλέπουμε καθαρὰ αὐτὴν τὴν πραγματικότητα.

Ἔτσι, τὴν «Πρόοδο» τοῦ Τιμίου Σταυροῦ μπορούμε νὰ τὴν παραδεχοῦμε καὶ σὰν μιὰ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας στὸν κόσμον. Σὰν μιὰ ἀποστολικὴ ἐνέργεια ἀποτρεπτικὴ τῶν δειμόνων καὶ παρακλητικὴ γιὰ τοὺς πιστοὺς.

Μὲ τὴν ἐπίδειξη τοῦ ζωαρχικοῦ Εὐλοῦ, ἢ γῆ ἀγιαζεται, οἱ ψυχές ἀνανήψουν καὶ στηρίζονται. Τὰ πονηρὰ πνεύματα ἀποθιοῦνται καὶ ἡ Χάρη προοδεύει. Ἡ βασιλεία τοῦ Χριστοῦ ξαπλώνεται καὶ ὁ σφετεριστῆς καὶ ἀντίδικος Διάβολος σπρώχνεται ἔξω, «ἐκβάλλεται», ὅπως γράφει ὁ Εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης, ἀπὸ τὴν οἰκουμένη.

Δὲν θὰ ἦταν λοιπὸν μιὰ ἀπλῶς γραφικὴ πολυτέλεια ἢ λιτάνευση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, σι' ἀχνάρια τῆς βυζαντινῆς ἐορτῆς τοῦ Αὐγούστου. Θὰ ἦταν κάτι παρὰ πάνω: μιὰ ἀναγκαιότης. Μιὰ λειτουργικὴ ἐκδήλωση μὲ ἀποτελέσματα ἀνανηπτικά. Μιὰ

παρουσία τοῦ Χριστοῦ ἀνάμεσα στοὺς «ὄχλους», τοῦ «εὐεργετοῦντος καὶ ἰωμένου» Σωτῆρος.

Πρακτικὸς ἄρα εἶναι ὁ λόγος τῶν ὄσων σημειώνουμε ἐδῶ. Συγκεκριμένης καὶ ἀπτῆς σκοπιμότητος. Θέμα: τὸ αἰώνιο θέμα τοῦ Χριστιανισμοῦ, πῶς νὰ κερδηθῆ στὴν ἄνω ζωὴ ἢ πολυτίμητη ἀνθρώπινη ψυχὴ, ποῦ ἰσοστάσιό της σὲ ἀξία δὲν εἶναι ὀλόκληρο τὸ ὕλικό σύμπαν.

«Ὡραῖος ὑπὲρ σάπφειρον καὶ χρυσόν, φωταυγῆς ὡσπερ ἥλιος πέφυκας, θεῖε Σταυρέ, κείμενος μὲν τόπῳ περιγραπτὸς καὶ νοεραῖς Δυνάμεσι πάντοτε κυκλούμενος φανερώς, ἀκτίσι δὲ τῆς θείας δυνάμεως φωτίζων τῆς οἰκουμένης τὰ πληρώματα» (τροπᾶριο τῆς ἑορτῆς).

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗΣ

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Κ. Γ. Μπόνη, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Συμπόσιον Πατέρων, ἡ καλουμένη Β' Ἐπιστολὴ Κλήμεντος Ρώμης πρὸς Κορινθίους.— **Ἐπίκαιρα**.— **Εὐαγ. Δ. Θεοδώρου**, Καθ. τοῦ Παν/μίου Ἀθηνῶν, Ὁ ἀγὼν εἰς τὴν ζωὴν τῶν Χριστιανῶν. — **Ἀρχ. Χριστοδ. Παρασκευαΐδου**, Ὁ μοναχικὸς βίος εἰς τὴν νεωτέραν Ἑλλάδα. — Δ' Συνέδριον Ἱεροκηρύκων. — **Ἀρχιμ. Τιμοθ. Τριβιζᾶ**, «Γάμος, Ἐκκλησία καὶ διαζύγιον». — **Πρεσβ. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου**, Ἐνοριακά, Οἱ Ἐθελονταὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἐρθροῦ Σταυροῦ. — **Πρεσβ. Κωνστ. Πλατανίτη**, «Ἐορτολόγιον». — **Πρεσβ. Φιλ. Φάρου**, Ἡ ποιμαντικὴ ἐπίσκεψις. — **Πρεσβ. Θ. Θεοδωρίδου**, Παῖσιος Β' Ἀρχ/πος Καισαρίας Καππαδοκίας. — **Ἱερ. Ἥλ. Μπαραμπούτη**, Διαγωνισμὸς Κατηχητικῶν Σχολείων. — **Ἀποχαιρετῶ τὸ Κατηχητικό μου**. — **Χρυσάνθης Καραγιαννίδου**, Αἱ ἑλληνίδες μητέρες καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασις. — **Ν. Παπαμιχαλάκι**, Ἀγγελιοὶ καὶ ἄνθρωποι πρὸ τοῦ Μυστηρίου τῆς θ. ἐνανθρωπήσεως κατὰ τὴν Ὑμνογραφίαν. — **Ἀρ. Ζάγκα**, Διαγραμματικὴ τοῦ κηρύγματος. — **Ἄνδρ. Νομικοῦ**, Τὸ μήνυμα τῆς Ἀναστάσεως εἰς τοὺς Ψαλμούς. **Δημ. Φερούση**, Ἡ Σιέπη τοῦ κόσμου. — **Φ.**, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικὰς, κανονικὰς καὶ ἄλλας ἀπορίες. — **Βασ. Μουστάκη**, Ἡ «Πρόδοσις» τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἐκ τοῦ Τυπογραφείου τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας, Ἱασιῶ 1, Ἀθῆνα 140.